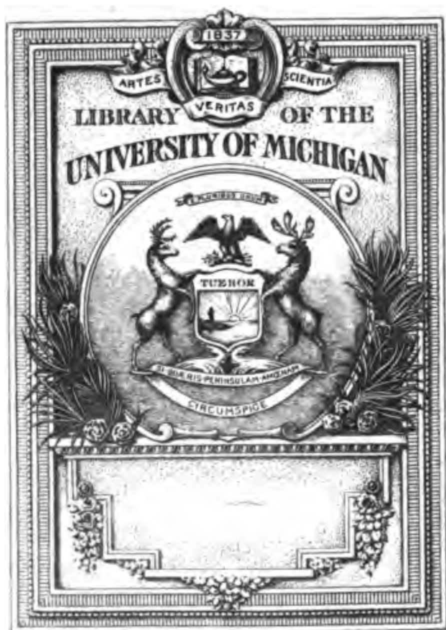

1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

SAMLADE SKRIFTER

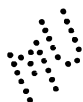
AV

VERNER VON HEIDENSTAM

DAGAR OCH HÄNDELSER

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

DAGAR OCH HÄNDELSER

TAL, UPPSATSER OCH FANTASIER

AV

VERNER VON HEIDENSTAM

ANDRA UPPLAGAN

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1912

TAL

Tryckfrihetsförordningens § 3 mom. 13.

Tal i Frisinnade klubben 1900.

Frisinnade klubben har anmodat mig att ur författaresynpunkt med några ord inleda dagens diskussion om det i riksdagen vilande förslaget till ändring av § 3 mom. 13 i tryckfrihetsförordningen. Övertygad att dagens egentliga inlägg blir att söka i själva den slutliga diskussionen, vill jag fatta mig i möjligaste korthet.

Det ifrågavarande momentet har som bekant följande lydelse:

»Sedernas vanhelgd, vare sig genom offentliga läror till någon last, särdeles den, som sårar ärbarheten, eller sådana ohöljda och skändliga framställningar av denna lasts utövning, varigenom främjandet av ett fördärvligt levnadssätt åsyftas.»

Enligt ändringsförslaget skulle samma moment erhålla följande hopträngda formulering:

»Framställning, som sårar tukt och sedlighet.»

Lika litet som jag inför er, mina herrar, behöver avhandla förhållandet mellan ett folks sedlighet och dess sociala kraft, lika litet kan jag

å andra sidan underlåta att erinra om sinnlighetens betydelse inom all konstnärlig produktion. Påtagligast framträder detta naturligtvis hos de bildande konsterna, där eleven redan vid unga år måste studera efter naken modell och där måttet av kärleksfullt förstående av människokroppens linjer och färger och den övriga sinnliga världen i väsentlig grad också betecknar måttet av medfödd konstnärlig begåvning. Litteraturen är dock alltför nära och oskiljaktigt befryndad med måleri och skulptur, att icke sinnligheten skulle äga snarlik betydelse också för henne. Låt oss endast flyktigt för minnet återkalla dragen av två så stora diktare som Tegnér och Stagnelius. Jag talar icke nu om deras personer och mänskliga svagheter. Jag talar om Tegnér och Stagnelius sådana de leva i sin dikt och sådana de allt fortfarande genom århundraden skola tala till våra efterkommande. Är det icke just sinnligheten, som gnistrande lyser upp deras snille genom att förläna dem kraften att dana liknelse och bild? Väl kan sinnlighetens lovprisande drivas in absurdum liksom allt annat, därom är icke tu tal, men konstens uttrycksmedel var och blir försinnligandet. Därav kommer det sig att ett innehåll, som kan vara genomandat av den mest sedliga styrka, stundom nödgas framträda i en dräkt av sinnlighet, vilken kan synas en avog eller obetänksam granskare sårande för tukt och sedlighet. Särskilt ber jag därvidlag att få erinra om moralisten och satirikern, som i syfte att avskräcka och gissla rycker slöjan från det nakna och vilkens slag icke skulle träffa, men där-

för icke heller gagna, om han talade med pryderiets tunga. Vidare har särskilt i våra dagar litteraturen stora och omfattande uppgifter i det allmänna framåtskridandets tjänst, och för att därvid förstå hennes ställning måste vi tänka på reformationen, då åtskilligt lärdes eller företogs — exempelvis när en kyrkans tjänare ingick äktenskap — vilket stötte det katolska samhällets begrepp om tukt och dock i sinom tid erhöll allmänt gillande. Slutligen kan ett skaldestycke eller en berättelse giva uttryck åt en diktares livsglädje; hans hänryckning över de företeelser, som omgiva honom, och den sinnliga omklädseln kring ett sådant känsloinnehåll av ungdomsyra kräva ofta nog en viss inbillningens friskhet hos läsaren för att icke denne betänksamt skall skaka på huvudet. Det skulle icke vara svårt att inom denna art av skildringar framleta mycket, som kan benämnas anstötligt, men som i själva verket höjer sinnligheten ur smutsen och giver den ett andligare och värdigare innehåll. Intrycket av en sådan framställning beror i ytterlig grad på läsarens egen förmåga att se det nakna med rent sinne eller icke. Det finns en uppriktighetens och frispråkighetens oskuld, som tyvärr ofta grumlas med åren. Även uppfostran och vana betyda mycket. Iakttag några lantbor när de första gången inträda i ett konstgalleri. Deras sedlighet står måhända icke högre än vår och deras förlägna skratt förråder icke att anblicken av det nakna inverkar på deras sinnliga känslor, utan blott och bart, att de se något, som de icke förstå att översätta och som inför dem följaktligen rätt och slätt

blir den opassande bilden av en oklädd människa. Att uppdraga en bestämd gränslinje mellan sinnlighetens naiva oskyldighetstillstånd och hennes förmåga att till skada upphetsa andras inbillning blir alltid något subjektivt, om icke rent av något omöjligt. Dämpat eller häftigt, skall sinnligheten beständigt göra sig gällande inom litteraturen liksom inom de andra konsterna och blir ibland mest smittande just i de behärskade skildringar, som det varken vore önskligt eller möjligt att träffa med lagens arm. Det finns en idyllisk schweizernovell — om jag icke missminner mig av Gottfried Keller — där det icke förekommer ett grovt eller anstötligt ord, icke en avsikt, som ej är den bästa, och där det hela egentligen endast handlar om en bondgosse och en flicka, som gå omkring och kyssas. De kyssas bakom ladorna, kyssas under päronträden och kyssas och kyssas så länge, att allt detta ständiga kyssande till sist gör läsaren helt varm om pannan. Jag tror knappast, att den boken med allt det myckna kyssandet kan vara odelat nyttig som ungdomsläsning, ehuruväl både författaren och litet var med honom skulle ha hälsat en sådan tillvitelse med harm. Icke blott hos Dumas den äldre utan hos nästan alla de mest lästa och minst tadlade författarna vimlar det av framställningar, som givetvis sätta ungdomens erotiska inbillning i rörelse.

För min del anser jag, att i allmänhet dylika erotiska skildringar äro mindre lämpliga för de unga i fjorton—femtonårsåldern och att det är av största vikt att de ej alltför tidigt få spela herrar

framför bokhyllan. Detta ber jag att uttryckligen få betona. Härvidlag blir det väl dock föräldrar och målsmän, som kunna uträtta det mesta. Faran gäller ju huvudsakligast de par tre år, som omfatta själva brytningen mellan barndom och mognad. Redan ett eller annat år senare skall den unga icke blott utan skada utan till största gagn för karaktärens och omdömets utveckling kunna börja att göra sig förtrogen med litteraturens mer betydande verk. En tjuguårig yngling eller flicka, som kommer från ett hem utan litterära intressen, röjer merendels en viss inneboende torrhet och brist på varm och verklig livsenergi. Den konstnärliga litteraturen gör nämligen icke blott historien och människorna begripliga utan väcker livsenergi och sporrar till moraliskt granskande av brottet och lasten. Är det en fara att låta den unga alltför tidigt själv välja sin lektyr, så är det alltså även till skada att därmed dröja så länge, att hans inbillning hunnit förlora sin första spänstighet och mottaglighet. Reaktionen mot äldre tiders likgiltighet i fråga om uppfostran framkallar emellertid hos oss en överdriven ängslan för både andliga och kroppsliga faror och kan därvid urarta till en klemighet, som fostrar stackare i stället för karaktärer, härdade i livets stormar och frestelser. Man var kanske icke så noga med oss, mina herrar, då vi voro små — och ändå redde vi oss och blevo män. Återkalla vi för minnet kamraterna från skolbänken, tror jag det skall bli svårt nog att utpeka något slagfält, som gömmer ben av offer för litteraturen. Även om ett sådant slagfält stode

att finna, skulle det dock varken vara det första eller sista som blodats i nödvändighetens namn. Ingen seger utan stupade. Det vore orimligt att blott och bart av omtanke för enstaka, svaga individer och för pubertetsåldern på förhand utstaka vissa passande vägar för litteraturen, vilken i följd av den idealitetsdrift, som är själva livsnerven i den konstnärliga verksamheten, likväl innerst arbetar för moralens höjande. Det är knappast tänkbart, att vi skulle kunna besitta en rik och omfattande litteratur, utan att där i tidernas lopp även skulle framträda enstaka arbeten, som, om än måhända konstnärligt betydande, vore fördärvliga för ungdomen. Dylika arbeten böra icke stå lätt tillgängliga på hemmets bokhylla, och funnes det en möjlighet att förbjuda deras utsäljning till minderåriga, vore det för visso gott; men vi måste besinna vad redan under riksdagens debatt anfördes av en talare: »För den ungdom, som man här i motionen vill skydda, är väl dock icke världslitteraturen till, utan den är till för mognade personer.»

Under sådana omständigheter torde det väl näppeligen finnas ett moment i lagen, vars formulering kräver så mycken insiktsfull eftertanke som det ifrågavarande och så föga ägnar sig att behandla som ett hastverk.

Vi svenskar ha väl hoppats att ännu länge få hålla vår tryckfrihetsförordning i ära högt ovan tillfälliga och snart åter försinande strömningar. När vi tala om vår tryckfrihetsförordning, sker det med en känsla av aktning som inför ett klassiskt

konstverk, där man av pietet för den anda, som fyller den döda formen, ängslas vid tanken att en dag möjligen få se det hela tillskrynklas av obetänksamma händer. Likafullt vore det omöjligt bestrida att ett och annat, som blivit anfört gent emot tryckfrihetsförordningens starka tonvikt på »avsikten», är ägnat att väcka eftersinnande. Danska juristen professor Viggo Bentzon har nyligen i Tilskueren med en synnerligen läsvärd artikel avhandlat samma fråga och synes också benägen för den uppfattningen, att den egentliga tonvikten bör ligga på själva resultatet. Skillnaden är blott den, att han skjuter en vidöppen bresch för den konstnärliga friheten. Den skenbara motsägelse, som skulle ligga däruti, att en osedlig men konstnärligt värdelös skildring bör straffas, men en konstnärligt värdefull däremot frias, jämför han med det sakförhållandet, att lagen straffar mord, men att det oaktat både bödeln och soldaten under vissa omständigheter anses ha rättighet att döda. Måhända fäster sig Bentzon väl mycket vid det grova i en skildring. Det grova sakföres inför smakens domstol och behöver, som jag redan påpekat, alldeles icke beteckna det mest sinnligt upphetsande. Det för oss svenskar anmärkningsvärdaste är dock, att han riktar sin kritik mot mångtydigheten i den nuvarande danska lagbestämmelsen mot osedlig skrift och att denna lagbestämmelse just har likhet med ordalydelsen i det ändringsförslag, som nu föreligger hos oss. Vad man utdömer hos grannen skulle alltså vi förvärva oss.

Kan den nuvarande formuleringen av moment

13 i tredje paragrafen under inga omständigheter bibehållas, vilket tills vidare ju givetvis vore det mest önskvärda, bör väl dock en ökad tydlighet utmärka den nya ordalydelsen framför den gamla. Vi få icke glömma, att just i vårt land framträda stundom gent emot litteratur och konst agitatorer, som vid ett för dem gunstigt tillfälle måhända icke skulle tveka att anlita ett mångtydigt moment i lagen för att oskadliggöra en misshaglig person — och misshagliga äro till en tid inom litteraturen företrädesvis just de förmågor, som genom omdanande föra den vittra konsten framåt och som vi därför sist av alla ha råd att uppoffra. Vid ett sådant tillfälle och under trycket av en efteråt måhända hastigt svalnande upphetsning skulle en jury med stöd i de svävande orden om »framställning, som sårar tukt och sedlighet», kunna öppna fängelsets portar för män sådana som Stjernhjelm, Bellman, Kellgren, Lidner, Stagnelius och Almqvist. Detta kan dock givetvis icke vara våra lagstiftares mening, men litet bli vi hulpna av den ursprungliga meningen, om väl den dunkla formeln en gång vunnit stadfästelse. Hos de latinska folken bleve faran måhända liten, men förhållandena hos oss äro, som sagt, annorlunda, och vi ha under de sista åren haft exempel på hur konstverk oförmodat och utan förnuftig grund gjorts till mål för ovilja. Vi voro vana i alla våra dagar att se bilder av nakna gossar, icke blott i det Tessinska kungaslottets trappor utan till och med i kyrkor och på gravar, och ingen kunde förutsäga, att man plötsligt med sedlig

förbittring skulle hälsa resandet av en staty, som föreställde en vördnadsvärd gubbe med ett naket barn i sina armar. Det är blott ett steg av logik, att den, som känner förtrytelse inför nakenheten i bild, också harmas över nakenhetens mejslande i ord, detta så mycket mer som ordet i ännu högre grad förmår att sätta inbillningen i svallning. Giv en sådan uppfattning möjligheten att begagna en oklar passus i lagen, och litteraturen kan lätt hotas av en allmän osäkerhet. Därför måste särskilt hos oss en förtänksam lagstiftning icke blott allt framgent värna om folkets sedliga hälsa utan också undvika tillkomsten av en bestämmelse, som kan missbrukas.

En författare skriver icke med tryckfrihetsförordningen bredvid sig på bordet, och så till vida vore det kanske för mycket sagt att den föreslagna ändringen skulle medföra en skönjbar inverkan på litteraturen. Likväl är det säkert att ju mer litteraturen känner sig hämmad av yttre tryck, dess lägre skall hon växa och, uppfordrad till trots, samla all sin styrka i taggiga grenar åt sidorna. Skulle verkligen en inverkan förspörjas, bleve den följaktligen icke till det bättre. Lämnad oantastad besitter däremot litteraturen en aldrig sinande förmåga av självkorrigering, därigenom att nya lynnen och nya viljor avlösa varandra och sällan underlåta att framlägga den strängaste granskning.

Bland oss här församlade finns det säkert ingen, som skulle vilja se den inhemska litteraturen drunkna i sängkammarhistorier och låga

skildringar. En sådan konst ligger icke för nordeuropeiskt lynne, och det skymtas för närvarande inom vår vitterhet inga strömningar, som just nu kunna väcka en allmän längtan efter inskränkning i tryckfriheten. Censurens historia visar oss, att tryckfrihetens inskränkande i regeln brukar ha natur av ett post festum. När Gustav III väl låg skjuten, återinfördes censuren och bibehölls i olika former som ett provisorium under en tidrymd av allmän reaktion för att snart åter falla. Liknande öden genomgick censuren i Frankrike. På samma sätt synes den nu föreslagna lagändringen huvudsakligast tillkommen som ett post festum och med risk att i alla fall bli ett provisorium. Det får icke förbises, att den svävande ordalydelsen kan missbrukas mot den vetenskapliga litteraturen lika väl som mot den konstnärliga. Även om vi icke räkna med det kommande utan uteslutande med det närvarande och taga all hänsyn till samhällets fordran att få fastslå vissa bestämda gränsmärken för det tillåtna, måste ju dock, jag upprepar det än en gång, dessa gränsmärken ur samhällets egen synpunkt önskas så tydliga, att var och en kan utpeka stället, där de verkligen befinna sig. Redan verbet »sårar» uttrycker något subjektivt känslosamt, som icke kan höra hemma i en lagparagraf, och alla sådana ord eller talesätt som tukt, sedlighet eller anständighet, det otillbörliga — äro svävande begrepp, som fattas helt olika inom olika samfundslager. Ändringsförslaget verkar försåtligt, ty det sätter icke yxan till roten och

nämner icke själva den egentliga förbrytelsen, nämligen den att uppegga sinnligheten till allmän skada. Om denna kardinalpunkt finnes ej en antydan. I stället verkar ordalydelsen som en bestämmelse till skydd för den goda smaken och det, i konventionell mening, passande; men det är en angelägenhet för kritiken och icke för tryckfrihetsförordningen. Bättre vore väl alltså att behålla den gamla formuleringen än att utbyta den mot en dunklare. Skall en revidering det oaktat ske, vore det önskligt, att den slutliga ordalydelsen, efter att ha underkastats omsorgsfull och sakkunnig prövning, förnämligast komme att drabba framställning, som ockrar med otukt eller som utan allvarlig vare sig vetenskaplig eller konstnärlig innebörd till allmänt fördärv upphetsar de sinnliga drifterna.

Politikens och litteraturens män synas hos oss ganska främmande för varandra. Kommer någon gång efter lång tystnad en hälsning från de förra till litteraturen, har denna hälsning vanligen karaktär av ett oförtjänt misstroendevotum. Det är illa för Sverige att män, som arbeta inom olika områden, helst beskjuta varandra som vildar från olika öar. Kan Frisinnade klubben därvidlag åstadkomma ett närmande, har den icke alldeles stiftats förgäves. Skall samlingstanken bli mer än blott och bart ett program inom riksdagens fyra väggar, då måste den också gå ut över landet, men en sådan eriksgata kräver löften om kulturella intressen och upplysta lagar.

Vid Törnrosskaldens grav 1901.

Vi stå här på ett rum, som sedan urminnes tid varit helgat åt de dödas vila. På minnesstenarna kunna vi läsa sådana namn som Berzelius, Choræus, Ingelman, Crusell, Talis Qualis, många andra föga mindre frejdade att förtiga, och inne under kyrkogolvet ligger en av de tappraste karolinerna, som var med om striden i Kungshuset vid Bender och som enligt sägnen här bars till sin grav av tolv starka söner. Vi ha en förnimmelse av att det förflutna här kommer oss nära, viskande, obestämt, töcknigt som dimmor, vilkas översta kanter dock ännu låga — om av aftonrodnaden eller dagningen, ja, därom står de levandes strid.

När jag betraktar de väldiga klippstyckena i kyrkans äldsta byggnadsdelar, medan nu julen närmar sig och snön faller och vägarna och skogarna bli allt tystare, lockas dock min tanke ännu längre tillbaka, ända upp mot hedenhös. Det var sannolikt bruk att våra förfäder just vid den årstid, som nu är i antågande, församlades på detta ställe till soltjänst, till dyrkan av den vart år döende och återvändande ljusgud, som skalder och

lärda slutligen i Balders gestalt också gjorde till fredens, oskuldens och rättfärdighetens sinnebild. Här på solsidan om det forna templet nedsattes nyligen benen av den store diktare, för vars skull vi stämt möte och som i dag för hundraåtta år sedan första gången såg ljuset. Måhända förblev denne siares mantel icke intill det sista helt vit och utan fläck, men för visso var han en solgudens tjänare och präst.

Ljuset, det älskade han. Det berättas, att då man för några dagar sedan granskade hans huvudskål, befanns denna snarare vara liten än stor, men pannans nedre del sprang fram som två buskiga ögonbryn. Under de båda välvningarna ha en spejares, en andlig tornväktares fjärrsynta ögon blickat ut över tid och rum. Freden älskade han och den molnlösa högsommarro, som breder sig över flera av hans målningar, hör till det vackraste i hans skrifter. Oskulden i detta ords alldagliga mening besatt han ju givetvis icke, men hans själ ägde under sina högtidsstunder i sällsynt grad den oskuld, som icke vet av blygsel därför att den icke längre vet av skuld och som därför, sökande rättfärdigheten, nästan med ett barns stämma framstammar de frågor om ont och gott, på vilka jordens alla kloka icke kunna svara. Endast den, vars själ omedvetet kan förvandlas till ett barns, förmår skriva sådana dikter som Helgedomens Ande eller Fader, o säg mig —. Vi veta dock alla att, trots barnadraget, var Almqvist den oförvägnaste stridsman, även om hans vapen varken hade förvantskap med den

Thorildska klubben eller den Tegnérska pilbågen utan huvudsakligast var att söka i hans sinnrikhet och inbillningskraft. Att hans tankar i allmänhet icke satt frukt beror just på det oroliga och fladdrande i deras glans. De personer, som äro starka i att samla och leda, vädja i regeln till vissa elementära grundsanningar och ha långt mindre behov av hans snille än av karaktär och av den tro, som försätter berg. Vi veta emellertid också, att inbillningen är den innersta källan icke blott till vårt konstnärliga skapande utan också till våra handlingar och att det vanliga särskiljandet av konstnären och människan svårligen kan vara riktigt, om båda inifrån bestämmas av ett och samma. Det måste följaktligen synas oss naturligt att en så mångskiftande inbillningsmänniska som Richard Furumos förebild skulle löpa fara att ryckas in i sina egna sagors förvecklingar och därmed drabbas av landsflykt och olycka. Landsflykten kan för den unga vara ett muntert äventyr; för den redan till åren komne betyder den ensamhet i ålderdomen och ensamhet i dödsögonblicket. Har det icke också tyckts oss som skulle år efter år en förbannelse ha hängt över den ensamma graven där nere bland alla de rykande fabriksskorstenarna i Bremen! Så må vi då glädja oss åt att förbannelsen äntligen är bruten och landsflyktingen hemma.

Blir en minnesvård rest, skall den också säga oss lika mycket om den aldrig kommer att bära törnrosskaldens namn utan endast ett citat ur någon

av hans sånger; men stenen borde omspinnas med ett nät av uthuggna klängrosor.

Karl Jonas Ludvig Almqvist! I namn av de här församlade, bland vilka jag ser så många av vår nuvarande odlings märkesmän, hälsar jag ditt stoft välkommet till fädernejorden. Jag hälsar dig från det svenska solberg, där gamla och unga ännu arbeta med penna och pensel och mejsel, men där dina vilda törnrossnår alltjämt blomma lika förtrollande. Det är också för att strö törnrosblad på gravkullen och höra några av dina sånger sjungas som ett antal av dina beundrare nu bildat ring om ditt viloställe. Det är för att enkelt och utan anspråk på yttre ståt hylla ditt minne. Vi tacka dig för vad du gav, för den vackra leken med färg och fabel liksom för det djärvaste och djupaste i din diktning, för allt det oförgängligaste, det som redan överlevat dig själv och som i århundraden skall överleva den vinterdag, som nu begynner att skymma.

Till Björnstjerne Björnson vid hans sjuttiårsfest i Kristiania.

1902.

Det skulle vara halvgjort verk, om icke i denna stund också svenska ord bleve hörda, och i egenskap av svensk ber jag att till er, Björnstjerne Björnson, få frambära en hälsning från edra många vänner i mitt fädernesland. Att ni i hjärtat älskar och ärar den svenska odlingen, det säga oss edra sånger, och innan de två befryndade folken själva knappt veta det, vaknar kanske samförståndet »som en susen i kornet sommerdag og vokser til en brusen gennem skovenes tag». Också de flesta av edra motståndare — och vilken svensk har icke ibland nödgats räkna sig till dem — önska helt visst att lysa frid över denna högtidskväll för att tacka den väldige diktaren, som begynte med att berätta om Synnøves kärlek och, inspirerad, slutligen förde oss ända bort till gränserna för det mänskligt möjliga, och för att hylla mannen, Björnstjerne Björnson, just såsom han nu en gång är: våldsam, uppflammande, snabb i harm och snabb att försona, lätt medryckt av ögonblickets ingivelse

och bland vänner och förtrogna, lätt rörd till tårar och alltid med famnen vidöppen. När en sådan man omgjordats med andens svärd, blir han en förkunnare och en hämnare och ett sändebud till sitt folk. Endast i allmänna drag kunna vi föreställa oss huru det mänskliga samhället skall byggas av våra efterkommande. Ett veta vi dock med bestämdhet, och det är, att om icke tid efter annan fjärrsynta diktare och anare trädde in på den politiska och sociala tummelplatsen, skulle rättfärdigheten dö; för det stora, som de därmed uträtta, finnes det inga mått.

Är det sant, är det möjligt, att ni, som ännu så nyss ungdomlig gick med oss bland vallrop och locklåtar på fjället, redan hunnit till livets snögräns? Med djup rörelse är det jag talar till er, ty nästan så långt jag kan minnas tillbaka var ni den personlighet inom samtiden, som mest fyllde mig med beundran. Som ni nu sitter här mitt ibland oss med det vitnade håret och örnhuvudets framspringande välvningar över ögonen, liknar ni en gammal konung, en trollkonung i någon av Asbjörnsens berättelser, en vördnadsbjudande storkonung, som efter många bestyr en afton vilar ut hos de sina. Vi, som här stämt möte, skola snart skiljas åt och salen här blir om en stund lika tom och mörk som bygden därute, där ljusen nu börja släckas i gårdarna. Men det vithåriga huvud, inför vilket vi i afton böjt oss, det skall framgent beständigt skymta genom Norges saga, och allt som åren gå, skall det blott tyckas ännu mäktigare.

Mottag från svenska män och kvinnor en välgångsönskan, en önskan om en fruktbärande sensommar långt in i ålderdomen. I tusens och tusens namn en skål, icke ensamt för diktaren utan också för människan, för hela den rika och strålande personligheten, för allas vår varmhjärtade, store Björnstjerne Björnson.

I Tyska kyrkan vid sommarkursernas öppnande 1902.

En vandring genom det gamla Stockholm, det minnesrika och vackra, sådant det ännu står kvar, med sina brinkar och smygar — det är vad som främst blivit oss lovat under de nu öppnade sommarkurserna.

Redan nu stå vi församlade på grundvalarna till S:t Gertruds gillestuga i hjärtat av den åldriga stadsdel, där svartbröderna tågade med sina kors och ljus och där nu var söndagsmiddag klockspelet sjunger högt ovan gavlar och tak. Hur fientlig, hur misstroväckande måste icke dock den forna staden ha tett sig, avsöndrad som den låg från det övriga landet, omfluten av vatten, besatt av främlingar och natt och dag vaktad av det hålögda gråstenstorn som bespejade omnejden. Där ute i strömmen dök måsen och strömstaren och i skogarna på malmarna närmade sig bönderna med sina foror, men på vindbron vidtog ett främmande välde. Från burspråket upplästes hårda påbud, mittstenarna på torget voro ofta blodfläckade, och gamla häxor, som grepos av spådomsanden, sutto uppkrupna i fönstren som svarta

korpar och kraxade sina varningsrop om ofrid, ofärd, oförrätt.

Så kom den midsommarafton då portarna öppnades för alltid och Gustaf Vasas bondehär intågade med nysprungna björklöv i hattarna och hödoft kring vagnarna. Från den kvällen då mörkret aldrig bredde sig utan då hela den befriade staden glödde i midsommarvakan, från den kvällen begynte ringmurarna falla, så att Stockholm blev ett med vårt land och själva handkavlen på riksens svärd.

Mycket hade de säkert att berätta om vad de sett och upplevat i staden, de goda odalmännen, när de åter sutto på sina gårdar. Kanske talade de om glädjen i vinstugorna eller om några nya och främmande föremål som väckt deras undran, men kanske ännu oftare om brända tomter och övergivna hus, om ödeläggelse och förfall. Deras lust att själva flytta till staden och slå sig ned i de lediga husen var påtagligen dock icke stor. Därom vittnar bäst Gustaf Vasas förordning att några borgare ur var stad genast skulle flytta till Stockholm och att ett antal bönder i deras ställe skulle bosätta sig i småstäderna, de senare vid risk av 40 marks böter. Det folk som behöver ett sådant kraftspråk för att inte låta sina städer dö ut, det har ingen riktig kärlek för gator och torg. Vi igenkänna här det germanska lynnet, som i rak motsats till medelhavsfolkens alltid röjt en sådan motvilja för livet i städerna att dessa ofta blivit grundade och utvecklade med konstlade medel. Hos oss

voro de äldsta städerna köpstäder, men om vi frånräkna de svenskar som alltså flyttade dit för att idka handel och hantverk eller — i en något senare tid — för att erhålla statstjänst, återstår det väl icke synnerligen många som blivit stadsbor av lust och smak. Striden mellan stad och land har också fortgått. Den har gällt penningar, den har gällt makt, och isynnerhet under det nyss tilländalupna århundradet har litteraturen, genomträngd av rousseauistisk filosofi, hållit en ihärdig räfst med städerna. Våra diktare ha så gott som enstämmigt liknat städerna vid tröstlösa stenöknar, där last och brott ha sin kula, men där känsla och karaktär förvanskas under en dåraktig strid om njutningar. Med andra ord, man har icke stannat vid att rosa lantlivets skönhet och fred. Man har nära nog låtit förstå att det oumbärliga arbetet med jorden skulle vara ännu viktigare än arbetet med själen och att stadsbon vore att betrakta som en andligt och kroppsligt underlägsen varelse. Det kan icke förundra att den satsen fått gensvar i ett land, vars jordägande befolkning haft en så genomgripande betydelse och bestått av sådana äkta kärnkarlar, men den har lösligt fotfäste i verkligheten och har avsatt en hel dogmbildning av överdrifter och orimligheter. Med förkastelsedomen hängande över sitt huvud ha städerna utvecklat sig efter sina inre lagar till hart när sagolik fulländning. Vi veta mycket väl att verksamheten på landsbygden är fullt ut så materiell som någonsin i städerna, att dygden icke har en

säkrare tillflykt i stugan än i ett femvåningshus, att dråpslag och stöld också höra hemma i ödemarken. Vi veta till och med att den omväxlande födan, den dagliga beröringen med människor och den beständiga tillgången på bildningsmedel förläna stadsbon en betydande grad av smidighet och rörlighet både till kropp och själ. Den största kroppshöjden förekommer, enligt gjord beräkning, i Dalarne, Stockholm och Göteborg. Ja, en av inbjudarna till detta möte har nyligen i en uppsats om den framtida dödligheten i Sverige påpekat att dödlighetssiffran hastigare sjunkit för städerna än för landsbygden och att vi under 1900-talet törhända få bevittna det otroliga: mindre dödlighet för stad än för landsbygd.

Det är icke min avsikt att inför så många välkomna gäster från landsbygden hålla ett lovtal över städerna — och för min egen del räknar jag mig till lantborna. Jag vill endast bedja om en smula rättvisa åt städerna, framför allt åt den bland dem som är den naturliga härskarinnan: huvudstaden, brännpunkten för vårt andliga och materiella liv. Vi få icke heller glömma att de som livnära sig av jordbruket för närvarande i antal föga överstiga hälften av hela Sveriges befolkning, medan de ännu en mansålder tillbaka i tiden utgjorde två tredjedelar. Över jordarbetet vilar de historiska, de uråldriga minnenas hela mäktiga poesi, och dock kommer det måhända en tid då jorden icke längre behöver brukas i samma grad som nu, men det kommer aldrig en

dag då vi helt kunna umbära den sammanslutning som i städerna fått bestämda former.

Önskemålet för de personer som med värme och lust ställt sina insikter till detta mötes förfogande är också helt visst att åstadkomma ett närmande, en sammanslutning, ett gott och kamratligt handslag mellan huvudstad och landsbygd. De längta att få förevisa det vetenskapliga och konstnärliga material som Stockholm förvaltar, att med män och kvinnor från spridda trakter få meddela sig om sina rön och strävanden, att värva friska krafter och nya medhjälpare i arbetet. Mycket som på avstånd förefaller obekant och sällsamt kan vid närmare betraktande synas gott. Hur många bland de i dag hälsade gästerna äro icke beklädda med en alldeles särskild makt, därigenom att de leva mitt ute bland allmogen för att undervisa och uppfostra! Vilka storverk i det tysta kunna de icke uträtta, om de lära bygdens söner och döttrar att förstå sig själva och sitt land och med vakna ögon möta allt som rör sig inom samtiden. I den gård där familjen fördriver kvällen med läsning, där bor också trevnaden. Den avlägsnaste skola, vars flaggstång ensam reser sig över skogshultet, kan därvidlag bli ett såningsland som ingen frostnatt förmår härja.

De ledande tidstankarna äro kosmopoliter, och i motsats till Gustaf Vasas bågskyttar äro de merendels alltför hågade att sitta kvar på vinstugan och leva ett rotlöst fjärilsliv. Skola de för oss bli annat än rätt och slätt hättebröder och

fetaliebröder och danska riddare, då är det sannerligen icke nog att de slå sig till ro bakom en stadsmur. Då måste de blanda blod med folket och bli fäder till infödda barn. Därför är det säkert också allas vår högsta åstundan att de portar som en gång öppnades för bondehären alltid skola förbli vidöppna och att aldrig någon andlig ringmur skall avsöndra Stockholm från det övriga landet.

Härmed vill jag nu sluta. Måtte sommarkurserna, hur enkelt och anspråkslöst de än äro ordnade, bära frukt! Måtte de komma oss att besinna den gamla lärdomen att av den andliga växten beror ett folks välgång och storhet.

Till Lunds studenter vid Tegnérs-festen 1905.

I.

Vid studentuppvaktningen.

Hr ordförande, mina herrar! Jag kan inte nog tacka för den stora heder, som i denna stund bevisas mig, då jag ser er samlade här omkring mig under era fanor. Med glädje mottog jag inbjudningen till er fest, och jag skyndar tillägga: den glädjen gällde inte bara mig själv personligen, utan den hade också djupare rötter. Med vördnad betrakta vi uppsvenskar det Lund, där äldre och yngre krafter årligen utföra ett så rikt och fruktbringande andligt arbete. Sällan neka ni heller oss från er sida ett gott handslag, och ändå kan det någon gång förefalla som stode det ännu kvar en mur mellan er och oss, låt vara ramlad långt mer än till hälften. Misstager jag mig, om jag säger, att vi alla mer och mer längta efter att varje skymt av en sådan gräns fullständigt utplånas? Luften över oss är mörknad, och vi behöva varann ömsesidigt. Luften har mörknat, säger jag, men det kan vara

ett sådant mörker, som var och en emellanåt har av nöden för att vända sig inåt till nytt liv. Det kan vara ett sådant kort sommarmörker, under vilket man hör gräset växa. »Mitt folk, du skall vakna till ynglingadåd, den natt du på nytt kan gråta.» Enstaka röster hos våra grannfolk ha ibland ropat till oss: ni svenskar, ni äro ämnade att föra ledningen i Norden, varför taga ni den inte? Ja, varför? Till en del kanske därför att vi lärt oss se praktiskt och klokt på mångt och mycket som kan vara ändamålsenligt, även om det växer och består utan buller eller glans. Svaret är dock inte alldeles tillfyllest. Om vi i stället skulle taga våra grannfolk på orden! Det finns bara en väg: i ljus och storsinta reformer måste vi bygga vårt fädernesland med ett ännu varmare hjärtelag än hittills, en fastare enighet, en skärpt viljekraft. Studenter, kamrater! Låt oss hålla samman i det arbetet intill vår sista stund!

II.

I akademiska föreningen.

»Så länge jorden går sin dans kring solen, skall också, Nore, vårt förbund bestå.»

Ungefär med dessa ord hälsade en gång Tegnér Norges förening med vårt fädernesland. Här i Lund räckte han i skandinavismens vårdagar lagern åt sin danska sångarbroder, och hur ha inte just här skandinavismens vågor brusat och

sjungit! Här var det ni hyllade Ploug och buro honom i guldstol — måhända var det till och med i denna sal. Det är inte längre sedan, än att några äldre säkert ha det i gott minne.

Det var då. Och nu?

Ja, nu finns det inte sten på sten längre av hela den med så mycken hänförelse uppförda byggnaden. Nu liknar den en ruin, där blåsten tjuter i de tomma gluggarna och där murarna nyss hotade att slå oss blodiga i sitt fall.

Kriget har stått oss nära, kanske ännu närmare än det såg ut till det yttre. Ingen kan väl någonsin glömma de dagar och nätter, under vilka hela vårt folk oroligt väntade på det avgörande budskapet. En enda oberäknelig tillfällighet hade vid den tidpunkten kunnat locka de första skotten att brinna av. Det skulle lätt ha kunnat inträffa, att många av oss, som nu äro samlade här till glad fest, just i afton vid detta klockslag i stället stått bredvid varandra i kyla och mörker långt härifrån. Jag föreställer mig nämligen, att, hade kriget väl störtat över oss som något oundvikligt, skulle var och en i sin stad ha funnit det nödvändigt att för ögonblicket skjuta det moraliska värdesättandet av krig i allmänhet åt sidan och först och sist tänka på det egna fäderneslandet.

Framtidens krig komma att heta revolutioner, åtminstone att vara mer eller mindre befryndade med det, som förstås under detta begrepp. Också konflikten nu har ju en sådan färg, men situationen var långt ifrån densamma nu i höst som i våras. Då befunno vi oss inför en av de fri-

hetsrörelser, som te sig i en mildare dager, när man inte själv drabbas av hugget.

Småningom inträffade den förändringen, att medan hos oss behärskningen alltmer kom till sin rätt, uppjagades ömtåligheten hos våra motståndare till en kamplust, som tycktes nära att bliva ledarna övermäktig. Därmed blev, efter min mening, vår ställning en helt annan, och i känslan därav följde också en så gott som fullständig enighet.

Det är egendomligt med de norska hövdingarna. Just därför att de varit våra motståndare, äro vi dubbelt skyldiga att försöka bedöma dem rättvist; men det finns något hos dem, som är främmande för oss svenskar. Det är att de aldrig kunna vända sig om och säga sitt eget folk en bäsk sanning. Hos oss vilja vi märka, att det givs ett gissel gömt under rocken. Rättare: vi vilja känna, att där inte finns någon fruktan för att till höger eller vänster slunga ut vilken sanning som helst. Först då lyssna vi med tilltro. En domedagspredikan, som enbart riktas mot vår yttre fiende, gör oss lätt misstrogna. Den nationella självkritiken är hos oss så skärpt, att den stundom blir rent av destruktiv, men innerst åsyftar den att giva full rättvisa åt alla sidor.

Jag måste tänka på vår riksdagsveteran, Sven Adolf Hedin — fredsvännen, som just på sitt yttersta såg freden i Norden vackla såsom aldrig tillförene i hans livstid — skandinavismens sista eldstillbedjare, över vars grav luften just nu fyllts med dundret av skandinavismens sammanstörtande. Huru betecknande för oss i mångt och

mycket är inte den kritiska kraft, som verkade genom den mannen under hela hans långa arbetstid. Jag har svårt att föreställa mig honom som född i något av de andra nordiska länderna.

Må vara att vår böjelse för självrannsakning kan tyda på en mogen kultur, men också en sådan har sin styrka. Om något är styrka, så är det behärskning och klokhet. Vi ha varit beredda, men vi ha också pekat på något som en gång skall komma oss till godo inför Europa. Det är att freden är något heligt, som till det yttersta bör räddas. Jag är inte viss på, att de utländska makter, som så moderligt förmanat oss att utjämna tvisten i godmodig sämja, själva skulle vara i stånd att lösa en så pass intrasslad härva lika sansat. Därom kan möjligtvis framtiden lämna besked.

Jag har något på hjärtat att säga er, men i följd av de svenska egenskaper, som jag nyss dröjde vid, stockar sig nästan ordet i strupen och jag blir förlägen, då jag skall uttala det. Det är heller inte för att framlocka ett bifall från er, som jag har en sådan längtan att få uttala det ordet. Jag vet mycket väl, att bifall skulle jag lättare vinna, om jag sade er något strängt och hårt. Och jag ville hellre höra det från andra, helst från våra forna unionsbröder, som ju ändå äro söner av samma stora hembygd. Ni unga, det är bara detta enkla: Vi skötte oss till sist ändå väl. Rättvisa åt Sverige, heder åt mitt fädernesland!

Jag hörde en knorrande röst där borta i salen. Därpå var jag beredd. Så är det alltid när någon

talar väl om det svenska. Men låt oss nu vara lugna!

Se vi oss omkring på skandinavismens ruiner, är det med frågor om framtiden. Rycker Norge med ett kungaval ännu ett tredje land in i spänningen, är det otänkbart att inte, den bästa vilja till trots, en ny misstro kommer att skjuta i höjden. Och då har Norden rullat hundra år baklänges i politisk förvildning.

Låtom oss emellertid under en så ljus högtid som denna också tänka på det goda, som står att vinna. Det har varit svenskarna som de förra gångerna stött bräckor i skandinavismen. Nu kom stöten från andra. Så fullständigt kan den idé, som låg i skandinavismen, ändå aldrig dö, att den inte åter kommer att uppstå i nya former. Norden är och förblir en enhet, vars framtid aldrig fullständigt kan skiljas från vårt eget lands.

Nu är likväl inte stunden att bygga luftslott på den nyss rämnade grunden. Vi veta bara, att nu stå vi ensamma och äro herrar i eget hus, också vi, liksom vi redan förut till vår hälsa löst oss från andliga vasallskap.

På er, ni unga, beror det först och sist hur högt det huset en gång får sina takstolar resta. Era fanor äro inte enbart högtidsfanor utan också vigda att bäras i det heliga krig, där ingen fred får finnas. Nu gäller det att stämma i en helt annan takt än hittills. Fosterlandskärleken är något, som kan finnas inom alla partibildningar, men vid olika tidpunkter har den olika uppgifter. Nyss gällde samlingen yttre mål, nu måste den

vända sig mot inländska. Fosterlandskärleken är att likna vid järnet i våra berg: det kan smidas både till svärd och plogar, det kan ingå som en beståndsdel både i den mjuka pennan och den vassa, både i fridsringningens klocka och den klocka, som ringer till resning. Men detta år har varit en första varning för oss, och vi måste bespara våra efterkommande att uppleva något ännu värre. Låt oss göra vårt Sverige till ett land, där missnöjet småningom kommer att stå lika förläget och stammande som nu tyvärr mången gång fosterlandskärleken. Framtiden ligger öppen för oss, och hjärtat kommer att dansa i bröstet, när vi känna att uppmarschen väl har begynt.

Året 1905! Låter det inte med sina udda siffror som ett klämtslag? Det har varit ett ovädersår för hela jorden, länge väntat, länge anat, men mitt under ovädret har det blåst upp en varm vind över Sverige. I ett sådant stridsår framträder med förnyad klarhet minnet av den stridens evärdeligt store sångare, som vi i dag fira och vars själ alltid fylldes med ekon av samtidens verop och fejder. Nyss, när vi samlades i fackelljuset kring hans bild, tyckte jag mig ett ögonblick se honom så levande framför mig som någon av er levande. Jag såg honom med huvudet en smula lutat åt sidan och den gula locken nedfallen i pannan. Det var ett barnagott ansikte, men också en spejares och gisslares, som under slitningar mellan sina många mänskliga svagheter alltid hade pilen och bågen nära till hands. Därpå känna vi igen det svenska lynnet; och hans hänförda hjärta och orädda upp-

riktighet ännu under den högtidliga ämbetsdräkten bilda det typiskt Tegnérska, som vi måste rädda åt oss eller på nytt förvärva, ifall vi förlorat det.

Mycket skulle jag ha att säga om Esaias Tegnér, stode jag inte inför lundabor, som säkert äro kunnigare om den mannen än jag. Därför vet jag för min del intet bättre sätt att bringa hans strålande minne min hyllning än genom att nu, efter allt talande om dagens brännande spörsmål, uppläsa den av hans dikter, som från gammalt alltid varit mig kärast. För nästan var och en finnes det väl något liknande, som han åter och åter vänder tillbaka till, än i svåra timmar, än i en högtidsstund som nu för att dricka en oförändrad och aldrig sinande vederkvickelse. För mig har den sång, som jag nu syftar på, beständigt varit en sådan undergörande källa i en helgedom. Om jag inte kan läsa den utan rörelse, må det bli mig tillgivet. Det är Skaldens morgonspalm. — — —

Vid Oscar Levertins grav den 25 sept. 1906.

Oscar Levertin, min ungdoms vän, vår stora svenska diktare! Så hastigt ha då åren brusat framåt, att jag redan står vid din öppna grav!

Eld, eld, det är ordet, som ovillkorligt springer mig på tungan när jag talar om ditt minne. Eld var din vänskap. Eld var din diktning om liv och död — den diktning, som mer än någon annan påverkat och behärskat samtidens svenska lyrik. Du säger om dig själv: »Jag dikt nämnt lek. Det är en lek med eld. Med hjärtats frid betalas diktens gäld.» Eld var också din strid mot missförhållanden och överåriga traditioner. Du var ju inte enbart skald och forskare utan även vårt lands mest lysande journalist. För en eldsjäl som din blev också själva arbetet en allt häftigare och högre flammande låga, som till sist förtärde dig.

Upprörda och bestörta som inför en plötslig olycka ha vi skyndat oss att samlas från vitt skilda håll för att bringa dig den sista hyllningen. Du var prästen inom vårt sångartempel, med

vars alla många gångar och hallar du var så förtrogen — den alltid vakande prästen med det vemodigt blida leendet och det skarpslipade svärdet. Det finns där uppe på Östermalm en lång gata, där man sent om nätterna såg din ensamma lampa lysa, när andra hem redan lågo försänkta i vila. Du var den värnande makten inom ett helt skede, som nu med dig glider undan i det förgångna.

Vi bädda dig här till ro hos dina fäder, hos vandringsfolket, ditt folk, som du led och grubblade med och som, gåtfullt och frågande, så ofta mötte oss i din dikt. Hur väl minns jag inte en höstdag som nu, då du stod med mig just här, där din mull nu skall blandas med dina fränders, inte i Kanans jord utan under uppsvenska höga vinternätter, under nordiska sommarmorgnars lövsus och fågelsång. Med tårfyllda ögon talade du om ditt främlingsskap, men på samma gång också om din kärlek till den svenska odling, som du ärade så högt och som hade blivit ett med ditt väsen. Ja, främmande var den eld, som du förde med dig i din födelse, och din blick var universell. Därför kunde du inträngande förstå även riktningar, som voro ditt eget skaplynne fjärran eller som du kanske till och med bekämpat. Men i din sång »Modersspråket» förrådde du, var dina tankar hade sin rot och växt, och mer svenskt kunde ingen teckna svenska gestalter än just du. Jag tänker nu särskilt på din Bellmanstolkning, och med stora förväntningar motsågo vi det verk om Linné, som du med så mycken lust och längtan

begynt att förbereda, när du för alltid förstummades.

Oöverskådlig är ännu betydelsen av din verksamhet och din vittomfattande personlighet, liksom vi heller inte ännu kunna klart beräkna följderna av din död. Vi veta blott, vad vi nu närmast äro dig skyldiga. Vi kunna blott tacka dig för allt, vad du gav oss, du skald, vars första sånger tjusade oss genom sin nya och sällsamma glans och vars sista stora mästerdikt bars av en så majestätisk klang — du ridderligaste bland vänner, du rastlösaste bland arbetare.

Din stjärna är inte i nedgående utan skall tindra över oss bland de oförgängliga. Mottag då vårt tack, ett tack ur tusen hjärtan. Farväl, drömmare och broder, farväl. Min bästa vän, farväl!

Till Uppsala studenter vid Linné-festen 1907.

Det fanns ett rop, som ofta skallade genom tiderna, ropet på frid. Det höjdes ur betryck och skymning, där hoppet var utblåst och där det låg ett dödssken över människorna. Ropet på frid ljöd genom hela medeltiden. I vårt land blev det åter hört, om också med ett annat tonfall, vid den tidpunkt för två hundra år sedan, då den stora vetenskapsman föddes, vars namn i dessa dagar är på var mun. Vi minnas, hur vår väpnade huvudstyrka då befann sig i Sachsen, mäktigare och bättre rustad än någonsin, medan i våra förlorade besittningar Petersburgs torn och hus redan begynte höja sig. Det blev dock allt annat än frid, som följde. Omgiven av strider och olyckor uppväxte Linné. De inre politiska slitningarna togo vid, där kriget slutade. Det oaktat förde han med trygg hand spiran över sitt stilla blomsterrike. Han lär oss, hur ihärdigheten kan gå sin bana framåt utan att förlamas av den rådande oron.

Det blev först senare, som fridstiderna kommo, och det goda de bragte skall klarare upp-

skattas av andra framdeles än av oss. Vi veta blott, att vilan till sist blev lång för utvilade sinnen, att det inte längre tillfredsställde oss att sitta och klinga med glasen. Och snart höjdes rop på något helt annat än frid. Där står ungdomen nu. Där stå ni, studenter. Om jag ropade på frid, skulle ni inte höra mig, ty det vore inte ett rop ur ert hjärta.

Ett och ett halvt år ha förflutit, sedan jag sist talade till studenter. Det var i Lund hösten 1905. Det har varit rörelse i luften allt efter detta orofyllda år. Ingen av oss har förut varit med om ett skede, där svenska män och kvinnor känt det så varmt om hjärtat. Den tyngd, som gör sig gällande i ålderdomliga institutioner, är inte längre en drivande kraft. Att slå bryggor mellan det offentliga och nationens verkliga liv, det blir en uppgift, när ni gå ut till edra verksamhetsfält. Låt inte fyrtioåringen glömma, vad tjuguåringen med harm eller hänförelse lovade! Kan man sätta en heder i att utbilda en lantgård eller en skola till ett mönster i sin art, vilken hundrafalt större båtnad måste det inte då skänka att försöka utdana allas vårt gemensamma offentlighetsverk till det fullödigaste och bästa, som står i vår makt! Det är en lång väg med många skjutsombyten; men trots allt som hänt, är Sverige ännu den centrala staten inom Skandinavien, och det kan komma en dag, då detta får en bredare giltighet än i denna stund.

Var förvissade, att ju mer vi vänja oss att se in i vårt eget sinne, dess friskare komma

vindarna att blåsa. Det är en vidunderlig tankegång, att litteraturens förnämsta uppgift skulle vara »att göra oss kända i utlandet». Vår litteratur är till för att svenskarna skola lära känna sig själva, och ur den kännedomen växer framtiden.

Bakom den nedärvda trögheten gryr redan på alla områden en iver, som påkallar oförbrukade krafter. Känn glädje och tacksamhet över att vara unga just nu. Vi, som redan äro äldre, avundas er. Mången av oss skulle säkert gärna efterskänka det mesta av det, som han kan ha igen, om han i utbyte finge några år av er ungdom just nu, då så mycket är att uträtta och leva för. Det är inte sant, att det goda håller på att förblekna till en tvetydig liten borgerlig dygd, därför att det vidgar sitt begrepp och därmed också stundom söker nya namn. Språkets ord förnötas, men deras mening överlever dem. Ja, det är inte ens sant, att heroernas tid endast tillhörde sagan. Heroer bli oss allt framgent födda, var gång vi behöva dem. Ur det hav av vita mössor, som här böljar omkring mig, skall kanske en gång ett nu okänt namn höja sig och flyga ut över vårt folk i åska och lågor. Även om detta aldrig sker, stå här med visshet många, som skola göra en gagnelig insats, och också utan ryktets larm. Ingen behöver tro sig så ringa, att han inte kan bli en av dem. En frimodig vilja bär alltid med sig i sin fackla åtminstone något stänk av den heliga elden, och det till och med om hon går vilse. Efter dagens slut sjunger aftonring-

ningen försoning över gravarna, och obetingat rätt har ingen.

Men då är det heller inte nog att koka en mager fattigsoppa på adertonhundratalets döda ben, inte tillfylles att stelna i en redan genomförd kritik av rämnade former. Det är inte sant, att vår tid uteslutande är nedbrytande. Så länge det har funnits kultur på jorden, har den ena handen smulat, medan den andra har byggt, och även vår tid är byggande och fylld av arbete med att redligt lägga fasta grundvalar. Minns, ni äro till för att nybilda och skapa! Stig som en ledstjärna framför oss, du ofattbara människolängtan till det som är upphöjt och stort!

Näst skogen är väl en trädgård som här den värdigaste plats, som gärna står att söka för firandet av blommornas furste. Det tycks oss helt naturligt och givet, att hans egen födelse inföll vid den årstid, då hans blivande undersåtar ljusögda tittade fram under hassel och björk. En studentfest för Linné och för våren, den blir av sig självt också en fest för den allmänna föryngring, den vårluft, som mer och mer brett sig över vårt land. Ute i bygderna skola snart ungdomsmöten hållas under sång och meningsbyte, och överallt skall det jubla om föresatser och förhoppningar. Den tillförsikt, som vaknat, har slagit för djupa rötter att med ens utan vidare kunna vissna bort.

Jag står här som gäst, och ni ha bett mig tala. Nåväl, gossar! Tala och tala, det är två skilda ting. I en högtidsstund som nu faller ordet

vägt och avmätt och det är svårt att göra sig hörd, som det slamras kring bålarna där borta, men kanske ha vi ändå förstått varandra. Giv mig då ett svar, så att det ljuder vida omkring i majkvällen!

Från och med 1905 har vårt folk fått en medveten framtidsvilja, och ingenting kan längre hejda den. För denna vår goda vilja, vår vilja att i ljus och hälsa tjäna Sverige, vårt fädernesland, höjer jag nu efter gammal studentsed ett fyrfaldigt leve!

Ett midsommartal på Mösseberg 1907.

När jag står här, omgiven av ungdom och midsommarskrudade bygder, måste jag tänka på tidens gång och människors åldrar. Aningar om stora omvälvningar ha länge genombävat folken, och nu som fordom svingas gisslet över samtidens krämpor och lyten. Det oaktat skulle vi få söka för att uppleta en tid så full av strävan efter både själens, kroppens och samhällets hälsa som våra egna hårt bedömda dagar. Ja, till och med den självklara satsen att ju längre något lever, dess äldre blir det, kan man nästan få lust att jäva vid en blick på vårt eget släkte. För att göra mig förstådd måste jag låna hjälp av en välbekant saga, och nu, då hela landet doftar av hö och blommor, ha vi rätt att för en gång uteslutande göra dagen till en glädjefest.

En gammal saga omtalar att i Jerusalem bodde en välbärgad skomakare som hette Ahasverus. Då Messias vacklade förbi med sitt kors, nekade Ahasverus honom en stunds vila på tröskeln. Därför fick han det straffet att han, flyktig och ostadig, skulle vandra på jorden århundrade efter århundrade utan att få dö. Jag undrar vad den

vandraren skulle ha att säga oss, om vi helt dristigt försökte inbilla oss att han stundom letar sig fram ända hit och just nu närmar sig därborta vid vägkröken.

Slitna kläder, kanske litet rött kvar i ulltofsarna på bältet. Så ungefär få vi väl tänka oss honom. Hatten för bröstet och bugningar och bugningar åt sidorna, fast ryggen är krokig nog förut. Då och då en handtryckning åt de yngsta och vackraste och en liten tokig lustighet som de måste le åt. Allt närmare kommer genom trängseln det långsmala ansiktet med de två yviga lockarna. Han har gästat kungar och sovit på landsvägen. Med tiggarpåsen över axeln har han tittat in genom den låga dörröppningen på de forna odalböndernas stugor. Han har stått på kullen och hört klockringningen över socknarna, när allmogen kallades i vapen. Och talas det om tid och åldrar, då flammar det till i hans ögon. Då sträcker han de darrande gubbhänderna mot talarstolen och vi få stödja honom under armbågarna för att hjälpa honom hitupp. Och här bockar han sig för västgötaprinsen och hans prinsessa, och prinsen klappar honom på axeln och säger: Välkommen till Västergötland, kära Ahasverus!

Så som det blåser häruppe och smäller i fandukarna, är det inte lätt att höra vad den gamle har på hjärtat, när han nu börjar tala.

Jag vill berätta er något, börjar han, fast med så trött röst att jag högt måste upprepa varje ord för er. Jag har sett folk som tycktes mig så utlevade och förbi, att ingenting mer var att

hoppas. Men så tillstötte där en eller annan, i början skenbart kanske mindre betydande händelse — och blåste med ens liv i allt. Så länge ett folk har jord och självständighet, så länge bär det också återväxtens frö med sig i handen. Å, jag är så gammal, att jag knappast kan hålla mig upprätt, men ändå vill jag berätta er ännu mer. Ibland föreföll det mig att hela släktet hade min egen ålder och stapplade mot mörker, och jag greps av fasa. Rök och töcken höljde stjärnorna. Men när ovädret var över och jag åter slog upp ögonen, blommade på nytt mänskliga vårar över länderna; och jag lärde mig att förnyelsens och föryngringens lag är oändlig. När jag nu tänker på den tid för nittonhundra år sedan, då jag hånfullt visade bort rättfärdigheten från min dörr, jag hårt straffade man, och sedan tänker på allt det som rör sig inom det närvarande, ja, då måste jag väl fråga, om inte människosläktet är yngre och mer levande nu än då! Och nu längtar jag inte längre att få dö, utan att för en aldrig så kort tid få leva upp i en av er unga, ty nu har ett liv mening.

Och medan Ahasverus talar på det sättet, sker ett under. Hans rygg blir rak. Pannan utjämnas och, förvandlad till en solhyad yngling, stiger han ned bland er. Snart kan jag inte längre urskilja vem av er som är han.

Något av Ahasverus finns det också inom var och en av er och inom oss alla. Hans kunskaper ha småningom blivit en del av oss, och varken det som skett eller det som kommer att ske är

längre helt förborgat. Läs historia! Tänk bara detta att få veta hur något sådant som plogen har kommit till! Eller hur vi lärt oss att hämta järn ur myren. Men framför allt att få se huru samhället byggt sig upp med alla sina ornament och att följa linjerna inom denna byggnad och klargöra vart de peka. Vad naturvetenskapen med sin utvecklingslära är för vår kännedom om allt det som här omger oss i luft och mark, det är historien för vårt medvetande som statsborgare. Historien är det sociala livets genesis. Den missstämning som sedan någon tid gjort sig gällande mot historia hör till det myckna tillfälliga, som egentligen endast tycks uppstå för att man sedan så mycket bestämdare skall avskudda det för alltid. Äga ni verkligen det upprorsmod som tillkommer er ålder och som är ett kraftmärke hos de unga, gör då uppror också mot det som är trångt och vrångt inom det nya, även om det bara har trettio eller tjugu år på nacken. Fördomar behöva icke kallas hundraåriga för att vara fördomar. Det nya seklet har ju dock till uppgift att bli något annat och något mer än det föregåendes skugga, hur mycket stort detta än gav oss i arv. Ni äro nittonhundratalister, och om det namnet slutligen blir till gyckel eller till ära, det beror inte minst just på det mått av frisk självständighet, som sätter fart i edra pulsar.

Hur ungdomen kände och tänkte i gamla dagar är ofta svårt nog att veta, ty den hölls med sträng hand under färlan och fick sällan på allvar sitt ord med i laget. En vacker dygd

hade den bland flera: vördnad för vita hår, vördnad för de människor, som genomkämpat ett långt liv. Det är mer än uppfostran, det är en instinkt som bjuder oss att blotta huvudet för våra äldsta. Jag har en klar förnimmelse av att den instinkten alltjämt fortlever bakom åsikternas strid och stormbuller. Därvidlag kan ingen förändring tänkas, men så mycket uppenbarare äro olikheterna i annat. Från var talarstol ljuder ett hjärtligt menat välkommen till de unga. Alltför länge har man hos oss underlåtit att dra nytta av ungdomens krafter, men dammarna börja öppnas och på avstånd hörs redan vårflödet. Liksom det vore omöjligt att tänka sig de livfullaste händelserna i vår historia utan medverkan av så unga svenskar, att vi skulle kalla dem barn, på samma sätt bleve det fåfängt att hoppas på en tid av ny rörlighet utan ungdomen.

Hur ungdomen nu känner, är heller inte något hemligt. Ni äro trotsiga och kamplystna och längta efter män, som inte falla till fota för fåfänglighet och narrverk. Håll ord! Det är sådana män och kvinnor vi behöva. Så vida jag förstår, äro ungdomsmötena att likna vid fredliga demonstrationer, som gott passa samman med sommartider och där ni stiga fram och säga: Här stå vi, landets unga, glada att vara till. Många stora frågor vänta med åren. Men redan från början vilja vi bekämpa den dryckenskap, som vållat så mycket ont. Vi vilja tänka också på våra medvarelser, djuren, som behöva miskund och ett

vänligt ord lika väl som vi själva. Vi vilja tjäna allt som kan upplysa, förädla och höja.

Det som brusar som ett enda stort jubel genom alla dessa ungdomsmöten är först och sist den återvaknande kärleken till det svenska. Var ålder, vart yrke har sitt sätt att se, men alldeles ha ändå inte de senaste åren förrunnit i sanden. Ungdomsmötena äro ett av de många tecknen. Det finns en känsla, som det gäller att vårda och värna om, en lösen som samlar oss och som väl enklast kan uttryckas med detta: Sverige är fullsövt och vill leva!

Sveriges efter rykte och äventyr så trängtande folk glömde sig länge kvar vid matbordet. Man leder inte genom att lämna ledningen åt andra och själv följa surmulen bakefter. För några år sedan upptogs det nästan illa när någon yttrade att vi borde stå på egna fötter. Den ena svarade undvikande genom att skildra jordens utseende om tusen år. Den andra talade vemodigt om Engelbrekt och Sture, helst på vers med rim på id och frid. Den tredje förklarade att vi måste bli kontinentala och försvann i någon nyss öppnad bar. Näst en ordentlig huvudvärk tycker jag att en liten florshuva mitt på blanka dagen borde höra till det obehagligaste man gärna kan få att bära på, för att inte tala om det komiska i att se en rad herrar uppklättrade framför en disk och inbegripna i en mondän flirt med en kypare i vit kavaj. Men detta sista är nu bara ett steg utom ämnet, orsakat av min brist på sinne för det utländska som kulturmönster. Och denna

brist beror återigen därpå, att jag rest ganska mycket, och det behövs ju ett visst avstånd för att man skall kunna tillbedja. Vilka yttre sammanslutningar, som framdeles än kunna få giltighet, kommer säkert en sak att stå fast. Det är, att ett utplånande av folkolikheterna minst av allt är något tidens önskemål. Inte ens ett världsspråk är eftersträvansvärt annat än som ett väl behövligt internationellt bispråk. För var ny dag känna vi allt starkare, att vårt folk är en varelse för sig, en individ, en jätte, om man så vill, kanske med bondebredd mellan axlarna och åtskillig förvildning på bottnen av sinnet, men med djupt liggande ögon och ingens vasall.

Vi befinna oss här på en bergshöjd, omgivna på alla sidor av skogssträckningar och fält. Det är er soliga och öppna bygd. Och fortsätta vi dag efter dag uppåt skogarna, ha vi ändå samma land omkring oss, vårt land, vänt och vidsträckt och ljuvligt eller bittert att bebo, allt efter som vi själva ställa och ordna. Värm våra hjärtan, du nya ungdomsålder, som börjar att ljusna fram som gryningen efter en kort sommarnatt! Vig den här samlade ungdomsskaran till en folkhär, som med sjungande mod drar ut i livet för att lyfta det egna fäderneslandet till den plats inom Norden, som är den naturliga och förutbestämda!

Tal i domarringen vid Nässja midsommarkvällen 1908.

(Upptecknat ur minnet.)

Hör, hur koskällorna kläppa bakom oss i skogsbrynet och hur allt är vaket! Nog säger oss skymningen, att natten redan faller på, men ingen vill sova. Jag tror nära på, att de höga domarstenarna, som i årtusen efter årtusen stått här i sin stumma ring, i natt yrvaket slå upp ögonen under sin grå mossa.

Olika såg det väl ut här, ni väldiga stenskepnader från urberget, när folket fordom samlades en midsommarnatt. Då flöt det offerblod. Genomstungen av svärd låg kanske en blek och livlös krigsfånge mitt i er rundel, där nu en fredlig ek spirar.

Långväga vandrare, barfotade, fromma predikare stego ju sedan med tiden upp på edra klippaxlar och undervisade och kristnade. Med edra ekon tvungos ni att svara på hänryckta sånger, som aldrig förut blivit sjungna men som nu skallade över den knäböjande menigheten. Bakom mig ligger en kullstörtad domarsten, en trött jätte, som sträckt ut sig i gräset efter en alltför lång

vakt. Vem vet, vem kan säga, om det inte var just från den stenen, som en sådan vandrare första gången talade till denna gamla bygd.

Men hör bara, hur det fladdrar och flaxar och kuttrar omkring oss mellan kvistar och löv, där både små kryp och stora fåglar hålla vaka. Midsommarnatten är ändå alltid samma natt, och ännu vid den här timmen, när luften glöder som rödast bortom gravkorsen där uppe på kyrkbacken, fira naturens väsen sin lycka, glada över att leva och förökas och att ha sitt bo på gren eller under ris och rötter. Också människan hade länge svårt att inte under midsommarnatten lockas och frestas av det underbara. Då kunde hon se, hur gasten rörde sig i sina mögliga kläder inne mellan stammarna. Då tog bonden, fastande och tigande, sin nyskurna slagruta och gick årsgång för att få makt att se sju alnar under jorden. Och då tassade kloka gummor omkring och letade efter läkedomsörter. Men det var en svår möda, ty märk, att blommorna äro nästan de enda, som riktigt blunda i natt! Blommorna och alla deras bordsgäster, både humlor och bin, äro borta och få inte vara med om nattsölet i de ljusa trädtopparna. Där vi för en stund sedan ännu hade de vitaste och gulaste mattor under våra fötter, ser jag nu bara gröna strån. Hur kunde de verkligen hitta sina sju olika örter, de unga flickorna vid korsvägen, som i natt skulle sova med huvudet på blommor och drömma om sin tillkommande?

Ack, deras tillkommande! Var är nu han? Det har grott många års gräs över den graven.

Och de skrock, som vi nu ha påmint oss, höra redan till det, som sjunker och aldrig mer vänder igen.

Ja, aftonen, det är det som slocknar och försvinner. Gryningen, det är det kommande. Om vi också bådo på våra knän, att den dag, som nu skymmer, måtte stanna — ändå skulle den fly. Tiden står aldrig stilla. Varför skulle vi också önska att just vår egen tid mer än någon annan skulle stöpas i järn och stå kvar som ett oföränderligt och dött beläte? Jag talar inte längre till er, stenskepnader. Utan jag talar till er, ungdomliga skaror, som på gammalt sätt fira er midsommarnatt med lekar och sång, fast utan tro på de gamla sägnerna. Det hör er till att helst se mot morgonen, mot det som skall komma, men jag, som är äldre, jag talar för både kvällen och gryningen.

Ni äro gryningen, som går framåt och växer och växer och slutligen tar hela landet i besittning. Och ni ha en annan syn på världen än den som var rådande förr. Liksom människokroppen oupphörligt förändras genom ämnesomsättningen, så förändras också beständigt — kanske inte tingens själ men vårt sätt att betrakta den. I den meningen kan det sägas, att ingenting är beståndande. Både när vi tänka tillbaka och framåt, föreställa vi oss gärna, att de stora förändringarna och omskapningarna ske plötsligt som man öppnar och stänger en dörr, men i själva verket genomföras de nog oftare långsamt och småningom. Det är

egentligen förut, då frågorna nyss börjat väckas, som de häftiga striderna utkämpas.

Den ungdom, som nu växer upp, bär tidens alla mest brännande frågor på sina läppar men inte längre med samma bitterhet som ännu för ett tjugutal år sedan. Utan den är besluten att tränga till djupet och inte tappa bort sig i ordfejder. Den har uppfostrats och uppfostrat sig själv till större uppriktighet än kanske någon generation förr. Mycket, som för oss var strid, ligger redan bakom ungdomen som en tillryggalagd väg, som ett resultat, som något självklart och oomstritt och väntar på den praktiska tillämpningen. Därför är det min fasta tro, att den ungdomen lättare och lugnare än vi någonsin vågat drömma, och dock utan eftergifter, kommer att föra till en lösning mycket, som under adertonhundratalet rev upp sinnena. Också de äldre erkänna allt mer villigt, att ett land utan ungdom är ett land utan framtid. Ännu helt nyss hade man en svårmodig känsla av att gren efter gren multnad föll till marken under det gamla svenska riksträdet. Men undret skedde: Trädet lövades och grönskade på nytt!

Liksom nu i midsommarnatten ljuset faller från alla sidor, så att det är svårt att skifta mellan afton och gryning, så utjämnas för er gränserna mellan det gamla och det nya. Åt båda sidor vilja ni ha fri blick, och endast på den vägen klarnar också helhetssynen.

Åren ha vingar, tunga kråkvingar, lätta fjärilsvingar, men alltid, alltid vingar. När ni ha gått

så pass många steg på livets trappa som jag, skola ni förskräckas över, att dagarna bli allt kortare, att ni ingenting hinna, att ni bara stå vid början. Med mina jämnåriga skall jag snart nå den ålder, där också vi få stiga in bland aftonfolket, bland det grånande, det försvinnande, och där skola vi vänta er.

Men till dess: Välgång på er färd! Ungdomssegrar, mannasegrar under er vandring mot den nya dagen, den dag, som aldrig skall upphöra att åter och åter gry över vart nytt släktled på jorden!

Vid ungdomsmötet på Omberg 1908.

När någon i forna dagar råkade i strid med samhället och inte kunde göra upp i godo vid tinget, reste sig hela tingsmenigheten och skriade efter honom som efter vargen vid vargjakt. En sista måltid hade han rätt att vara med om i det gamla hemmet, men innan solbärgningen måste han fly för att sedan kanske i alla sina dagar gå fredlös i skogen. Där blev det att frysa och svälta i jordkulorna. Från Jämtland berättas visserligen om en stigman, som hette Arnljot Gelline och som var så nordiskt flott, att han mitt i vildmarken spisade på silvertallrik. Det gick inte för mindre. Men de flesta hade nog inte något silver att bära på under sina trasiga skinnkläder, och ändå voro de ofta till freds med sin ödsliga vandring och sin sömn på risbädden. De ägde där de två ting, som äro nordbon kärast, personlig frihet och runt om ödemarken.

Skogsgångarnas tid är förbi, men över få av de gamla sagorna blåser det ett sådant nordanväder som över deras. I djupet av vårt sinne äro vi nordbor ännu skogsgångare och ödemarksvarelser, och det går ett brus därav genom vår

diktning och konst. En så innerlig förtrolighet mellan folk och natur råder knappt i några andra kulturland. Vi ha svårt att tåla band på vår personliga frihet, och både vår vrede och vår sorg söker sig gärna bort till ensamheten. Ja, nordbons längtan till frihet och ensamhet blir honom stundom så övermäktig, att han i raseri knyter handen över allt vad kultur heter. Det nordiska är en fjällklyfta, där många otämda urkrafter ännu tumla om att rista på sitt fängelse. Säkert ha skandinaverna inte heller sagt världen sitt allra sista ord, fast de ofta nöjt sig med att gå bakom andra folk och plocka upp smulorna.

Låt oss nu på stående fot, om också aldrig så flyktigt, göra ett par jämförelser mellan det svenska och det utländska. Ett rätt påfallande drag hos svenskarna är böjelsen för okynne. Varför är det hos oss så svårt att plantera alléer? Därför att pojkarna, när de gå hem om söndagskvällen och ha fått litet i hatten, helt enkelt bryta ned träden — alltså träd, som de själva och hela trakten skulle kunna få glädje av i långa tider. I Schweiz däremot kan man färdas milvis under fruktträdsalléer, och mitt i det stora myllrande Paris överlämnas utan risk gräsmattor och blomstergrupper åt allmänhetens uppsikt. När sydländingen har tagit sig ett glas, blir han älskvärd och munter, sjunger sitt lands vackraste sånger och spelar på cittra, men hur är det hos oss? Där sticker barbaren fram och det blir genast fråga om träta och förstörelse. Jag vet ingenting dummare under solen än en drucken svensk. Ruset missklär ho-

nom på ett alldeles särskilt sätt. Det är ännu ett skäl för oss att ta hatten av för de framtidslöften som i guldbokstäver stå här på nykterhetsfanorna.

En annan egenhet är våra dåliga landsvägar. De ha, fast väl med överdrift, blivit kallade de sämsta näst Kinas. Vi äro oftare starkare i söndring och i kraftprov på en man hand än i gemensamma och allmännyttiga företag. Här skymta vi igen enstöringen och trotsaren. Det är också av samma grund som skandinaverna ha svårare än tyskar och italienare att samlas till en politisk enhet. De ha smak för fylkeskungar. Ja, litet var av oss känner sig en smula fylkeskung, åtminstone för sin egen hatt.

Återvända vi till våra landsvägar, där vi nyss i tankarna skramlade fram över grushögarna, så möter oss på dem sällan det djurplågeri, som är så vanligt i sydligare länder. Djurplågerit är det tarvligaste av alla brott, därför att det inte kan hänföras till några mänskliga passioner utan endast till låghet och okunnighet. Se efter hur en man är mot sin häst eller sin hund, och du vet, vad han går för.

Och här ha vi nu kommit in på jämförelser till vår fördel. Betänk, att i större delen av Europa råder ännu inom de bredare lagren samma åskådning som hos oss under medeltiden. Inför utländingar stå skandinaverna kulturellt i främsta ledet. I mångas ögon tillfaller givetvis första priset engelsmännen. Och beundransvärt är det engelska samhället, inte minst i det politiska maski-

neriets precision. Beundransvärd är också den förnämhet, som där genomtränger både smak och sedvänjor. Men det finns där också många besynnerliga konservatismer, som skandinaverna äro mer främmande för.

Och nu ännu en jämförelse. Enligt uppgift ger den svenska jorden 14 till 15 deciton vete på ett område, där den amerikanska endast ger 9, och 14½ deciton råg där den amerikanska bara ger 8½. Den svenska jorden skulle alltså vara bördigare än den amerikanska. Jag kan inte svara för uppgiften, men den förskriver sig från Waldenström, och han bör ju ha reda på Amerika. För min del hoppas jag att få dö utan att någonsin ha satt min fot på andra sidan Atlanten. Jag skulle aldrig en dag hålla ut med den kalla grymhet och den böjelse för yttre fromleri som där har makten. Hellre vill jag vara en fattig solbränd åsnedrivare i det politiskt rättslösa Turkiet men öppet och fullt mig själv än en amerikansk dollarkung. Och vad skulle jag i hans kläder göra med mina dollars? Resa hem igen till Europa. Jag ser ingen annan användning.

I de stora europeiska kulturländerna kvarstå präktiga byggnader och konstverk av alla slag, men man har icke alltid det intrycket, att det närvarande där åstadkommer lika betydande ting. I enstaka reformer har man kanske gått fortare, men man träffar där sällan den stämning av återväxt och föryngring som här hemma. Konventionalismen är där ofta hårdare, börd och titlar stå ännu i ganska hög kurs, för att nu inte tala

exempelvis om ordensvurmen. Som motsats kunna vi ju för ro skull erinra oss, hur våra karoliner inte kunde förmås att bära ens det menlösaste band på sin släta rock. När en av de väderbitna krigarna på gamla dagar fick en stjärna av vår tyska kung Fredrik, bar han den sedan — i sin snusdosa.

Det mesta av det som nu förefaller oss en smula urvuxet är just utländskt långods, infört under skeden av nationell avmattning. Hela medeltiden — hur mycket den än skänkte av oskattbart kulturvärde — var en sådan avmattningstid för det svenska. Det infördes utländska seder, utländska lagar och hela landet översvämmades av utländingar. Så kom det svenska uppvaknandet under Engelbrekt och Gustaf Vasa, och i en handvändning genomfördes vittgående omgestaltningar, som ännu kort förut synts nära på ouppnåeliga. Så går det, när ett folk vaknar.

Är det ännu en gång ett sådant vårsus som flyger över bygderna? Klarare än på länge ha vi insett, att det gäller att behålla och förkovra vad som är vårt, och det är sannerligen inte så litet. Men det betyder, att var och en inom sitt yrke, sitt kall måste sätta en ära i att åstadkomma det bästa som någonsin står i hans makt. Och låt oss inte heller alldeles glömma, att det fordras en smula oförvägenhet och djärvhet för att lyckas. Ingenting är så farligt som att vara rädd. För krukorna går det alltid galet. På er, ni unga, beror det också först och sist, om framtiden skall färgas av höst eller sommarljus. Till

er är det som vi ropa så många förmaningar, råd och önskningar, därför, att vi vilja, att ni skola nå ännu ett steg högre än vi. Måtte den heliga hänförelse, som i livets första friska morgontimmar brinner över hjärtat, vägleda er. Svik inte Sverige! Det är ni, som skola fullfölja, vad vi inte hunno eller förmådde. Skandinaverna äro jordens kärnfriskaste folk, bara de hitta hem igen till sig själva! Här är ert hem, här är det land, ni skola bygga.

Ett människoliv är ändå värt att genomlevas med full kraft. Det är friska tag för den unge att pröva vad han duger till och så bryta sin väg. Sedan gäller det att stå frimodig och fast. Sist kommer där den gamle, vördnadsbjudande med sitt vita hår och med tankarna redan långt borta från den jord, som han rör vid med sin fot, själv mer och mer en ande. Gamla som unga, alla ha också hälsats välkomna hit till traktens första stora hembygdsfest. Det är inga skaror av dystra skogsgångare, som i dag klättrat uppför branterna utan nutidens barn, men här på Ombergs hjässa känna vi, hur kärleken till skogssuset ännu är ett med oss och förenar oss.

Och vilken bygd är det inte, som breder sig omkring oss! Här under oss åt ena sidan de öppna östgötafält, som fädrens arbete gjort bördiga och rika och där trivsam gladlynthet har bo innanför gårdsgrindarna. Och där i väster nedanför skogsåsarna den blåaste bland sjöar, där man åt två håll inte ser land. Skymde ej grantopparna, skulle jag härifrån kunna se de avlägsna Tivedshöjder,

mellan vilka jag hade mitt eget barndomshem. Högt inför de tusen som här äro samlade vill jag tacka mitt öde för att jag fått en sådan födelsebygd. Det är en gåva som doftar glädje ända till livets sista stund.

Lys över oss, midsommarsol, som i dag så ogärna går ned och stannar i det längsta för att omskapa natten till dag. Lys in i våra sinnen. Värm oss, samla oss till ett folk, förfärande om någon hotar men ungt och levande i framsteg och rättvisa. Och skulle olycksöden, som vi nu inte vilja tro på, en gång hopa mörker över oss, skänk oss då den ståndaktighet, som gör natten till dag!

Vid Stockholms högskolas invigning den 7 december 1909.

I.

Till promotor.

Herr promotor.

Då jag nu frambär mitt tack för den hedersbevisning, som kommit mig till del, känner jag, att jag har ännu ett ord på hjärtat.

För mig, som lever i en avlägsen landsända, är det en ovanlig syn att plötsligt stå öga mot öga med en så lysande församling. Vart jag vänder mig ser jag andliga stormän, grånade i forskningens tjänst och ärade för livslångt arbete.

Mitt yrke har inte sina egentliga marker inom lärdomens rike, snarare kanske någonstädes vid detta rikes mer obestämbara gränser. Ofta är det svårt att sätta skiljestenar. I den gränstrakten pågick alltid en livlig byteshandel. Inbillningen och inte kunskapen är ässjan i konstsmedernas verkstad, men lämnad åt sig själv förblir inbillningen en tom ugn, där vädret far in och ut. På bränslets beskaffenhet beror det, hur högt lågan kan stiga. Mer än en gång bar vetenskapen fram den bästa

veden och slog sig sedan ned på ugnsbänken som diktens broderliga läromästare. Det hände att en sådan undervisning efter bok ibland lockade dikten att glömma sitt eget rätta väsen och hjärtats friskhet. Den erfarenheten gav oss inte endast skolastiken eller humanismen utan nu senast också det naturvetenskapliga inflytandet under 1800-talet. Men ingenting kan bortskymma, att det ändå var just hos lärdomen som dikten i några av sina allra största och minnesrikaste stunder drack hänförelse och föryngring.

I våra dagar gå vetenskapens män helst för sig som specialister och litteraturens och konstens ströva undan åt sin sida. Man spårar inte mycket av den gemenskap i känslor och sinnesriktning, som hos oss ännu på Geijers och Tegnérs tid knöt sina föreningsband mellan de olika grupperna. Jag vet knappt, om det är lyckliga tecken. På det sättet bygges aldrig tiden till ett tempel, utan den förblir en slätmark överströdd med olika byggnadsdelar. Under skeden av samlad och utomordentligt hög kultur stodo forskare, skalder och konstnärer hand i hand med kärlek för varandras verk. Ur ett sådant samarbete mellan vetenskaplig logik och diktande fantasi frambesvor medeltiden sin majestätiskt stjärntindrande världsdröm och spände harpsträngar mellan jord och himmel.

Kunskap är något som människan i alla tider rosat som livets högsta goda och på samma gång skjutit ifrån sig som något värdelöst. Den förmår inte att fylla hjärtat med värme, har man sagt, inte

att resa karaktären fastare, inte att göra oss lyckliga och goda. I bästa fall kan den lära oss att flyga, så att vi slippa gå på våra skor — förutsatt nu att inte redan tillskärandet av ett par skor innebär en kunskap! Ja, så tala vi. Se på patriarken i öknen, bruka vi säga. Han kan inte skriva sitt namn och ändå stiger han ut ur sitt tält och hälsar oss lika gästfritt och värdigt som en furste. Men vad gjorde honom till det han är, om inte ett muntligt arv av läror från föräldrars föräldrar, från kunniga män, från en gammal odling. Utan kunskap hade vi ingen väg bakom oss, ingen heller framåt och runt om bara mörka, spökfyllda natten.

På vilken underlig trolldom kan det till sist väl också bero, att särskilt det lärda ståndet så ofta uppnår en anmärkningsvärt hög levnadsålder? Skulle det verkligen komma av stillasittande, krökt rygg, stängda dörrar och fönster? Är det inte närmre att söka en av orsakerna i den spänstiga rörlighet, den livlighet, som kunskapens förvärvande sprider till själen och parar med vis måtta. Kunskapen är en blid fylgia, som lär oss ödmjukhet, vi sökande varelser, vi kryp i mullen, men som också lyser upp den inre meningen i våra plikter och värv, så att de därigenom bli lättare att bära eller till och med få vingar.

Låt oss därför minnas vår gäld till kunskapens vårdare, vi alla som mött upp här under dessa dagar, vad kall som så blev vårt. I vördnad tacka vi er, ni lärda män, för allt vad er tysta flit skänkt och alltjämt skänker åt oss och vårt land och hela vår samtid.

Redan från första stund har det flugit ett sus av ungt mod och ny tid över den högskola, som nu byggt egna väggar. I går afton invigde studentskarorna sitt standar. Dagar komma då det standaret blir utburet vid klockors klang för att följa på den sista färden mången andlig märkesman, mången av er här närvarande, vilkens röst från lärarestolen då för alltid har tystnat. Måtte ännu i århundraden därefter Stockholms högskola stå kvar som ett vittnesbörd om svensk odling!

II.

Till studenterna vid deras uppvaktning för hedersdoktorerna.

Stockholms studenter!

Vi tacka er för den heder, som ni här bevisa oss vid bloss och sång. Blosset, det var för oss nordbor sedan gammalt den rätta ljusastaken. Det var ett dåligt och farligt kammarljus, men sprakade så mycket ystrare för vind och väder. Det svängdes redan vid offerstenen av våra fäder. Det lyste vårt folk över snödrivorna till julottan. Ni komma i rök och lågor, studenter, ni komma med era bloss som med en hälsning från skogarna.

Där borta på andra sidan strömmen reser sig med sina torn det minnesrika gamla Stockholm i kvällstöcknet. Runt omkring har en ny tid tänt sina ljus i lyktor och båtlanternor och i de oräkneliga hemmens fönster högt upp på malmarna. Det

är en underbart vacker syn. Och ändå drages och lockas ögat tillbaka till de uppåtsträvande lågorna. Det är därför att de påminna om själens liv. Det är därför att det ur dem sjunger en hel kor av ynglingalöften. När vi nordbor höra det stormliknande suset i blossets eldsfladder, då känna vi ett gensvar i vårt eget sinne. Och när vi se, hur skenet brottas med mörkret och växelvis segrar och kastas tillbaka, då blir eldsblosset för oss en sinnebild av vår egen mångtusenåriga ljuskamp här uppe i den vintriga Norden. Ännu ha vi alltid återvänt från den striden som segrande män.

Studenter, blossbärare, lyft ljuset högt i era händer! Bär det ut över hela vårt land, julblossens, ödemarksblossens land, ensittarnes land, det land, vars språk är vårt modersmål, vars framtid är vårt liv i hävderna och vars mull en gång skall falla på vår kista! Lys uppvägen framåt i svåra tider, så att var man ser den. Den svenska anden är orolig och sökande. Han trycker sig ofta utefter marken, alldeles som blossflamman, men i nästa stund svingar han sig upp i himmelens sky mot det höga och eviga. När han tycks utblåst för alltid, upptindrar han plötsligt som varmast och klarast.

Och nu vänder jag mig inte bara till er, studenter, utan till er alla här, så långt jag ser huvud vid huvud, så långt min röst blir hörd. Efter gammal god studentsed höjer jag ett leve. Ett uppsvenskt, fyrfaldigt leve för den förnyande, den ungdomliga viljan inom vårt folk! Sverige, Sverige, våra sägners land, våra förväntningars land, ännu tro vi på din stjärna. Leve den ungdomliga viljan!

———

Vid Björnsons bår i Trefaldighets-kyrkan i Kristiania den 3 maj 1910.

Björnstjerne Björnson, oförlikneliga diktare, faderlige vän! Ditt döda stoft kan inte höra mina ord. Och ändå förefaller det mig, att jag talar till en levande. Jag har aldrig stått vid en bår, där dödens vapen legat så maktlösa. Runt om ser jag ett helt land försänkt i djupaste sorg. Det är inte den svala klagan, som så ofta blir hörd när något berömt namn stryks ut ur livets bok. Här är det i fullaste mening barn, som sörja sin far. Det är som hade det med ens blivit tyst och dött över fjällen. Men bakom vemodet i allas ögon framtindrar hela tiden en obeskrivligt stilla, nästan helig glädje. Det är glädjen hos ett folk att ha fått en sådan hövding som du att begråta. Vi få gå långt upp i de norska hävderna ända till äldsta dagar för att söka din like.

Det var hemligheten med din soliga makt, att du så innerligt helt var dig själv. Du blev det öga, genom vilket det norska folket såg sin egen själ. Nästan så långt jag kan minnas tillbaka har din diktning nått oss över bergen som en frisk och vederkvickande vind. När vi svenskar ha tänkt

på Norge, då ha vi tänkt på dig. När vi ha harmats, då ha vi harmats på dig. Nu gå de båda folken var sin väg. Men det finns ställen där vägarna korsas! Det är vid de storas gravar. Det andliga, det bästa, det rå vi om gemensamt. Det är vittnesbördet om syskonspråk, om samma blod, om samma framtid.

Ett farväl finns inte inför den, som alltid skall leva. Ett tack vore här för ringa. Jag kan bara i kärlek och vördnad böja huvudet för ditt tysta läger. Hövding, hövding, ännu i döden hövding!

Ja, djupt i folkens själ, i det förtegna,
där brusar ändå evigt brödrasången.
Här stå vi kvar, och se mot solnedgången
och sörja dig som en av våra egna.

UPPSATSER

Ett nytt 1809.

Hur mycket vi än av behärskning eller liknöjdhet försöka att blunda, lär det väl stå klart för de flesta att detta år, trots alla uppenbara olikheter, i betydelse för oss endast kan jämföras med 1809. Detta gäller inte bara den faktiska minskningen i makt utåt och själva unionsupplösningen, som kan visa sig gagnelig också för oss. Och vi ha rationellare uppgifter att syssla med än frågan om Norge har rätt eller orätt — på papperet. Vi veta mycket väl, att historien har klen hörsel för de övergivna Elvirornas klagosång om brutna eder men dess uppmärksammare beaktar den grad av avmattning eller hälsa och tillväxt, som röjer sig i händelserna. Det är en ofruktsam tidspillan att spruta vatten, när huset redan brunnit upp, att peka på paragrafer i en sak, som redan är förlorad och som endast kan räddas under nya former. Snarare brukar en insiktsfull politik förstå att gripa ulven vid öronen genom att själv taga ut språnget. Det mötte här sina givna hinder, men så långt har folkviljan åter kommit till sin rätt, att vad ett helt folk enhälligt besluter, det

känna vi, om också sårade i mångt och mycket, att vi måste respektera.

Nej, djupare sitter den misstämning, som under dessa dagar gripit så många av oss och gör detta år liksom 1809 till ett väckelseår för hela vårt land. Det är aningen om att vårt i grunden så ärekära folk, som ej minst genom sin yttre ställning hittills bevarat en framskjuten plats inom Norden, löper fara att snabbare än det kanske kan räknas i år och dagar nedsjunka till att bli det eftersta. Det är känslan av att de stelnade byråkratiska former, den likgiltighet för det allmänna och det slösaktiga förakt för personlighet och kraft, som känneteckna det nuvarande slappa skedet, också har sin andel i det, som hänt och fortfarande kan komma att hända. Det är den dova förbittringen över att vid en tidpunkt, då jorden skakar och brinner och då våra egna avlägsna stater råkat in i den allvarligaste kris, som de haft att genomgå på hundra år, inte se storvulna och handfasta män på däcket. Finns det i hela vårt land inte längre ett enda levande hjärta, inte en enda manlig man nog bredaxlad att bära upp situationen?

Det är svårt att tro på en sådan allmän missväxt, men visst är, att om sådana krafter också finnas, bli de varken uppletade med ljus och lykta eller brukade. Det är denna misshushållning, denna försumlighet och vanvård i fråga om allt, som angår tillvaratagandet av ett folks förmåga, som hotar att till sist bli Sveriges olycka.

Den första stöten har redan träffat oss. Hade

vi norrmännens sunda sinne för att sporra landets egna krafter och underordna sig dem i avgörandets ögonblick, skulle det se annorlunda ut hos oss och kanske också inom unionen. Ansvarskänslan drunknar hos oss i småtterier och formalismer. I alla riktningar stöta vi på halvhet. De inflytelserikaste platserna tyckas enkom till för de minst förmående. Det är medelmåttornas guldålder, och de tröttna därför heller inte att försäkra, att allt är som det bör. Därpå kännas de igen liksom den sovande på sin öppna mun, sina slutna ögon och sina snarkningar. En sådan förvaltning av de andliga resurserna hämnar sig fruktansvärt när det blir allvar, men det nuvarande skedet tål hellre harm och hugg och nederlag än tanken på en stor nationell politik med alla resurser i elden. Vad skall det sägas om ett sådant tillvägagående? Det är att hålla armen i bikupan och taga alla sting men aldrig bry sig om att beskatta honungen. Det är att sätta marketentarna till generaler; det är att bomma med en ärta på bågen, där en stålpil kunde träffa pricken!

Vi förvanska frågorna, därför att ett brett och öppet beslut hos oss numer tycks vara en omöjlighet — och i årtionden få vi sedan sota för den halvheten. En enda stor nationell dårskap vore mer värd för vår självtillit och vår framtid än allt detta köpslående och jämkande, allt politiskt juristeri utan ryggrad och muskler. Den slapphet, som trycker ned oss i rama tomma intet, är det farligaste äventyr för vårt självbestånd, som vi kunna råka in i. Där luften länge pressas alltför

hårt, slutar det med knivar och blod. Och där det inte finns ett skarpt gehör för tidens underströmningar och skicklighet att till eget gagn leda ihop dem till en bred flod, där går ett folk ur spelet och förvandlas till en spillra. Starkare än någonsin i mannaminne ha vi en förnimmelse av, att vi ha kommit till en vändpunkt, att vi inte kunna svälja nya förödmjukelser och att det inte kan fortgå som hittills, utan att nu är det nog!

Må den prins, som har arvsrätt till Sveriges krona, förstå att sopa rent och uppsöka krafterna, där de finnas, och att begagna dem. Endast på den vägen kan han fullgöra sitt allvarsrika värv.

Den leda och vantrevnad i eget bo, som så ofta bryter fram hos svenskarna, har inte lång färd för att skapa ett nytt och missnöjt Norge inom Sveriges egna gränser. Är det meningen, att vi skola klyva oss i två olika folkslag, det ena bestående av papperskarlar och glada goddagspiltar, det andra av personer, som vilja något och duga till något och beständigt trängas åt sidan till dess de slutligen bilda de oförsonligt missnöjda, då skall det fortgå som hittills. Är det en föresats, att vi alltid skola misslyckas, alltid dra det kortaste strået, då bör ingenting ändras. Det är inte tillräckligt att vi få sitta och betala det nödvändigaste dyrare än i de flesta andra länder, att de otåligaste utvandra i massor, att arbetarfrågorna skjutas åt sidan som överilade hotelsebrev. Vad som behövs, det är frimodiga, ärliga, fullödiga reformer och nya män — och bådadera behövas snart.

Det båtar oss inte att missunna andra deras fosterlandskärlek och strypa vår egen. Vi vilja dela ansvaret och fröjden att räknas till förtrupperna och icke till trossen. Vi begära att få andas med fulla lungor och röra oss och bestämt urskilja att vi arbeta för att uppnå den högsta blomstring, som är oss möjlig. Detta är inte bara grannlåtstal, utan det är ett socialt trevnadsbehov, en berättigad fordran på att få vara till i hälsa och styrka. Det är ett hjärteskri, och så pass hett spruta sinnena, trots allt, ännu under den flegmatiska ytan, att vad det lider skall det hjärteskriet brista fram också från läppar, där det minst väntades.

Må man försöka att kalla allt detta överord, men det är sanningen; och vem som helst vet, att det är så. Vi äro nu en gång ett folk, och fatta vi det enkelt och naturligt, betyder det, att vi äro en stor grupp av människor med samma språk och samma odling. Den odlingen har redan nått för högt, att det inte vore en evärdlig skam, om vi utan smärta och utan en blick efter botemedlen skulle stirra på de omisskännliga symptomerna av avtyning och förvissnande. Det vore att slösint sitta vid kalasbordet, medan andra såga av benet under stolen. Det vore att göra allt som är heligt och stort för människor till lumpenhet och ingenting. Bure vi också solar i händerna, men de händerna vore viljelösa och döda som nu, hur skulle vi då kunna lysa oss vidare på vägen? Den nuvarande krisen är skenbart av så pass yttre beskaffenhet, att vi kunna låtsas att skjuta

den ifrån oss. Men sedan? Vi måste vakna, vi måste tänka på en allmän samling över land och rike för att på ett annat sätt än hittills taga vara på vår framtid och på styrkan hos det folk, som är ett med vårt liv.

1905.

Några intryck från Madrid.

Det började ljusna i sovkupén, och nyfiken lät jag den lilla rullgardinen flyga i höjden. Flera gånger förut hade jag varit så gott som på väg till Spanien, men alltid hade i sista ögonblicket något förhinder dykt upp och kommit mig att ändra resplanen. Vädret var heller inte nu det bästa och tycktes fyllt av allehanda försåt. Den vinande musiken av storm och regn hade hela natten bildat ett främmande ackompanjemang till kupéns lyx, som uppriktigt sagt inte vidare tilltalade mig. Mahogny kan vara vackert i en empiresalong och gyllenläder i en riddarsal, men för att känna hemtrevnad i en båt eller vagn behöver jag ett enklare och ändamålsenligare material omkring mig. På utrymme och bekvämlighet var det emellertid ingen brist, och jag vaknade fullsövd och glad över att regnet för en stund hade upphört.

Kastilien, detta var alltså Kastilien! Ödsligheten, fårahjordarna, de grunda vattendragen, som mitt i vårflödet tycktes nära att sina, den gulaktiga färgen såväl i luften som över marken och bergskullarna, allt påminde närmast om Turkiet.

Ja, fast det just var från detta av kasteller behärskade område, som de kristna bjödo morerna spetsen och Cid el campeador drog ut till sina dater, hade landskapet stundvis ett nästan afrikanskt tycke. De gulaktiga byarnas torftighet och kalhet bidrogo inte minst härtill. Först när tåget närmade sig städerna övertygade mig arenornas dystert tunga stenmassor, att jag verkligen befann mig i riddarnas och tjurfäktarnas land. Den oundgängliga långa schalen på männens axel och gendarmernas höga kragar, som nådde ända upp över örat och nässpetsen och säkert förträffligt fyllde sin uppgift att skydda mot blåsten och hålla kroppsvärmen vid liv, intygade också, att jag såg äkta spanjorer.

Den under medeltiden blomstrande staden Avila, som efter moriskernas utdrivande hastigt förföll, stiger fram som en syn i en saga med sina romanska kyrkor, sina granithus, murar och åttiosex torn. Vi äro nu 1,133 m. över havet och blåsten är isande, fast det redan är i april. Bergen bli mer och mer blåsvarta, här och var beskuggade av ilande molntappar som på bakgrunden till något av Velasquez' ryttarporträtt. På sluttningen till vänster blottar sig snart Escorial, och efter ännu en stund uppfångas den första skymten av Madrids kungaslott, som i fråga om läge väl knappast har ett motstycke.

Denna utomordentligt ståtliga byggnad i barock dominerar från den nordöstra sidan fullständigt staden och landskapet och för ovillkorligt tanken på Lateranen i Rom. Den likheten får

också ökad kraft vid mina strövtåg under de följande dagarna. Det beror icke enbart på själva läget och den väldiga byggnadens utseende, utan över hela det liv, som råder där, vilar också en viss stämning av Rom och till och med av påvehov. Man känner sig ibland frestad att glömma jämförelsen med Lateranen och i stället inbilla sig, att man går i själva Vatikanen. Den vida, ljusa borggården är omgiven av öppna arkader, där hillebardiärer postera utanför dörrarna alldeles som utanför påvens våning. Då och då möter man grupper av präster och hör sång från mässan i kapellet.

Själva det pompösa ceremonielet mitt i djupaste vardagslag är förmodligen också det mest urmodiga som ännu någonstädes utvecklas med undantag av hos den romerska kyrkofadern, och det ändamålsenliga får vika för det hävdvunna och granna. Där finns tydligen rätt gott om både tålamod och tid. Utanför ingången vid den med statyer romerskt prydda Plaza de Oriente står beständigt en liten folksamling med ögonen stelt och väntansfullt riktade mot inkörsvalvet. Praktfullt uniformerade ryttare hålla vakt, lika oföränderligt vända mot slottet med dragna sablar vid sidan.

Vid tiotiden om morgonen växer mängden snart till ett tusental nyfikna eller mer, som samlas för att åse den berömda paraden. Den räknas till Madrids folknöjen, och ceremonien återupprepas dag efter dag med samma omständlighet och samma ståt. Kavalleriet tågar upp i glittrande dräkter, som vi hos oss få söka hos Schützercrantz

eller någon ännu äldre tecknare. Det är ett vimmel av rött och gult, av tofsar, knappar och snören, och på min fråga om en sådan utstyrsel också är ämnad att bäras i fält får jag ett svävande svar. Efter en stunds musicerande på yttre borggården beger sig hedersvakten in i slottet med höga, långsamma tuppsteg. Den bär hillebarder, stora mustascher och vida byxor i Napoleon III:s stil. I själva huvudtrappan uppstämmer den en marsch, som ekar genom arkaderna och klingar helt muntert och morgonfriskt i den lätta höglandsluften.

Ett palats för sig bildar stallavdelningen med sina hästar från Aranjuez, sina poniers från Andalusien och sina långa rader av praktvagnar, bland vilka flera varit ute för kulor och bomber. Ciceronen, som själv varit nära att mista benen vid ett sådant tillfälle — bågiga riddarben, som kunde gå sönder för mindre — nämner flitigt ordet attentat. Bland annat förevisar han de vita statshästar, som överlevde det sista attentatet vid Alfonsos bröllop och som då färgades i samma purpur som seldonen. På länden synas ännu strimmiga ärr efter bombskärvorna.

Strömmande blod och glimtande stål höra ju sedan gammalt till den iberiska halvöns historia, och man beträder en nationalhelgedom, när man stiger in i Armerian, vapensamlingen i slottets ena flygel. Denna allenastående samling härstammar ursprungligen från den gamla vapenkammaren i Valladolid, som Karl V ökade med en del utsökta gåvor, och säkert är det inte enbart morernas verk,

att vapensmidet nådde en sådan höjd utan sammanhänger på det djupaste med spanjorens eget lynne. Det var både en patriots och en konstnärs hänförelse, som förde hans hand. Just konstverk är rätta namnet åt dessa föremål, som på samma gång de äro vapen måste kallas stränga, maskulina smycken. Allt är dock inte spanskt, utan mycket i samlingen förskriver sig från utlandet, men en mängd troféer och andra minnen sammanföra det hela till en bild av Spaniens historia. Mitt bland påvevigda hjältesvärd och de toledoklingor, om vilka det sades, att de kunde hoprullas som en urfjäder, mitt bland lansar och rustningar av det mest fulländade arbete höjer sig Frans I:s stora tält, som blev ett byte i slaget vid Pavia. Man finner fanor och turkiska skeppslanternor från Lepanto och stannar framför den besynnerliga svarta låda, i vilken Karl V färdades, eller bredvid Filip II:s bärstol. Vilken knapp tidrymd omspänner inte det sent grundade spanska rikets stormaktsvälde! Men hur rasslar det inte av sköldar och harnesk och äventyrliga upptäckares guld! Hur blandas inte vaxljusskimmer och rök från kättarbål, segermässor och nödrop från det avlägsna världshavet, där armadans spillror kastas kring av vågorna, älskvärd ridderlighet och hatfull, dyster grymhet. Ena gången det storsinta ädelmod, som talar i Velasquez' berömda stora målning »las lanzas», där Bredas erövrare med rörande aktning och deltagande lägger sin hand på den besegrades axel. En annan gång åter förbud för morerna att tala och skriva sitt

språk, att bada inne i sina hus, att spela och sjunga eller att lära denna konst åt andra — och slutligen blodbad, ödelagda städer, arbetsamma moriska familjer förvandlade till utarmade stackare, som ännu i landsflykten gömma som ett minne nycklarna till sina forna hus. Och sist, vilket svårmod, vilken äcklad leda och samtidigt nästan strålande trosfanatism hos Filip II, den kungliga sjuklingen, som betäckt med maskfyllda och rinnande sår stönade på denna bärstol och som ännu i dödsögonblicket hade sin enda lisa i att genom celldörren betrakta Guds härlighet på Escorials ljusprydda altare! När jag lämnar Armerian har jag en känsla av att ha strövat omkring där inne mycket längre än vad som verkligen var fallet, och det behövs den präktiga rundblicken från terrassen utanför borggården för att återgången till stundens prosa inte skall verka som en alltför plötslig scenförändring.

De båda huvudgatorna, som leda från slottet inåt staden, erbjuda dock ingenting särdeles typiskt. Folklivet är det vanliga kosmopolitiska. Spårvagnarna vina förbi, och de blomsterklädda balkongerna, som ibland äro överbyggda med glas infattat i gråmålade, moriskt stiliserade små orneringar av gjutjärn, äro egentligen det enda karaktäristiska. Ganska ståtligt ter sig likväl Plaza Mayor, det gamla torg, från vars som teaterloger draperade arkader hovet och de förnäma fordom åsågo helgonfester, torneringar, tjurfäktningar och autodaféer. Det är dock först när man närmar sig stadens utkanter på andra sidan, som de vid-

sträckta anläggningarna med sin rikedom av skulpturverk åter förvåna genom sitt behag och sin storslagenhet. Detta gäller naturligtvis i första rummet för Pradon och de lummiga gångarna i El Retiro, men särskilt på den monumentala utfartsvägen till begravningsplatserna vid S. Isidro skulle jag, om jag oförmodat blivit ditförd genom ett plötsligt under, givetsvis ha utropat: Jag ser, att jag är i Rom, jag vet bara inte var! Och när jag slutligen uppe bland gravkapellen i timmar njuter av utsikten över staden, finner jag, att Madrids skönhet inte blott motsvarar utan vida överträffar sitt rykte.

Men regnskurarna avlösa varann med korta uppehåll och jag är glad att dagligen ha en tillflykt i museerna framför Velasquez' aristokratiska skönhetskonst och Goyas mer demokratiska realism. Det händer till och med den senare som så mången annan utpräglad realist, att han ironiskt framställer verkligheten ännu trubbigare, rundare och mer kortväxt än den är. Eller vem har, för att nu bara taga ett fall, någonsin i livet mött en sådan jättehäst med missbildat litet huvud som på don Carlos IV:s stora ryttarporträtt? För övrigt gick det mig här, som det så ofta händer oss i de stora museerna, att jag borta i en undangömd vrå hittade en liten duk, som jag särskilt förälskade mig i och beständigt uppsökte på nytt utan att fullt kunna förklara varför. En sådan tavla stannar i minnet som en dröm, men kommer man tillbaka många år efteråt, står man ej sällan besviken liksom inför något främmande och

kallt och ser inte längre med samma ögon. Denna gång var det ett litet grönaktigt, bibliskt landskap av nederländaren Patinir.

Det rysliga spelar en framskjuten roll på målningarna i de madridska museerna. Ines de Castros hemskt avtärda lik hyllas av Peter I:s vasaller, kättare i gula skjortor översållade med djävlar stappla gråbleka mot bålet på Quemadero, och bakom dem bäras i öppna kistor de som omkommit i fängelset. Marken blodfärgas av gatustrider, och missdådare och oskyldiga avrättas med strypning eller skott. Det är en hårresande kurs i kulturhistoria, som berättelser om händelserna inte förmå giva. Ingenting når dock längre i ryslig sanning än Goyas bild av spanska borgares arkebusering 1808. Den teatraliska mittfiguren är klumpigt tecknad, men vilken ohygglig verklighet i den sovande staden, i lyktskenet, i den grå raden av soldater och i de blödande, sönderskjutna kropparna! Man ser de uppsvällda gulaktiga ringarna omkring de runda såren. Jag har aldrig läst något, aldrig hört något om ett politiskt mördande på befallning, som ingivit mig en sådan fasa. Man minns det som något upplevat.

Vägen är heller inte alltför lång från museerna till den väldiga arena, där Madrids befolkning om söndagarna fortfarande med passion hänger sig åt nöjet att se blod. Det är ett kalt och dystert colosseum med plats för 14,000 åskådare. Om det åtminstone vore en ärlig strid, en man mot en rasande tjur, en klinga mot två kraftiga horn, vrede mot vrede, lika mot lika! Men vad finns här av allt

detta? Den guldglittrande svärmen av skenkämpar är som en flock av okunniga pojkar skickligast i att reta och fly, och i farans ögonblick hinna alltid de feta benen över skranket. När tjuren med två eller tre värjor faststötta i kroppen och med nacken uppfläkt av ett halvt dussin hängande små spjut slutligen, vacklande och segnande, får den effektfulla nådestöten, är han blott och bart ett utpinat och trötthetsat jaktdjur, som rosslande tigger om att få dö i fred. Det dummaste och fegaste är dock hästslakten, ehuru just detta nummer har de stoltaste anorna från den tid, då tjurfäktning var ett privilegium för ridderskapet. Det gällde då att från hästryggen fälla tjuren, och det berättas att ända till tio riddare ibland fingo sätta livet till vid en sådan lek. Men nu? Så snart den ridande pikadoren har rispat tjuren med sin pik och narrat honom att stånga omkull hästen, skynda kapeadorerna fram med sina röda mantlar och locka bort tjuren. Och vad finns det av strid och lika kraftfördelning i att en stackars utmagrad åkarhäst med ena ögat förbundet värnlöst står och väntar, till dess han plötsligt får bröst och mage upprivna? Just hästens värnlöshet är det mest upprörande. Stryk har han säkert fått i alla sina dagar, och ännu när han på arenan trampar i sina egna släpande tarmar och med glasartade ögon skakas av dödsryckningar, blir han piskad med käppar, sparkad och ryckt i betslet för att förmås att resa sig och låta sig stångas ännu en sista gång. Det kastas sand i hans sår för att hejda blodflödet, och är han inte

fullständigt tillspillogiven, kan det hända honom det allra värsta, att bli utförd levande och hopsydd för att på nytt utlämnas åt sina bödlar. Och då vet han vad det gäller, när han hör tjurens fnysningar. För riddaren, som skulle döda tjuren med sin lans, hörde hästen till utstyrseln, men här har denna särskilt skamlösa avdelning på programmet mist all förnuftig mening och är endast till för sin råa ohygglighet. Det är inte nog att se blod, man måste också se inälvor. Samma sydländing, som visar sentimental givmildhet mot en efterhängsen yrkestiggare, har endast ett likgiltigt småleende när främlingen med avsky lämnar en tjurfäktning.

Vore inte tjurfäktningarna än i dag ett faktum, skulle jag för min del annars bara ha gott att säga om de spanjorer, som jag kom i beröring med i Madrid. Jag vet att andra, som känna landet bättre, äro av en annan mening, men den glättiga ridderlighet, som här beständigt mötte mig, var helt enkelt förtrollande. Den påminde om svenskarnas mest vinnande egenskaper. Museernas vaktmästare sutto inte med föraktfullt korslagda armar som i Paris utan skyndade fram och hälsade, som hade de i tio år enkom gått och väntat på ett så kärt besök. Utfrågades en soldat eller arbetare på gatan om vägen, följde han genast med ett långt stycke och avböjde artigt ett förläget försök att gälda en sådan tjänstvillighet på turistens vanliga sätt. Och i var kyparfrack bugade den mest fulländade Don Quixote.

Det var min avsikt att fortsätta till Granada; men det forsande regnet överkorsade ännu en gång mina spanska planer. Aftnarna blevo långa i det kalla hotellrummet, och ju äldre jag själv blir, dess mer plågas jag av den sysslolöshet, som lätt medföljer resor. Det vållar, att resorna bli utsträckta till väglängden men allt kortare till tiden. Att knyta bekantskaper har aldrig lockat mig, utan snarare roar det mig att inför det brokiga sällskapet på ett hotell spela ignorant. När en tysk officer inledningsvis framkastade en förfrågan om jag möjligtvis hade läst Faust, svarade jag: Faust... Faust? Är det inte en opera?

Slutligen beslöt jag mig för att sträcka vapen inför vädrens herre och bryta upp. Men ännu på perrongen utväxlades mellan mig och bärarna och hotellbetjänten de utsöktaste skämt och artighetsbetygelser, och de upphörde först när tåget rullade bort mot norr.

1907.

På Runebergs hundraårsdag 1904.

Runeberg hör icke till de sångare, som med lyra och båge på beständig vandring mellan segrar och nederlag kvarleva i folkfantasien med ynglinga-ansikten. Hans väldiga diktargestalt är mer konungsligt orörlig. Hans smärta liksom hans breda livslust och beständigt framglittrande skalkaktighet behärskas redan vid unga år av en faderligt ädel godmodighet och vi tänka oss honom helst som den gamle vise med det varma hjärtat. Åtminstone vi svenskar känna oss mest förtrogna med porträtten från hans senare år, där det skäggiga och homeriska huvudet drag för drag samlar en bild av den vördnadsbjudande åldring, som i högtidlig aftonstillhet betraktar oss ur den underbara dikten »Den gamle». Jag vet knappt, om vi ens önska, att glasögonen med de simpla silverbågarna skulle vara borta, eller om han ännu klarare lever i vår föreställning som han låg under de sista nätterna och med fingrarna på urtavlan följde timmarnas gång. Visdom är just det ord, synes det mig, som flätar sig in likt grenar mellan hans diktrader, ty det finns flera slag av visdom, ej endast den, som gäller samhällets och livsme-

ningens frågor, utan också konstnärskapets, och knappast någon utom Goethe har under det tilländalupna århundradet i så hög grad som Runeberg besuttit denna visdom.

Striden om vem som var störst, Tegnér eller Runeberg, har utmynnat i tomma intet för var och en som icke i litteraturen huvudsakligast ser en kappränningsbana, där vem som helst efter nyck och lust kan utdela eller återkalla priset. Tegnér är omedveten och ofta osäker på sig själv och det är egentligen först, när han är ute på pilskytte, som han i hettan blir träffsäker också som teoretiker. Runeberg däremot är målmedveten och orubbligt metodisk och redan detta är nog att göra de båda diktarna till motsatser, som icke kunna mätas med samma mått. Den komparativa karaktäristiken, härvidlag den godtyckligaste av alla, förvirrar mer än den förklarar, emedan det väsentliga merendels ligger i olikheter, som sinsemellan äro ojämförliga. En naturforskare kan genom jämförelser klassificera exempelvis blommorna, men han inlåter sig inte på en lönlös strid om deras inbördes skönhetsvärde. Han kan karaktärisera björnen genom att noga beskriva hans benbyggnad och tänder, hans härledning och släktskap, men han sysselsätter sig inte med att subjektivt tillmäta honom någon särskild rangplats inom djurriket. På samma sätt teckna vi också upp för oss Runebergs och Tegnérs gestalter sannast, om vi gå förbi alla försök till en jämförande värdering. Redan begreppet snille svävar i tomma luften. Den ena tiden ser beredvilligast

snillet i det behärskat sköna, den andra i det oroliga sökandet. Än har det blivit sagt, att den största av alla diktare var Homeros, än var det Shakespeare, än någon annan. I våra dagar ha vi dock blivit alltför belästa att inte vara litterära mångguddyrkare. Detta mattar lusten till jämförelser och skärper i stället behovet att få tränga så mycket djupare ned i vart enstaka fall och betrakta det som något avrundat för sig. Härigenom öppnas nya vidder och det medför ett mångsidigare, friskare och hjärtligare sätt att se. Diktens trädgårdar med sina nyanläggningar och urgamla parker ha småningom under årtusendenas gång fått en sådan utsträckning, att vi efter personlig smak kunna välja bland frukterna. Vill någon det oaktat förnöja sig med att begrunda vem som var störst, Runeberg eller Tegnér eller någon tredje eller någon fjärde, så har detta tidsfördriv den fördelen, att det aldrig tar en ände. Vid vart smakskifte får han börja om igen från början och kommer ändå aldrig längre, än om han försökte reda ut vem som vore skönast, Karin Månsdotter eller Mälaren.

Tegnérs oerhörda popularitet vilade väl mest på hans svagheter. Ännu kan jag mycket väl minnas från min barndom, hur de äldre helst citerade de mest sentimentala och för oss omöjligaste bitarna ur Axel. Det var uppenbart just dylika gråtmilda stycken, som med förkärlek lästes ända långt borta i herrgårdar och prästgårdar. Deklamerade någon en kraftvers, så var det vanligen ur början av Svea. Däremot kan jag icke

påminna mig, att jag fick höra några av de präktiga sångerna längre fram i Svea eller så särdeles många av de andra Tegnérska dikter, som genom sin lyriska yra ännu ha samma svindlande vingsus. Hans brev, numer så berömda för sin kvickhet, voro naturligtvis då otillgängliga i vidare kretsar. Och det hjälper nu inte: en människa är inte bara sig själv, när hon slår gäcken lös och roar sig med kvickhetens hokuspokus; hon är det lika mycket och än mer under det djupaste allvaret, när hon kastar narrhuvan lång väg. Det bör fortfarande få gälla även för Tegnér.

Den nödvändiga fejd mot Tegnérismen, med vilken Runeberg beredde rum för sin personlighet — och i dylika fejder har det gamla alltid orätt och det nya alltid rätt — ligger utanför våra dagar och gulnar länge sedan i litteraturhistorien. Vad som står kvar är kanske icke så mycket det för alla dylika drabbningar oundgängliga artilleriet av lustigheter, utan den vederhäftighet, den saklighet, den djupa insikt i yrkets hemligheter, som just äro hörnstenarna under ett fulländat konstnärskaps visdom. I detta kan Runeberg kallas den svenska skaldekonstens Leonardo. Diktens medel äro för honom en kunskap. Hans lärdom i metriken kommer honom beständigt till godo, vare sig han försmår rimmets bjällerklang för att röra sig med en så utomordentlig strofbildning som i Kung Fjalar eller använder mera lekande och dansande takter. Han har betänkt allt, har skäl för allt, svar på allt, och många av hans inlägg kunna därför med gott utbyte läsas

än i dag. Mästare över alla mästare i idyllen och i stilens naturliga enkelhet, man kunde nästan säga osynlighet, förlorar han knappast någonsin väldet över sin mejsel, ej ens i det obetydligaste impromtu till en vän.

Hans diktverk ha trängt för djupt ned i det allmänna medvetandet och fått för genomgripande betydelse, att det vore möjligt ingå på en närmare granskning inom den trånga ramen av några korta rader. I Fänrik Ståls sägner sjöng han samman två folk, som politiska öden fört åtskils. Med tanke på vad som sedan skett och fortfarande sker på andra sidan Östersjön är det väl också först och sist kring dessa levande bilder av människor och av den sista gemensamma striden, som Finland och Sverige nu mötas för att hylla Runebergs minne. Finland skulle icke vara Finland, varken inför oss eller sig självt, om det icke haft Runeberg. Genom honom flyttades sjöarnas och moarnas land ända in under våra ögon, och fastän i dag hundra år förflutit sedan han föddes, är han ännu den källa, ur vilken ett olyckligt och prövat folk stilla eller med ord av tacksamhet dricker kraft och tillförsikt in i det sista. Det är ju heller ej mer än rätt, att vår beundran i första rummet icke gäller det, som han visste, utan det odödligt stora som han förmådde. Om här i någon mån blivit försökt att erinra om det förra, beror det endast därpå, att Runeberg i sin diktkonst visste så mycket mer än andra.

Ett svenskt panteon.

Carl Larsson har i Ord och Bild varmt och vackert talat för byggandet av ett svenskt panteon. Där skulle sedan under sekel efter sekel vårt lands yppersta få sina gravar.

Vad skola vi nu säga härom? Endast det folk har utsikt att bestå, som lever inifrån med känsla för egen odling. Pieteten för våra stormäns gravar har dock inte alltid varit den bästa. Det är sant. »Vi kunna,» skriver den förre riksantikvarien i sin kulturhistoria, »i närvarande stund icke uppvisa inom Sverige en enda svensk medeltidskonungs eller riksföreståndares grav.» Även i nyare tider har likgiltigheten varit oerhörd. Jag erinrar mig berättelsen om Stjernhielms kopparkista, som utan vidare upptogs ur gravvalvet i Sånga kyrka och ställdes — i vedboden. Slutligen blev den bortstulen och sönderslagen. Låt oss alltså uppställa den frågan: Är det tänkbart, att Carl Larssons förslag skulle kunna förverkligas på ett sätt, som motsvarar avsikten? Så gott först som sist måste jag därpå svara ett ganska bestämt nej.

Kunde det fastslås, att ett stoft först finge

överflyttas till detta panteon minst hundra år efter dödsfallet, ja, då, kära präktiga Carl Larsson, finge vi kanske vara med om att bära in ben, som ursprungligen fått en ganska blygsam griftefärd. Men olyckan är ju att efter hundra år är det vanligtvis inte mycket kvar av en jordad huvudskål, även om där en gång brunnit det mäktigaste ljus. Följaktligen bleve det nödigt, att beslut om gravsättandet fattades nästan omedelbart efter dödsfallet. Men vilka skulle fatta det? Vilka skulle bli de fjärrskådande domarna vid Urds brunn? Tänk dig en debatt i riksdagen! Jag är rädd, att den debatten ibland kunde råka att bli ännu ryktbarare än den person som skulle begravas. Återstode folkomröstning. Men kulturhistorien, med andra ord eftervärlden, känner inte något likhetstecken mellan realvärde och popularitet. Hur vi än vända frågan i praktikens kalla ljus, stöta vi på något, som överstiger mänsklig förmåga. Gustav III hyste ju tankar på ett panteon, men jag misstänker, att hade då eller i en ännu äldre tid ett sådant blivit uppfört, skulle vi nu levande stanna i den ödsliga byggnaden och gråta som små barn över att hitta där jämförelsevis så litet av just det, som vi helst skulle vilja finna.

De försök, som gjorts i andra land, ha knappast utfallit vidare lyckligt. Ett besök i Westminster Abbey väcker sorgmodiga tankar på dem som saknas. I Roms panteon ligga egentligen endast Rafael och, provisoriskt, kungarna Viktor Emanuel och Umberto. Likväl är Italien ett land, där det vackra bruket att begrava i kyrkorna länge

var allmänt, där murade gravar ännu äro i bruk och där förmultningen följaktligen inte påskyndas på samma sätt som vid det germanska begravningssättet. Och hur kalt och tomt och på alla vis stämningslöst verkar inte fransmännens panteon! Ett antal senatorer från första kejsardömet, ett par framstående lärda och krigare, presidenten Carnot, två plundrade sarkofager med Voltaires och Rousseaus namn och en med Hugos kvarlevor. Slutligen också Zola, trots protesterna från någon hertig Chose-Lala, som inte ville ha sina anherrar begravna i så dåligt sällskap. Allt detta må ju vara betydelsefullt nog, men representerar det verkligen fulltonigt den franska kultur, som i alla sina otaliga skiftningar haft en så dominerande makt över världen? Just dessa skiftningar kan en så ovig mekanism som en statsstiftelse aldrig nå, men därigenom förvanskas också hela bilden. Varför fick exempelvis Hugo sin grav i Panteon? Därför att han dog under en ministär, då det var politiskt opportunt att slå gångbart mynt av hans namn. Det skulle säkert inte ha inträffat under Napoleon III. Mirabeau och Marat begrovos där också en gång med stor ståt, men blevo sedan bortförda med lika stor skymflighet. Det hör till opinionens natur att ena dagen bära in i sitt panteon under tårar vad som den nästa kastas ut som sopor. Därför blir en sådan byggnad också långt mer ett tempel över det tillfälliga än över folkandan.

Du föreslår, kära Carl Larsson, att man i ett sådant världslighetens och fåfänglighetens tempel

skulle resa en bild av den korsfästa Kristus. Vid hans begravning infann sig inte Pilatus med vin och rökelse. Herodes hedrade den inte med sin närvaro. Kajfas läste inte dödsbönen. Han blev inte buren till ett riksmausoleum utan till en grav, som inte ens var hans. Det lilla blir kanske större genom att belönas, men det stora blir mindre, och det största lär nog till tidernas slut oftast få sin grav anspråkslöst tillredd i det stilla. Den lagen hör till det djupaste i skapelsen och vi människor förmå inte rubba den.

Nej, Carl Larsson, låt oss slippa ett patriotiskt benhus, vaktat av stater och kårer och krönt med opinionens väderhane. Våra stora ha det bra, om de få sitt sista gömställe i den trakt, där de ha levat, och det till och med om deras mull blir vänd av våra plogar och ger sin näring åt våra skördar.

LEK OCH LUSTIGHETER

Michelagniolos missöden.

Den store Michelagniolo utförde som bekant i Capella Sistina i Rom sin ryktbara målning Yttersta domen. Som en vredgad Apollo tronar där Kristus ovan martyrerna och höjer handen med dystert förakt mot det dömda släktet. En ung skämtare, som förmodligen blir ännu större skämtare med åren, har emellertid till Sv. Dagbladet inskickat nedanstående, i vilket han visar hur det möjligen skulle kunna ha gått om Michelagniolo aldrig varit till utan först blivit född i våra dagar och hetat Lundbom och målat Yttersta domen på en modern duk, köpt vid Regeringsgatan. Härmed överlämna vi ordet åt insändaren.

Herr Lundbom (Michelagniolo) ville naturligtvis hembjuda sin tavla till staten, men den var så vanskapligt stor, att den måste ställas i Nationalmuseets nedre vestibul och räckte ändå upp till taket. Redan detta väckte en stor och allmän förbittring och tidningarna frågade om museet verkligen kunde anses förpliktat att hysa s. k. konstverk. Den liberala nämnden beslöt emellertid att helt och hållet hänskjuta frågan om inköp till en fritt sammansatt domstol av landets yppersta konst-

filosofer och kritici. När dessa hade samlats, amfiteatraliskt ordnade i vestibulens trappor, utsågs fröken Sunny Frykholm till ordförande och tog plats överst vid Baldersstatyn.

Sunny Frykholm: O, mina herrar! I den idealiskt fromme Balders namn förklarar jag detta möte öppnat. Låtom oss vara rättvisa och aldrig förivra oss! Låtom oss vara idealiskt fromma likt denne Balder! Ordet är fritt.

E. Alkman: Tavlan är helt enkelt briljant! Ja, den är verkligen det, herr Wirsén!

C. D. av Wirsén: Wi äro icke vane att se Skriftens gestalter framträda som råa hedniska gudar, men Wi lägga med flit band på våra ord, ty Wi värdera takt och smak. Ja, Wi göra verkligen det, herr Alkman! Hypermodernt, krystat och rent av hädiskt är herr Lundboms påhitt att måla Åtarlösaren som en titan med romersk kejsarkrona, fast Wi förmodligen få höra det lovprisas som högst »originellt». Riktig däremot är den moderligt blå färgen på jungfru Mariæ slöja. Dålig, osmaklig, vidrig och misslyckad är mittfiguren S:t Bartolomæus, som håller sin egen avflådda hud på armen och dock ännu har skinn i behåll på hela sin kropp. Hur många skinn tror herr Lundbom att en martyr hade? Egentligen tycks hela målningen tillkommen för denna huvudfigur, som till på köpet håller en kniv i handen. Bredvid står S:t Laurentius med sitt halster. Herr Lundbom måtte tro att yttersta domen ser ut som hotell Rydbergs kök. Namnet Lundbom låter i hastigheten för vanliga människor

som Dumbom. Det jämförelsevis minst råa, fula, usla, dåliga, taktlösa, smaklösa, klandervärda och misslyckade är — ramen!

A. Lundegård: Hörde herr Alkman?

G. Fröding: Just frånvaron av kläder vill jag här kalla det djupsinniga. S:t Bartolomæus är till och med så avklädd, att han bär sin egen hud på armen. Det först är verklig nakenhet! Hur helt olika skulle det inte bli både i Uppsala och Stockholm, om vi alldeles lade bort att bära kläder — ja, även hatt och näsduk, som många fördärvade annars kunde begagna att skyla sig med!

Hj. Söderberg: Men tänk då på min Tuppyrock och mina halsdukar! Man kan ha gräsligt roligt på Sturegatan också av att gå klädd.

O. Levertin: Utan tvivel! Livet har sina lätta gaser, som blott genomskådas i de ensamma meditationernas vårtimme. Men Lundbom besitter just denna inåtskådande blick, och vem har ej i smärtornas rus tyckt sig bära sin egen avflådda och brännande hud på armen?

T. Hedberg: Låt se! Detta tankedigra verk förstås först om vi begripa det. I elva på varandra följande artiklar vill jag i någon mån försöka göra detta begripligt.

K. Snoilsky: Jag ber bara att slippa säga någonting alls.

G. Nordensvan: Vad som här åstadkommits är egentligen ingen genomkomponerad grupp, utan snarare en samling skisser från skissboken, som flott hänkastats och skisserats i ring på duken.

Väl berättar inte herr Lundbom varför Kristus skisserats som Hin Onde, men skisserna runt omkring äro käcka och pigga och duktigt gjorda samt ganska roligt skisserade skisser.

V. von Heidenstam: Lundbom är ett snille, men jag har inte tid att votera, ty jag håller just nu på att anordna dopet av min förstfödde på ett sätt, som karaktäriserar svenskt lynne. Dopet skall nämligen försiggå vid fackelljus och flöjtspel på taket av Uppsala domkyrka.

A. Hammarskjöld: Herr Lundbom tycks ha förgapat sig i herrar Levertins, Heidenstams och Brandes' filosof Nittsky — eller hur namnet nu stavas — så uppblåsta och svällande äro alla muskler på dessa målade övermänniskor, som äro onaturliga och bibliskt ohistoriska. Det har bara funnits en vetenskapligt biblisk målare, och det var salig Vestin.

H. A. Ring: Som den bättre allmänheten, som inte tycker om konst, som inte är lättfattlig, är högst missbelåten som...

Fru Ring: Käre Anakreon, låt mig som är förståndig danska sköta det här! Tavlan är bra den!

G. av Geijerstam: Förbannat bra... Det är något av Medusas...

K. Warburg: Man skulle kanske önskat att Yttersta domen skildrats med bredare humor och mindre dunkelt bisarreri. Uppgiften hade legat för en Carl Larsson.

P. Staaff: Yttersta domen! Det ligger något varnande i namnet. Om vi skulle skänka duken åt herr Fredriksson till ridå?!

Sunny Frykholm: Ajahi!

Samtliga herrar kritici: Det var roligt, nu få vi höra litet sång ur Wagners Valkyrian!?

Sunny Frykholm: O, nej! Men är detta renässans, är detta friskhet? Nej, svenskt är det! Herr Lundbom, ni är anfrätt, ni målar människoförakt och pessimism, ni tecknar efter lik — sann son av en död tid! Hyena, är detta natur? O, herr Lundbom! O, herr Lundbom!

H. Lindgren: Med oöverträffad humor och genremålarens aktning för detaljer har herr Lundbom skänkt oss en bild av S:t Laurentius med sitt halster och S:t Bartolomæus med sin avflådda hud. Han har därmed konstlöst karaktäriserat de äkta folkliga föreställningarna hos Italiens katolska befolkning. Grava anmärkningar kunna däremot riktas mot den mängd av underliga gastar och andra figurer, varmed konstnären omgivit denna älskligt putslustiga grupp. Vi igenfinna i dem intet av det naturliga och hjärtliga Italien, som vi känna från t. ex. sången »Addio, mia bella Napoli» — en sång, som har något av folkvisans eviga naturliv. På detta museum förvaras en tavla där ämnet träffsäkrare räddats undan all kulturstát än på denna stora duk, det är Amalia Lindegrens — ej Lindgrens — »Flicka med apelsin». Vem har inte ofta i levande livet sett just en sådan flicka med just en sådan apelsin? Det är konst! Den tavlan skall leva när vi andra äro skinn och ben!

Härefter skreds med stort larm till votering

och rösterna utföllo så att tavlan genast blev bortburen av 46 stadsbud. En av våra konstälskande kungasöner köpte den emellertid i hemlighet och skänkte den under tysthetslöfte till Grubbens gärde för att den därstädes skulle erhålla ett skyddat gömsle.

Två hundra år efteråt kommo hårda dagar. Det nya riksdagshuset hade nämligen då sjunkit så djupt ned i Norrström, att endast taket stack upp över vattnet.

De båda kamrarna sammanträdde emellertid som bäst på Gustav Adolfs torg för att anskaffa de tio millioner, som dykeribolaget Lutfisken begärde i bärgarlön. Lyckligtvis råkade dock just samtidigt ett par tokiga engelsmän att bese Grubbens gärde, som förvandlats till ett folkmuseum, där man bland de vördade och innerligt kära återstoderna av gamla kvastar och sopkärror studerade adertonhundratalets odling och djupare själsliv. Knappast hade de tokiga engelsmännen upptäckt den glömda tavlan innan de, utom sig av beundran, erbjödo kamrarna just de behövliga tio millionerna i rund köpeskilling. Härigenom blev denna målning slutligen ett sådant mästerverk, att aldrig sedan någon konstfilosof vågade lämna en vaktmästare sina galoscher, om han inte åtminstone en gång i sitt korta liv hade skrivit en volym om salig Lundboms Yttersta domen.

1897.

Emma eller sångarstriden.

Socialdemokraterna hade insamlat tusen kronor till belöning åt den svenske diktare, som kunde förmås att skriva den mest folkliga balladen. Endast de yngre och farligare skalderna, med andra ord, de som ännu icke bevisligen fyllt sjuttio år, skulle få deltaga, emedan de äldre ansågos alltför stora. Summan överlämnades till Svenska akademien, men med den oväld, som i alla tider varit de vittra areopagernas oförgängligaste pryd-nad, beslöto genast de odödliga att lägga det höga domarevärvet i de ädlaste och renaste händer av alla — den svenska kvinnans.

Man kallade därför de svenska kvinnorna att skärtorsdagen samlas i Nationalmuseets rymliga nedre vestibul.

Där möttes också vid utsatt klockslag de inbjudna, så att trappor och golv snart liknade de mest tjusande blomsterrabatter. Men tyvärr skulle vi sakna all kunskap om de intressanta förhandlingarna, så framt ej Montelius av ren skalkaktighet och slemhet insläppt en del manliga referenter bakom stenmuseets glasdörrar. Mitt på golvet sattes en papperskorg med de förseglade tävlingsskrifterna. I syfte att förekomma alltför

mycket talande hade man emellertid uppskrivit almanackans samtliga fruntimmersnamn på små hoprullade lottsedlar och lagt dem i galoschvaktmästarens mössa. Endast ett namn skulle framlottas och blott de svenska kvinnor, som buro detta namn, ansågos berättigade att yttra sig. Galoschvaktmästaren drog också mycket riktigt genast en namnsedel, men allmänt ökänd för sina distraktioner, glömde han att uppläsa den och gick i stället gnolande och blåsande av och an bakom sitt bord med sedeln i handen.

Röster.

Nåå, namnet!

Vaktmästaren
uppvaknande.

Jaså... joho... Ellen!

Hellen Lindgren
bakom glasdörrarna.

Jaha!

Vaktmästaren.

Jag sade inte Hellen...

Helene Nyblom
grubblande.

Genie... talent... talent... genie... to ulige ting... men lad oss dog si nu.

Öppnar ett konvolut och läser.

Min fisk.

Nu glider vår båt genom sundet
emot vårt älskade skär.
Vi ankra i lä om grundet,
vårt abborreställe det är.

Vi kasta från båten spöna;
för napp är det ingen risk,
ty alltid är du min sköna,
min enda älskade fisk.

Röster.

Så varmt, så friskt! Det är Fallström, vår Daniel! Men inte älskar en olärd fiskare på det sättet inte.

Vaktmästaren

för sig.

Jag sade inte Helene... Ellen, sade jag, Ellen!

Ellen Lundberg.

Låt oss skynda innan festens ljuslåge slocknar i stearin...

Öppnar brådskande nästa konvolut och läser.

Svensk nationalhymn.

Där låg en hund begraven
sen hundra tusen år.
Då kom jag där med staven,
den gamla pilgrimsstaven,
den gamla, gamla staven
och strök den mot dess hår.
Då reste sig ur blunden
den gamla marmorhunden,
den gamla glada hunden,
den gammalgamla hunden,
sen gammalt döpt Azor.

Röster.

Det är ju som orgelmusik! Det är Heidenstam! Men inte heter folkets hund Azor inte!

Vaktmästaren

för sig, gnolande och blåsande.

Jag sade Ellen, jag!

Ellen Hartman.

Å, jag är så förskräckligt odygdig i dag... Får jag inte stå i fred och tugga min smällkarutscha, så... ja, så snurrar jag omkull hela den där dumma dumma papperskorgen...

Bryter ett konvolut, slår samman händerna, kvävs av skratt.

Nej, nej, jag kan inte.

Röster.

Läs, läs!

Ellen Hartman.

Jag kan inte, jag kan inte... Det är riktigt riktigt fult, det som står där... Nåja...

Deklamerar högtidligt.

Faster Ullas spolmask.

Sol!
En spol-
mask lik till form,
först smal och sen enorm,
balladen sväller som en kjol.
Ramtatta ramtam ramtatta ramtam
tramtratta tramtram tramtratta tramtram!
Vad lämnar så hon i behåll,
när hon drar hop sin ring
som vid ett sting
en boll?
Noll!

Röster.

Inte var det fult. Det är ju så ädelt känsligt! Det är Lundegård. Men inte har folket tid att tänka på spolmaskar!

Vaktmästaren

alltjämt för sig, gnolande och blåsande.

Jag sade Ellen, jag.

Ellen Jolin

öppnar ett konvolut och läser.

Odin.

Mormurklas morfar,
Smörsemblas stjuvson,
Bengnagers bane,
Ygdrasills yxskaft
huldrikt han heter,
hundranamnshövdingen,
Wotham den vettvise,
Odin den ordrike,
fridsälla för-
läggares fasa.

Röster.

Nej, så storslaget fornnordiskt! Det är Klinckowström! Men inte dyrkar folket i våra dagar Mormurklas morfar!

Ellen Fries

undersöker länge och noga ett konvolut samt bryter det slutligen och läser.

Ankor.

Svarta ankor, svarta ankor glida som i karavan,
söka sjunkna solars skimmer
bakom Sohlman och Montan.
Svarta ankor i den trygga vassen kryssa tamt och
skönt.
Ut med Key, I gröna ankor,
ut, I barn av ettergrönt!

Röster.

Det är som att höra klingandet och kraspandet av en mästares mejsel. Det är Snoilsky! Men inte kan folket leva på bara ankor.

Vaktmästaren

för sig.

Jag sade Ellen, jag.

Ellen Key

bryter ett rosafärgat litet trekantigt kuvert.

Mina kära, kära vänner, vi möta här en verkligt själisk dikt, mättad av återhållen lidelse.

Läser under djup rörelse.

Visa i folkton.

Det droppar i mitt blekblå öras mussla,
en kryddtung myskdoft under näsans vingar står.
Sankt Agnes' spröda helgonfingrar smussla
i vallmokransen på mitt nardushår.
Ren näktergalen tystnat har på Söder
och strömmen kvillrar vild och spegelklar.
I Djurgårdseken äppelblomstret glöder
och snögar törnen på mitt örngottsvar.
Du älskade...

Röster.

O, så förtjusande härligt! O! O! Det är Levertin. Men inte har folket nardushår, inte!

Ellen Idström

avbrytande.

Jag protesterar av princip mot fröken Keys uttalanden! Mina damer, jag ber bara att för högst två timmar få behålla ordet och utveckla...

Ellen Nordgren-Gulbrandson

slår en genomträngande drill och rycker till sig en tävlingsskrift och läser.

Sång om Graal.

I Kattebohus bor ett snattarepack
med en tattarekatt, och var kattrackarnatt
är det kackel och rackel och snatter och snack
och knister och knaster och laster och knack
och trillande trattar och skrattareskratt...
Titteri titteri titteri tatt!

Röster.

Det är som att se gracerna leka. Och en sådan akustik! Det är Fröding! Men inte förstår folket akustik inte.

Ellen Idström.

Mina damer, jag fick ju ingenting läsa... Jag...

Bryter ett kuvert.

Jag vill ha något manligt, något svenskt...

Läser.

Märgpipan.

Sent i svenska vinternatten,
glömd på Skansen sen fredass,
yverborne tigerkatten
bryter stängslets trä med tass.
Årsäll hexameterdroska
ser han nalkas kors och tvärs
och han flyr på hjulens åska
med en taxametervers.
Skuldös rymling flyr till skog och berg
att av björnens pipor suga märg.

Röster.

Gud, så manligt! Det är Tigerschiöld. Men hur skulle folket i stugan reda sig med en yverboren tigerkatt?

Ellen Whittlock.

Låtom oss vara såsom duvor, mina vänner, och icke tvista.

Läser.

Helgdagsseglingen.

Det är just inte så lätt i sydvästen
att hålla riktig kurs på Grönskärs fyr
och så blir man ju litet yr i huvudet för resten,
när det är lotsens unga dotter som styr.

Röster.

Gud, så fosterländskt och klassiskt rent! Det är Melin. Men inte kan lotsens dotter sköta ett styre, inte. Hon är ju hans egen lilla lantkrabba.

Ellen Hartman

springer åter fram och stjälper om hela korgen, så att kuvert och skrifter flyga åt alla håll.

Tjenis igen på er, flickor! Ajajajaj, det gör så ont, för den stygga Ellen Key tog nyss fast mig i örat och stal ifrån mig min smällkarutscha. Ack du stygga, fula, snälla, söta lilla rara Ellen Key!

Omfamnar Ellen Key.

Jag håller så riktigt mycket av dig. Jag förstår bara inte hur den, som är så vis och ädel som du, Ellen, kan tycka att smällkarutscha smakar så gott... Jaså, du vill inte ge mig igen den, du.

Tar upp en skrift från golvet.

Nåja! Sirru här... Nu skall du få höra på något tankedigert!

Läser.

Ett eldprov.

En ny konst!
O, huru konstigt
är icke allt,
marken och träden.
Aldrig såg jag förr
något liknande detta.

En ny konst!
Och efter denna
åter en ny
och så en till
och en till!

O kom, o kom,
mina nya konster!
Läsare, tålamod!

R ö s t e r.

Man tycker sig rent av h ö r a tankens arbete. Det är Tor Hedberg, men...

E l l e n H a r t m a n.

Men nu roar det mig inte ett dugg att vara tankediger i dag. Här ska ni få något annat mycket snitsigare.

Läser en ny skrift.

Fredrik IV:s visa.

Klein' Anne-Sophie, klein' Anne-Sophie,
Sag, willst du trinken Bier?
La la! Vi speler birribi.
Ja, willst du wohl, so spielen wir!
Und willst du nicht, så låt då bli,
und wie du willst, so bist du mir
ett bitte lill, ett bitte lill, ett bitte lill plaisir.

R ö s t e r.

Tänk att en levande människa kan skriva något till den graden historiskt! Det är Birger Mörner. Men inte kan folket spela birribi!

V a c k r a Ä l l ä n f r å n V ä t l a n d a.

Jo, si ja ä' ju bara ä' ränga fläcka, som unnär utställninga kummi hit för tä å tjäna på hotäll föståss, män räjäl och hädärli, dä ä' ja och lärda och

stora härrar som boddä på hotällät berömdä mäj för mina räna och klara bokalär... ällär hur di kallat... och ättär här ä' fröga um fölkä, så...

Bryter ett med mycket stort sigill förseglat brev, stavar länge och tyst och läser slutligen.

Med guldmedaljen.

Aldrig än för talets konst och sången
någon guldmedalj dig gavs som pris.
Fåfängt sökt för tjugufemte gången,
skänks den dig i dag som ren surpris.

Högre gärd vår vittra krets ej äger
ens att lägga ned för dylik fot.
Narrad förr på salig Oehlenschlæger,
Runeberg den knappast tog emot.

Åt slik tal- och diktkonst i förening
aldrig skänktes den förrän av Jagh,
och den tolkar Gustavs samfunds mening;
Philip Thammelin, vår hyllning tag!

Växande sorl.

Det var ändå det vackraste av alltsamman... Ack... Det var den snälle Wirsén... Den dikten skall ha priset!

Flera röster under oerhört buller.

Nej, Jo! Nej! Inte är guldmedaljen något folkligt! Jo!

Montelius

bakom glasdörrarna.

Ysch! Stilla för all del därute!

Vaktmästaren

spritter till, tvärstannar och stirrar på namnsedeln i sin hand.

Å herre jemine, är det inte som di säjer, att jag har mina små distraktioner... Där stod ju aldrig Ellen på lappen! Vet ni vad det står där? Jo, Emma står det, Emma!

En retad diskant.

Vilken Emma? Heta kanske inte alla själiska kvinnor Ellen liksom en tid alla män hette August ... August Blanche, prins August, August Hagborg, August Strindberg, August Lindberg, August Palme, August Palm, August... Finns här någon enda själisk Emma, så må hon stiga fram och visa vad hon duger till. Ser ni, det kommer ingen Emma! Bort härifrån! Vilken dag! O! O!

*

Vi nedlägga långt hellre pennan än vi våga oss in på någon skildring av det obeskrivliga uppträde, som nu följde. Vare det nog sagt att både papperskorgen och dennas dyrbara innehåll alldeles nedtrampades och försvann. I sex månader annonserade sedan Posttidningen förgäves var lördag efter en Emma och slutet blev att folkets pris insattes i riksbanken för att samla ränta på ränta och där invänta den äntliga födelsen av en själisk Emma.

1897.

Spökrummet på Ingvaldsboda.

Jag tror inte på spöken, men jag är rädd för dem. Likväl är det endast som unga de längta till människorna och söka deras sällskap. När spökena bli till åren, krypa de undan i mörka vindar och källrar som sjuka djur och förtunnas där oförmärkt till luft. Eller också framsläpa de en sjuklig tillvaro, oförmögna att dö och ändå alltför avmattade att längre kunna skrämma någon. Åt sådana spöken skrattar till och med en hushållerska kallblodigt mitt i natten. Man uttalar vid kvällsbordet sin förhoppning att äntligen få se dem, ropar spefullt på dem i garderober och vindstrappor och när ljuset släcks, kommer ingen längre ihåg dem. Eller vem bryr sig längre om de töckniga hamnarna i ättehögen eller de utlevade spöken, som komma stapplande i riddarrustning med ett svärd, som de knappt längre orka lyfta? Först med bindmössor som våra egna tanter eller i tätt knäppta rockar med sluttande axlar och breda kragar bli de allvarligt farliga och kunna ännu ställa till villervalla på någon gammal herrgård, där de stryka omkring i rummen. Mycket ålderdomliga föremål, såsom gamla eksängar och

bänkar, ha också nästan alldeles förlorat sin makt att verka lockande på spöken. Men ljusa sjuttonhundratalsstolar, isynnerhet länstolar med grönt eller gråaktigt tyg i, utöva en så stark dragningskraft, att man alltid bör placera en sådan möbel med en viss försiktighet. Endast ytterst sällan har man hört, att spökena suttit i soffor. Just länstolarna tyckas liksom enkom gjorda för deras räkning, och det finns fall, då ett spöke varit så fäst vid sin länstol, att det efter auktionen följt stolen och flyttat in hos den nye ägaren. Inte heller är det ovanligt att små spökhundar med förkärlek bruka ligga hopkrupna i sådana stolar för att hastigt hoppa ned och försvinna vid någons inträde.

Vad jag nu kommer att förtälja, tilldrog sig likväl endast på en fattig gästgivaregård, där det knappt fanns annat än rottingsstolar och simpla trästolar. På dylika ställen eller i bondstugorna bruka i våra dagar spökena, hos vilka en viss högfärd alltid varit ett utmärkande drag, ogärna visa sig personligen. De giva sig där hellre till känna genom att osynligt rycka ned stopen från väggen, flytta på pannorna och muggarna och röra om askan i spisen. Med sitt elaka okynnesspel kunna de husera på det viset hela veckor bortigenom, ända till dess de plötsligt begiva sig vidare och allt blir lugnt igen. Ändå är det något annat, som jag nu kommer att berätta om.

Ingvaldsboda gästgivaregård, som någon gång i tiden hade varit gulmålad och ännu behöll en matt återglans av sin forna färgståt, låg alldeles

kalt invid landsvägen. Där fanns inte så mycket som en risig lövsal av syrener, och skogen bortom logen var nedhuggen från gärdesgård till gärdesgård, så att bara stubbarna voro kvar.

En vinterafton kom en major i sin trilla. Han körde själv. Som snön gått i tö och väglaget var det sämsta, var han alldeles sönderskakad och uttröttad. Då ingen kom ut, gissade han att gästgivaren och drängen rest bort i något ärende. Han spände därför själv ifrån och satte in hästen, ty han var bekant med gården sedan gammalt. Det var redan mörkt och genom köksfönstret, som inte hade någon gardin, kunde han se, hur pigan stod vid lampan och skalade rotfrukter. Han knackade på fönstret. Pigan torkade genast händerna på förklädet och kom ut, men när hon kände igen en så värderad kund, blev hon mycket häpen.

— Jag vet rakt inte, hur vi skola ställa, sade hon och tog hans kappsäck. Kakelugnen rasade i går i gästgivarens rum, och han är nu efter kakelugnsmakaren. I det rummet kan ingen ligga. Och sedan ha vi bara vindskammarn, men där bor en handelsresande, som heter Palmkvist och som kom alldeles nyss. Det blir ingen annan råd än att bädda åt majoren på golvet i saln. Fast kallt är det där, om jag skall säga sanning, och råttor är det också. Men det blir nog bäst att först spisa med handelsresanden, under det att jag bäddar, för däruppe är det eldat och skönt.

Majoren strök mullrande regnet ur sina gråsprängda mustascher och följde flickan uppför trappan till vinden. Där trevade de sig fram mellan

säckar och kistor, ur vilka det steg en lukt av ull och bondstuga, och när de kommo fram till ett lysande nyckelhål, voro de vid målet. Det var en liten, men hemtrevlig kammare. Både väggarna och det spetsiga ryggåstaket voro klädda med tapeter. På bordet låg en virkad duk med tofsar och i vrån stod en moraklocka med ett runt svart hål, i vilket pendeln blinkade som ett öga.

På kanten av dragsoffan, som var bäddad med grova men vita och inbjudande lakan, satt handelsresanden och drog upp sin silverklocka med en nyckel. Han hade blekt och långt ansikte med kluvet skägg och bena i pannan och var mycket påfallande klädd. Både rocken och västen och byxorna voro rutiga, fast av olika tyg. Näsduken och tofflorna voro också rutiga, och ruttiga voro till och med överrocken och filthatten, som hängde på spiken vid dörren.

Majoren uppfattade allt i en blink och mullrade igen, fast saktare än nyss. Han satte sig vid bordet och makade de båda halvbrända ljusen längre bort från gardinen, som fläktade i draget, så att de fastnubbade beslagen på gardinstången ibland rasslade.

En bricka stod redan på den andra stolen, och från den dukade pigan upp hårdsaltat smör, gammalt mjukt bröd, några skivor kallskuren skinka och en tillbringare ölost.

— Det blir visst full storm till natten, sade hon, men jag skall därnere åtminstone bädda så nära kakelugnen som möjligt. Och nu får jag

kanske med detsamma önska herrarna en god natt. Jag ställer lyktan i vindstrappan.

— Den, som sover, glömmer att frysa, svarade majoren och bjöd med en fingerrörelse handelsresanden att slå sig ned på andra sidan om bordet.

Pigan tog den tomma brickan med sig och gick, och under goda tio minuter sutto de båda herrarna ätande utan att byta ett enda ord.

Då majoren hällde upp ölosten och lät den stå och svalna, släckte han utan vidare det ena ljuset och sade helt tvärt:

— Jag släcker det längsta ljuset, så att herr Palmkvist sedan har det i behåll och slipper att ligga i mörkret. Det skulle till och med jag för min del inte vilja i det här rummet.

— Den, som har ett rent samvete, rädes inte mörkret, svarade handelsresanden.

— I det här rummet, fortsatte majoren, tror jag, att det bästa samvete kan behöva ett tänt ljus. Jag vill nu inte tala om kakelugnen där borta. Kakelugnar äro alltid gömställen för mycket ont och hemligt, som människorna önska dölja och få bort ur världen. Kunde man genom att röra i den svarta askan få den att förvandla sig till det, som den varit, skulle vi få läsa mycket, som vi varken tänkt eller drömt. Men en ohygglig sägen är fäst vid det här rummet och vid klockan där i vrån. Jag tycker, att det är riktigare att tala om den nu på förhand, medan det finns ljus att hushålla med, än att sedan, när det är för sent, min ärade herre själv skall få några ledsamma erfarenheter. En

orädd man som herr Palmkvist låter ju i alla fall inte det hela gälla mer än det förtjänar.

Majoren blåste i glaset och när han slutligen hade tömt det och ställt det ifrån sig och torkat sig med näsduken i brist på servett, lade han benen i kors.

— Rummet är ju trivsamt och nätt och en trött gäst bör med välbehag kunna sträcka ut sig i dragsoffan och försöka sova. Likväl berättas det, att knappt hinner han blåsa ut ljuset, innan han får höra ett sakta kvidande från klockan. Det händer inte alla kvällar, men då och då någon blåsig natt. Alltid är det strax efter sedan ljuset blivit släckt, aldrig förr. Om han bara tillräckligt hastigt hinner få det tänt, ser han en liten blekblå barnhand, som trycker sig mot glaset i rundeln framför pendeln. Efter några ögonblick rycks handen tillbaka ned i mörkret, och öppnar han sedan klockfodret, är där ingenting annat att se än den svängande mässingsplåten. Det sägs, att för tämligen länge sedan var det en gång en stackars tjänsteflicka som hemligt födde ett barn här i kammarn och efter att ha kvävt det i sin schal, gömde hon det i klockan. Sedan blev hon underlig till sinnes och smög sig hit upp om nätterna och satt och vaggade den hoptorkade lilla kroppen, ända till dess det blev dager.

— Jag .tillstår, att det var en kuslig sägen, sade handelsresanden och makade sig litet åt sidan, så att han kunde ha ett öga på klockan. Är majoren modigare än jag, så tag gärna min bädd och låt mig ligga därnere.

Majoren teg en stund.

— Det är väl inte egentligen ett anbud att tacka för, svarade han eftertänksamt och flyttade sig också, så att han kunde se mot klockan, men jag antar det! Jag vill göra ett försök. Vem tror i alla fall på gamla skrock? Det gäller ju dessutom bara att hushålla med ljusen.

Handelsresanden tog sin rutiga filthatt och rutiga överrock och sin med många sköna nickelbeslag sirade handväska och gick. Majoren stängde genast dörren efter honom och gnuggade strålande belåtet sina händer.

— Nu skötte jag vår rutiga herr Palmkvist som en hel karl, tänkte han. Inte ett sant ord i alltihop. En ren amsaga från början till slut och påhittad av mig själv! Aldrig i världen har något, varken dött eller levande, blivit gömt i den där klockan! Här har jag nu både värme och hygge!

Han drog av sig stövlarna och lät dem falla i golvet, så det ekade. Därefter satte han sig ännu en gång vid bordet och tog för sig den sista skinkbiten och drack upp, vad som var kvar av ölosten.

Det oaktat kunde han inte låta vara att se mot hålet i klockan, under det att han gick omkring och klädde av sig. När han hade lagt sig, måste han oupphörligt vända sig om och resa sig på händerna för att över gaveln se på klockan.

— Det är då befängt, tänkte han, att en gammal mångerfaren man skall skrämma sig själv med rama osanningar, som han själv nyss suttit och dukat upp alldeles på måfå, bara för att komma åt det bästa sovstället!

Han tog och bäddade om sängen med huvudgärden åt andra sidan, så att han kunde ligga med ansiktet vänt mot klockan. Så snart han hade blåst ut ljuset, försökte han att somna genom att inbilla sig att han räknade får, som hoppade över en gärdesgård. Likväl hade han inte räknat längre än till åtta, innan han satte sig upp och häftigt repade eld och tände ljuset igen.

— Det gör ju ingenting, att det brinner, tänkte han och tog av glasmanschetten.

Han slöt ögonen och räknade sina får, men fast han nu räknade högt, kom han aldrig längre än till två. Oupphörligt började han om igen. Till sist fann han, att han i själva verket låg alldeles vaken med ögonen vidöppna.

Då blev han ond på sig själv och gick upp i bara skjortan och öppnade klockan. Han lyste ned i fodret, som invändigt var friskare och mindre anfrätt av tiden än utanpå. Där var alldeles tomt, till och med på damm och spindelväv. Endast i ena hörnet hade en fridsam väggsmed borrat upp litet trämjöl, och högre upp bakom pendeln hängde de rostiga loden i sina snören. Dessa voro så tunna, att de sågo ut att när som helst kunna brista. Han föreställde sig, att det egentligen också var bara det, som han fruktade, men han tog det andra släckta ljuset med sig till stolen bredvid dragsoffan, där han genomfrusen åter kröp under täcket.

Han låg och vaktade på det tända ljuset, som blev allt mindre och mindre och då det hotade att brinna ned, lät han i tid det andra få del av

lågan. Till sin förskräckelse insåg han, att det inte heller skulle kunna räcka synnerligen länge och nu låg han inte längre och räknade får utan minuterna, som ännu kunde vara kvar till dess kammaren skulle höljas i djupaste mörker. Ännu trodde han, att han kunde hoppas på en halv timme, men visaren rörde sig skönjbart på klockan och i det svarta hålet blinkade mässingsplåten. Han blev fuktig över ögonbrynen och skärpte sin hörsel, var stund beredd att få höra något, som han inte själv trodde på.

Blåsten skakade timmerhuset, gardinerna fläktade och ljuset brann fort i draget. Den stora och lutande lågan stod till sist på kanten av pipen och begynte kasta sig och flämta, så att rummet redan långa stunder blev halvskumt. I den fläckiga spegeln på motsatta väggen fick han se sig själv, halvsittande, stirrande och med upprest hår. Nu kunde lågan när som helst slockna.

Han var säker på, att han bedrog sig, men ändå hörde han ett sakta kvidande och såg något, som fingrade på det spräckta glaset i hålet framför pendeln.

Han kastade undan täcket och klädde sig brådstört och knäppte knapparna i omaka hål. Att få på stövlarna var ingen tid, utan han tog dem i ena handen och ljuset i den andra och ute på vinden snavade han över kistorna och säckarna.

Om morgonen, när pigan kom upp för att borsta och fann den präktiga dragsoffan tom, visste hon inte vad hon skulle tro. Då hon kom ned i salen, fick hon se handelsresanden, som låg helt

varmt och sov i bädden, och på andra sidan kakelugnen satt majoren med ryggen mot väggen och stövlarna i knäet, och då tappade hon borsten och slog ihop händerna.

Majoren vaknade vid bullret och drog på stövlarna och lade jämnt tre riksdaler på bordet. Utan att säga så mycket som tack, spände han sedan för och åkte sin väg i en sådan fart, att det stänkte ända över mössan.

1904.

FANTASIER

När hämndgudinnorna vakna.

Hed. Fällda högdjur ligga i rad över den ljungbevuxna sandvågen, och deras horn peka mot kvällshimmeln som nakna buskar.

Till vänster ett litet runt tempel med sovande kvinnogestalter och dansande fauner uthuggna på frisen. Mitt i det tämligen förfallna templet en brunn. Ett sönderblåst olivträd sträcker sina grenar ända in mellan pelarna. I fjärran spelar en herdeflöjt.

En präst i svarta knästrumpor och med fickorna fullstoppade med tidningar har stannat framför trädet. Han släpar på ett rep och försöker flera gånger att kasta det över den största grenen. Slutligen lyckas han. Ryckningarna i ansiktet och de kantiga armrörelserna förråda ytterlig upphetsning.

Prästen.

Jag orkar ju knappt att slå en ordentlig knut. Fingrarna äro alldeles lösa i lederna och springa omkring utan styrsel.

En skytt kommer utefter det uppradade bytet, som han räknar. Det är en undersätsig äldre herre med stor mage och något visst jovialiskt i sin uppsyn. Hakan skjuter nästan lika långt fram som den gröna mösskärmen. I den ena handen bär han en bössa. Den andra håller han utsträckt framför sig, och den är nedblodad.

Skytten.

Hitåt, lakej!

Prästen.

Störd... och det just nu.

Skytten.

Hitåt, lakej!

Prästen

retligt.

Jag innehar inte en sådan hovcharge.

Skytten.

Inte? Nå det kvittar lika. Hjälp mig bara här att vika upp rockärmen. Jag blev alldeles nedblodad nyss av en hare. Grann afton.

Prästen

sysslar med repet.

Det röda skenet har i år kommit tillbaka igen. Flammande kvällshimlar. Ett oförgätligt år.

Skytten.

Bah! Ingenting är oförgätligt. Jag tror han står och torkar sig i ögonen. Gråter han?

Prästen.

Jag vet inte, kanske. Men då är det av glädje.

Skytten.

Glädje?

Prästen.

Jag trodde att jag skulle få vara ensam här.

Skytten.

Jag också.

Prästen.

Den här stunden skulle jag helst ha velat vara i fred med mina tankar. Det börjar komma, det börjar skymta, allt det som jag gått och väntat på. Att jag skulle få uppleva något sådant!

Skytten.

Klockan går fort nu för tiden. Vad har hänt?

Prästen

river upp tidningarna och strör dem omkring sig.

Läs här, läs, läs! Stora världskakande händelser var dag. Otympliga pansarvidunder sänkas på mindre än fem minuter i havsens djup. Folken i uppror... Läs bara.

Skytten.

Och det gläder honom, så att han gråter?

Prästen.

Tag här och läs, säger jag. Var nyhet låter som ett klämtslag.

Skytten.

Jag vet bara inte om till brand eller mässa. De klämtslagen ha tagit ifrån mig min nattsömn.

Prästen.

Det blir med ens så varmt om hjärtat. Man känner sig så god, så sann. Och så blir man så samvetsöm. När man vet med sig, att man har kommit på orätt plats i livet och bara står till hinders, skaffar man sig ett rep.

Skytten.

Ja, ingen gör upp sin räkning i frid. Inte heller de, som nu vigla upp massorna. Blod kommer alltid att flyta.

Prästen.

Åtminstone fortsätta menagerilejonen att ryta.

Skytten.

Torka föder törst.

Prästen.

Akta dig för de törstiga.

Skytten
halvt bortvänd.

En högst patetisk och besynnerlig predikan från en präst.

Prästen.

Människan är ett patetiskt djur, när det gäller allvar. Det är det, som de nätta och lätta putsmakarna ha så svårt att begripa.

Skytten.

Jag är honom livligt förbunden för hans filosofiska underhållning. Men nu vill jag bli tvättad om händerna.

Prästen

vänder sig om, betraktar honom och rycker till.

Är det... Nu ser jag, nu ser jag. Det också! Och det i dag. Jag tror, att jag mister mitt förstånd... Och nu slutar herden att spela. Det var så vackert att höra honom.

Skytten.

Herden? Å, fy! Jag tänker, att det är någon utklädd polisdräng, som de satt där för att han med sitt stelfingrade tremolo skall påminna mig om gamla tider. Jag låter inte narra mig. Ack, min herr faders tid, de glada jakternas, de svärmiska visornas tid, min egen ungdoms tid, vart har du tagit vägen? Fy, fy, så allt har ruttnat ned till smuts och stank! Får jag känna? Han stinker också, lymmel! Vad gör han här, här på det område, som i dag är avstängt för mitt jaktparti? Säg bara ut, han, vad hans yrke heter? Ett skamlöst yrke, inte sant? Fort ut med namnet!

Prästen.

Det säger mina kläder.

Skytten.

Kläder? Sådant bedrar mig inte längre. Här är utställt i dag så mycket folk i alla möjliga för-

klädnader. Vidriga små huvud med lömska ormögon, spioner och detektiver bakom var ek inne i skogen. Och alla där bara för att vaka över min säkerhet! Jag undrar, om ens kungarna i Ninive behövde en sådan livvakt för att få en pust frisk luft. Allt går baklänges. Bara hjulet rullar, tror hjulringen, att det alltid bär framåt. — Har jag inte sagt ifrån, att jag åtminstone själv vill slippa att stöta på sådana där utställda som du, ditt lejda svin! Spion!

Prästen.

Vet skäms, karl.

Skytten.

Bra svarat för resten. Men jag är en smula ovan vid titeln.

Prästen.

Den förvånar dig.

Skytten.

Jag har slutat upp att förvånas över något. Vik nu upp rockärmen här på mig, säger jag, och hjälp mig att tvätta mig vid brunnen. Det är det obehagliga med blod, att det fastnar under naglarna.

Prästen

hjälper honom vid brunnen och hissar upp vattenspannet.

Du släcker oskyldiga liv ungefär som en läckergom sväljer ostron.

Skytten.

Ungefär så.

Prästen.

Ett furstligt nöje.

Skytten.

Som man borde kunna få slippa vid mina sextio. Men ser han, min gubbe lilla, jag får tänka på andra och på bruket. Se här, tag bössan! Om jag rör vid den, blodar jag ned den också.

Prästen

lägger bössan på brunnskanten.

Den är väl inte laddad?

Skytten.

Jo. Var försiktig. Vänstra skottet sitter kvar. Kan han tänka sig? Med högra pipan dammade jag nyss till på en hare, när jag kom ut på heden. Det var grova hjorthagel. Och det blev en sådan glugg i stackarn, att jag kunde stoppa in tre fingrar.

Prästen

hjälper honom med tvättningen.

Jag har också slutat att förvåna mig över småsaker, min herre.

Skytten.

Karl, du, min herre — verkligen ovanliga titlar för mig.

Prästen.

Om fem minuter är jag så långt härifrån och på en så allvarlig ort, att jag redan förlorat allt intresse för det jordiska titelväsendet.

Skytten.

Vart tänker han bege sig?

Prästen

med en handrörelse mot repet.

Till ett ställe, där duandet är allmänt.

Skytten.

Hör nu, vad är han egentligen för en filur? Flink tunga för en vanlig polisdräng!

Prästen.

Blygs du aldrig över att ha en hel här av sådana tvetydiga legohjon omkring dig?

Skytten.

Jo, till den grad, att det kväljer mig, när han tar i mina händer nu här. Raska därför på, så att det snart blir gjort. Torka mig på sin rocksnibb.

Prästen.

En härskares hand. Blod under naglarna.

Skytten.

Alltför mycket blod.

Prästen.

Mina kläder ljuga inte. Jag är präst och ingen spion. Vi äro varandra lika, vi två. Vi tjäna båda något, som är förbi.

Skytten.

Ovanlig uppriktighet under en prästhatt.

Prästen.

Det gör ingenting, för om fem minuter är jag långt härifrån. Jag har tröttnat att predika mot bättre vetande, att vara en av de många små tyngande stenskärvorna i en börda, som till sist ändå måste kastas. Jag strävade ju nog efter att bli något så helt annat. Men jag kände att jag ändå satt för hårt kvar i det gamla, att jag var för svag.

Skytten

en smula aktningsfullare.

Om han nu verkligen är präst...

Prästen.

Så helt och fullt som någonsin en man har varit det. Men det är förbi nu.

Skytten.

Vad är han då ute i för smygärenden?

Prästen.

Ditt jaktparti visste jag ingenting om och... Jag har redan sagt det, jag hoppades att få vara ensam.

Skytten.

Det tror jag nog, men det bättrar inte upp saken. När en präst vill vara ensam, har han något kanaljeri för sig. Hur kom han hit?

Prästen.

Så här, på varsin fot.

Härmar.

Skytten.

En slagfärdig och hetsig karl.

Prästen.

Det var långt att gå hit ända från staden.

Skytten.

Tomhänt och utan sällskap?

Prästen.

Tomhänt var jag inte.

Skytten.

Gick väl och knaprade på torra konfektbitar från sista begravningen?

Prästen.

Det är ett år sedan jag sist sjöng en mässa. Och aldrig har min tomma mage jämrat sig så som i morse. Ett rep var det, som jag bar på.

Skytten.

Ett rep?

Prästen.

Jag har gått hitut för att hänga mig.

Skytten.

Hänga sig?

Prästen.

Där borta i trädet har jag redan satt upp repet.

Skytten.

Satt upp repet?

Prästen.

Så förhåller det sig.

Skytten.

Sådant kan jag inte tillåta.

Prästen.

Jag beklagar, men så kort, som jag har igen, måste jag för de återstående minuterna själv vara min egen högsta myndighet.

Skytten.

Tag hit repet. Jag köper det för tio dukater.

Prästen.

Många gånger för litet bjudet. Mitt rep kommer att skänka mig större trevnad än alla dina dukater, farbror lilla.

Skytten.

Vet han egentligen, vem han talar till?

Prästen

skarpt, med fanatiskt ljungande ögon.

Den som befaller över millioner, den som knappt kan visa sig, utan att alla blotta sina huvud, han förblir sällan obekant.

Skytten.

Kanske vore det därför också på tiden att maka av sig hatten.

Prästen

utan att lyda.

Ack, jag minns i min barndom, hur vi småttingar stodo och väntade på din kortege, ända till dess vi blevo fösta baklänges av polishästarna. Har någonsin en tid funnit upp att sköta en folkhop med ett smädligare instrument än hästbaken?

Skytten

skrattar godmodigt.

Det är att stryka under: pack, du är pack.

Prästen.

Ja, jag förstod inte då, att hade packet varit klokare, skulle det ha gått hem och låtit dig åka genom tomma gator. Ingenting skulle så ha förargat dig.

Skytten.

Packet har inte lika klipskt humör som han där. Men vem var hans far?

Prästen.

Minns du Lucas?

Skytten.

Vilken vers?

Prästen.

Jag menar: minns du en gammal livtjänare, som hette Lucas?

Skytten.

Gamle Lucas? Ja, honom minns jag med vänskap. Tiden går.

Prästen.

Och förändras.

Skytten.

När min högtsalig herr fader invigde det här lilla jakttemplet, stod Lucas och höll min ponny. Jag minns det ännu så väl. Han stod just här — litet mer åt vänster. Han var en trofast själ. Kan det vara tio år eller så, sedan han dog?

Prästen.

Litet mer. Det var min far.

Skytten

ger honom ett väldigt slag över skuldran.

Så har han ju ändå lakejblod i ådrorna!

Prästen.

Min mor satte till jästen vid det baket, och ıon lät mig läsa till präst.

S k y t t e n.

Vad kan jag göra för honom?

P r ä s t e n.

Vore mycket förbunden, om min herre med snaraste ville packa sig i väg.

S k y t t e n.

En lustig ture. Han börjar roa mig. Gå på, gå på!

P r ä s t e n.

Besynnerligt. Kan inte en, som vill hänga sig, få vara i fred? Jag har bråttom.

S k y t t e n.

Men jag förbjuder.

P r ä s t e n.

När bekymrade du dig annars om människoliv?

S k y t t e n

meningsfullt.

Det finns fler än han, präst, som kunde ha lust att gå till repet.

P r ä s t e n.

Det var det jag menade nyss. Vi tjäna båda en förlorad sak.

S k y t t e n.

Jag har försökt att göra mitt bästa.

Prästen.

Och jag att predika utan tro — och ändå natt och dag ansatt av längtan att få predika just det, som jag verkligen trodde.

Skytten.

Och så gick det utföre, och nu har han knappt en brödbit i magen?

Prästen.

Åtminstone ingen stor bit.

Skytten.

Tänk på de tio dukaterna.

Prästen.

Repet förblir mitt. Men det har två ändar och kan räcka för oss båda.

Skytten.

Det är minsann inte så stolt att vara en av de mäktiga på jorden, som man får låtsas.

Prästen.

Från jorden skall repet lyfta oss alldeles.

Skytten.

Det tror jag.

Prästen.

Den krönte härskaren i ena ändan och prästen i den andra. Det blir en bemärkelsedag utan like.

Människorna komma att andas ut och illuminera sina fönster under en känsla av allmän och personlig trygghet.

S k y t t e n.

Därhän kan det gå.

P r ä s t e n.

Får jag hjälpa min herre att komma upp först i repet, efter min herre är äldst och kanske har det värst?

S k y t t e n

brusar upp.

Nu får det vara nog.

P r ä s t e n.

Alldeles riktigt. Nog, nog med ord, nu till handling!

S k y t t e n.

Så häng sig då!

P r ä s t e n.

Det är tölpaktigt talat.

S k y t t e n.

Han kunde åtminstone vara hövlig själv.

P r ä s t e n.

Mer skäl för min herre, eftersom jag om fem minuter vittnar om min herre inför en opartisk domstol.

S k y t t e n.

Skulle gärna höra det vittnesmålet.

P r ä s t e n.

Står till tjänst, om jag också, efter tiden är knapp, måste taga det en smula summariskt.

Letar fram en anteckningsbok.

I den här boken har min goda, präktiga far...

S k y t t e n.

Åter en av de där fördömda dagböckerna, som borde vara förbjudna vid ett hov.

P r ä s t e n.

I våra dagar, då till och med livtjänarna äro skrivkunniga, borde mycket förbjudas. Här har din gamle Lucas med naiv beundran för din storhet var kväll gjort anteckningar om dig ända från din barndom. Nej, inte här, men här har jag fört ihop slutsummorna.

S k y t t e n

upprymt.

Måtte vara en prydlig lista.

P r ä s t e n.

Ståtlig nog.

S k y t t e n.

Jag har haft många infall. Trollsländorna äro granna att se i luften, men när en höna sätter sig och äter upp dem, blir hon förgiftad.

Prästen.

Tyvärr blev hönan tvungen att sluta anteckningarna vid sin död, så för de sista tio åren felas dina trollsländor.

Skytten.

Alltid en trumf för mig.

Prästen.

På sista sidan har jag adderat ihop i huvudposterna.

Skytten.

Läs på!

Prästen

läser.

Har haft förbindelser med åttiotvå gifta damer och tvåhundranitton ogifta — det sista tydligen mycket beroende på det nådiga protektoratet över baletten. Har skjutit fem tusen fyrtiotvå harar, ungefär tusen rävar, över åtta tusen fåglar och på siffran sjuttonhundrasjutton högdjur. Trappan i sommarslottet, där de ärofulla troféerna äro uppsatta, ser ju också ut som ett benhus. Har ätit upp ett fullkomligt oberäkneligt antal oxar, kalvar, får och svin och inemot elva tusen ostron. Har druckit tjugu tusen buteljer vin, bevistat nittiosex parader och anordnat två krig, som kostat ett par hundra tusen satar livhanken.

Skytten

skrattar mörkt men godmodigt.

Är jag verkligen en sådan Minotauros?

Prästen.

Jag kan ju ha räknat fel på några nollor.

Skytten.

Betyder ingenting.

Prästen.

Så ha vi ett litet konto, som jag kallat: utdelade nådevedermälen.

Skytten.

Låt mig slippa! Var förtjänst är sin egen belöning.

Prästen.

Det är väl därför du med en viss påtaglig förkärlek hängt dina små drickspengspoletter på de mer tvivelaktigas bröst, så att det skulle bli jämlikhet.

Skytten.

Duktigt folk är sturskt folk, och sådant får man, min själ, i min ställning vackert lära sig att högakta i tysthet och på avstånd.

Prästen.

Sedan kommer ett konto, som jag kallat: falska dementier. Redan från barndomen har det ju inpräntats hos dig, att ingenting, som sägs offentligt, behöver vara sant.

Skytten.

Nöden har ingen lag.

Prästen.

Låt då packet emellanåt i fred få plundra bagarbodarna.

Skytten.

Du klagade nyss över svårigheterna inom ditt eget kall.

Prästen.

Men jag böjer mig inte för dem. Den som sviker sin tid, han sviker sitt folk.

Griper ångestfullt om pannan.

Nej, nej, jag gav inte efter. Jag tuktade de ljumma och fåfängliga tankarna inom mig. Jag gick ut bland de arbetande och fattiga och talade med deras kvinnor, när de i skymningen kommo från fabrikerna. De berättade för mig om sina plågor och små mänskliga önskningar. Och när de så mitt i mörka natten togo mig med till bårhuset för att jag skulle läsa över de stackare, som på din vink fått alltför mycket bly i kroppen ... När jag då gick där bland de dödade, gick omkring och vigde gamla och unga åt den svarta gravmyllan, då brast min tro på det rättfärdiga i din makt.

Skytten.

Lär dig du, att där den stora riksgrytan kokar, där är det alltid fullt med grova munnar, som blåsa i spadet. Där är det alltid gott om långa fingrar, vilken form man sedan än giver åt sleven.

Prästen.

Ja, kring den grytan är det häxsabbat.

Skytten.

Voro människorna en enda smul sämre, ofriare eller olyckligare på Cäsars tid än nu? De, som ville frid, fingo i frid salta sina oliver. De, som ville rasa, kunde det utan hycklarmask. Och sedan! Vad blev det kvar av alla era korståg? Än i dag sitta de otrogna på Den heliga graven och tvätta sin blygd. Lögn, lögn, det är det nu som då. Hat och vämjelse vid allt, det är den nya tid, som så många ögontjänare slicka på händerna. Se bara, se på de skärhyade små vinkelpredikanterna, som stå där och jama och spinna framför folket! Det är lakejerna från fordom — alltid till hands, där makten sitter. Det är bara deras livré nu, som är så oändligt mycket fulare att se på en solig vårdag. Om de åtminstone ginge och hängde sig som du! Det är felet med ditt rep, att det inte har lika många ändar som det finns nackar.

Prästen.

Samhället är ett träd; det syns inte när ett träd växer.

Skytten
ironiskt.

Det sker långsamt, tum för tum, liksom en upptäckare i sitt laboratorium sätter nya beståndsdelar till de gamla, ända tills det hela blir som

det skall. Det börjar komma kunskap och vederhäftighet i människornas arbete på att ordna sin tillvaro. Jag kan den gamla utanläxan.

Prästen.

Är något osant, bara därför att du hört det förr? Lättfärdig är din syn på allt. Och när jag så tog mig till att läsa i den här dagboken, ja, då miste jag tron på dig själv.

Skytten.

Make till botpredikan får en person i mitt ämbete inte alla vardagar.

Prästen.

Och när jag så kom till de sjuka och döende, då kände jag med förskräckelse och ångest, att det inte längre tröstade, att det inte längre förslog att nyttja bildlika talesätt, utan att jag måste söka efter den stilla, enkla sanningen därbakom. Och då brast min tro på något, som var ännu vida högre än du.

Skytten.

Vad finns det då kvar för dig, när du går dina färde?

Prästen.

Knappt mer än det fanns för dig, innan du blev född. Långa stjärnströdda vintrar mellan några korta sommarveckor. Det är snyggt och

skönt att kasta en gammal unken klädnad, och ingen renlig man klagar över döden.

Skytten.

Många tänka annorlunda.

Prästen.

Jag har hört många små elaka själar, många, som varit kända för snatteri och lögnaktighet och som det krupit och visslat i av hemliga lustar, bittert klaga över, att deras liv inte är oändligt. De ha sagt, att det sårar deras finkänsligaste sidor.

Skytten.

Minsann, minsann, sådana personer ha ingen snygghetskänsla.

Prästen.

Så få vi vara tacksamma, att den barmhärtiga lien mejar också sådan molla till en bättre sådd.

Skytten.

De fem minuterna ha nu gått till ända många gånger om.

Prästen.

Och ändå har jag inte hunnit att tala ut. Nu kommer det värsta.

Skytten.

Då måtte det vara rena vitpepparn.

Prästen.

Men strödd över honung.

Skytten.

Såså, det är om kvinnor.

Prästen.

Jag har en syster...

Skytten.

Har jag haft något med henne också?

Prästen.

Du skulle bara vågat.

Skytten.

Jag har vågat en hel del. Nå, vem var det då, som vågade?

Prästen.

Det kan vara dig likgiltigt. Men jag var fäst vid den systern som vid ingen annan människa. Och när jag så kom till henne och den man, hon hade valt, kom med hjärtat överfullt för att giva dem välsignelsen...

Skytten.

Då ryckte de på axlarna?

Prästen.

Sådana voro inte de.

Med oupphörligt stigande sinnesrörelse.

Nej, nej!

Nästan högtidligt visade de mig tillbaka. Deras irtan ville inte svärja den ed, som jag föreıvade. Jag rodnade och jag tiggde och jag tade och kastade skamliga ord över dem, de :traste, som jag kunde hitta. Och ändå före.l det mig hela tiden, att deras allvar var ännu ɪpare än mitt. Jag tyckte, att det slog emot g ett mäktigt sus som från cypresser i en helig ıd. Och då kände jag med mig, att jag hade vit för gammal, att jag inte kunde följa med ıgre. Och då gick jag till repet.

Skytten.

Nu förstår jag bättre.

Prästen.

Jag önskar, att jag hade en diktares tunga, ra för i dag, bara för mina sista ögonblick.

Skytten.

För att läska dig med en klunk vid våra sena lers kastaliska källa. För att svälja den och sta upp den och var gång inbilla dig, att du de något färskt och friskt i munnen! För att ɔck i halsen, som vore den full med gröt, kalla rbariet kraft! Skam dig, du musernas pilkonung h anförare, Apollon, du strålande och väldiga! ur har du inte rullat dig i rännstenarna som en uckenbolt! Vore du åtminstone drucken, vinucken och solskensdrucken! Men nu för tiden ɪpnar du tillvarons hemligheter som läkareıiven en död kvinnas liv, så att man måste vända

sig bort och blygas över att vara född av kvinna och över att själv ha tänt lågor i ett sådant svart och klibbigt beck. Pris och tack ske dig, som gjorde allt så vidrigt för våra ögon, att döden blir en rening och lisa! — Och nu, präst, är jag trött. Jag blir besk på tungan av att tala om så mycken orenlighet. Gå du och häng dig. Jag går till mitt och hänger andra! Det finns en maktens kraft och hälsa, som du aldrig smakat. Värre samvetskval ansätter mig för de stackars kräk, som i dag fått bita i gräset, eller för det djur, som jämrar i händerna på en slaktardräng, än inför allt detta pockande och fordrande av bortpjåskade människor.

Vänder sig om efter bössan, men prästen stiger emellan och griper den. Skytten viker ett par steg baklänges.

Prästen.

Makt, alltid makt! Ett farligt ord, en spelvinst, som kommer och går, ett halt spjut, som är svårt att hålla fast, en järnhandske, som tjuven kan nyttja lika hårt som ägaren. Ett dubbelt farligt ord just nu, här ute på den tomma heden.

Skytten.

Giv hit vapnet!

Prästen

med förvirrad glans över ögonen.

Giv hit, giv hit... Alltid buller och befallningar. En plebejisk ovana under den fina silkespurpurn.

Slår på vapnet.

Nu är detta makten. För de få minuter, som jag har fötterna på jorden, behagar det mig att lägga makten i mina egna händer. Min herre har att foga sig inför en sådan statskupp. Ett enkelt räkneexempel, som du och dina gelikar hastigt bruka kunna fatta.

Skytten.

Galenskap.

Prästen.

En hälsokur snarare.

Skytten.

Tror du, att du kan skrämma mig?

Prästen.

Det har i dag flutit nog med menlöst blod. Skall det rinna ännu mer, måste det vara skyldigt.

Skytten.

Jag rädd?

Prästen

spänner vänstra hanen.

Stå rak och stilla! Det är ingen disciplin i din hållning.

Lägger an.

Så där, nu är det redan bättre. Armarna utefter sidorna, händerna sträckta. Vördnad inför makten.

Skytten

lyder ovillkorligt.

Inför en dåre står man värnlös. Jag borde ha betänkt det förr. En präst, som hänger sig, är inte klok.

Prästen.

Förryckt är alltid den i dina ögon, som vänder ditt eget vapen mot dig själv. Förryckt? Ja, nu är jag förryckt.

Sänker bössan.

Jag känner, att något brister inom mig... här uppe i huvudet, i själva förnuftet. Jag har ju också knappt fått smaka något på två dygn. Se, så jag ser ut! Hål och trasor. Är detta verkligen en. karl, som förr sjöng mässan!

Skytten.

Det har jag också frågat.

Prästen.

Jo, präst det är jag ännu, trotsets präst, helgonet redo för martyriet.

Lyssnar, spritter till. Står sedan ett ögonblick som i dvala och stirrar på tempelfrisen.

Det är en vacker fris. De sovande hämndgudinnorna.

Skytten.

Min herr fader var en drömmare, ett barn av sin fridsälla tid, och han byggde templet efter sitt sinne.

Prästen.

Kunna hämndgudinnorna sova?

Skytten.

De sova, men de le under sömnen.

Prästen.

Så grymma äro de. Så visa äro de, ty de veta, att under sömnen mognar skörden. De äro älskande, som drömma om mötet med den älskade.

Skytten.

Min herr fader tyckte om stillheten här på heden.

Prästen.

När hämndgudinnorna en stund vila sig och sova som i hans tid, då grönskar heden, då lyser solen, då spela herdarna. Men när de vakna igen och resa sig... Inte sant, vi äro alldeles ensamma nu?

Hornsmatter, skott och hundskall på avstånd.

Skytten

för att avleda prästens tankar.

Viker hjorten ut på fältet, får han snart sin kula.

Prästen.

Vi äro fullkomligt ensamma, inte sant, inga vakter, inga vittnen?

Skytten.

Det är sista drevet, som går, och sedan är här det vanliga samlingsstället — nu som i gamla tider.

Prästen.

Hur vet du, att det är det sista drevet?

Skytten.

Därför att solen sänker sig. Jakten kommer att blåsas av när som helst.

Prästen.

Och sedan äro de snart här allesammans?

Skytten.

Vilken minut som helst.

Prästen.

Det gör detsamma. När de hinna hit, är jag långt härifrån. Stilla, min herre, inte rusa fram! Jag märker, att det är en tarvlig sysselsättning att härska utan handlingar, stora, evärdligt minnesvärda handlingar. Vad säger du, i fall jag lovar och svär, att redan i kväll skall du vara med mig i helvetet?

Skytten.

Styr ditt förstånd, om du har något kvar!

Prästen.

Självspillingarna i våra dagar behöva inte kasta bort sig för ingenting som förr i världen.

Skytten.

Räck hit vapnet!

Prästen.

De kunna välja ut åt sig något fint sällskap ur de allra bästa kretsarna.

Skytten.

Är jag då det onda livs levande?

Prästen.

Inte ens det, inte ens det. Bara en synvilla, ett självbedrägeri i svaghetens tecken. Du har knäppt en lammskinnspäls över dandyfracken och himlat dig med de botfärdiga och blivit berömd för din tur vid rouletten. Och ibland har du trätt upp en lejonsvans på promenadkäppen och hotfullt piskat blankläders skorna. Men många av dina söner och döttrar äro väluppfostrade och samvetsömma, och de komma för sitt anseendes skull att till sist inte längre låna sig åt en sådan karneval.

Skytten.

Och när några hundra år ha flugit fram igen, då säga människorna detsamma, som de ha sagt så många gånger förr: Vi ha varit ute på en lång och oskön krokväg, utan skugga och full av pölar och åsnesmuts. Och då grävs det upp igen och får ros och lager, allt det, som ni, nyhetsmakare, slagit sönder och myllat ned.

Prästen.

Jag ser, att du skakar och kroknar i knäna.

Skytten.

Du glömmer vem du hotar. Alltid främst, det var devisen på min ättesköld. Främst i striden, alltid i spetsen för ryttarna.

Går mot honom med knuten hand.

Prästen.

Nu kan jag.

Skottet brinner av.

Skytten

vacklar, vänder sig kring.

Jag är inte sårad... alls inte. Men varför lade jag från mig bössan? Hur kunde jag vara så tanklös... Jo, jag är sårad. Säkert är jag sårad. Nu känner jag smärta, men bara helt lite... Det är alls ingenting. Jag har råkat ut för en vansinnig.

Prästen

släpper vapnet.

Makt mötte makt.

Skytten.

Det börjar blöda... Jag får eget blod på fingrarna.

Prästen.

Vad har jag gjort?

Kastar sig på knä och söker att förbinda honom ett stycke tyg, som han sliter ur rocken. Jägarskaran närmar sig med klingande horn.

Prästen.

Bikta dig för mig; jag är ju ändå präst.

Skytten.

Jag förlåter människorna och därför också dig.

Prästen.

Du har låtsats att vara allt det, som du var.

Skytten.

Det är alltid en svaghet att vilja det omöjliga.

Prästen.

Du skulle ha varit ett lejon fritt och fullt, hade det blivit en fröjd att få följa dig.

Skytten
faller i yrsel.

Nu tåga de fram med sina horn och fanor, alla ropa de på ett lejon.

Prästen.

Och på rättfärdighet.

Skytten.

Fanan åt mig, åt mig ensam! Alltid i spetsen för ryttarna, alltid främst, det var devisen på min ätteskböld.

Prästen.

Nu är det för sent.

Skytten.

Skicka ilbud efter min son! För honom finns det ännu tid.

Prästen.

Jag olycksaliga man, vad har jag gjort! Nu dör han. Jag måste undan... Nej, må de taga och pina mig.

1905.

Spinnrocken.

Gårdsplan. Till höger ett envånings trähus i rosafärg ed vita lister, himmelsblå fönsterluckor och päronspaljé. tentrappan är överbyggd med en öppen veranda, möblerad m ett rum med bokskåp och länstolar. I mitten ett dukat ɔrd. På glasväggen bakom bordsgaveln hänger en mörknad vla, som föreställer Herakles vid spinnrocken.

Utanför under kastanjerna på vänstra sidan står en ink, och i bakgrunden leder en gång till bryggan. Den är ɔpförd som ett kinesiskt tempel med en förgylld drake l flöjel, och de små klockorna i spåntakets hörn äro ämda i skala och klinga ibland melodiskt för vinden.

Adolf sitter vid bokskåpet och läser. Allt hos honom tunt och tillknäppt. Endast fötterna och händerna äro ɔra. Han ser ut som en tennsoldat.

På trappan står Kasimir, en medelålders man med skt och glättigt utseende, fast håret redan börjat glesna. an vaggar Lillan i sina armar under joller och lek.

Kasimir.

Så stora ögon, så häpna ögon! Make till somar har Lillan aldrig sett... helt enkelt för det t förra sommaren var hon inte född. Skratta ı lite grand. Så där ja. Hör, hur vackert kejsarns ockspel ringer! Det pinglar och klingar om den ackars kejsarn av Kina

(halvsjunger)

som hade städer och hästar och tempel med klockor men aldrig en enda vän, den stackars stackars kejsarn av Kina.

Adolf.

Du har blivit barnjungfru, svåger Kasimir.

Kasimir.

Det förmenar du mig inte. Vem kunde tro, att Marie-Louise och jag helt plötsligt på äldre dagar skulle få ett sådant här litet pyre. Men! Barn, kvinnor och vällukter voro alltid min glädje, sade profeten Metusalem på sin niohundrade födelsedag.

Adolf.

Mohammed menar du.

Kasimir

kysser lillan.

Sak samma, svåger Adolf. Men tänk dig, tänk dig! Ett nytt människobarn, ett nytt käril, som jag dag efter dag och år efter år kan fylla med hjärta och själ. När Lillan blir äldre, skall jag göra henne förtrogen med allt stort och härligt. Hur skall jag inte tala med henne och köpa böcker åt henne, och när kvällarna börja att mörkna som nu, skola vi sitta vid fönstret och se på stjärnhimmeln hon och jag.

Adolf.

Du kallar alla stjärnor utan åtskillnad för Orion.

Kasimir.

Ja, jag är en olärd man. Jag förblandar all-d namn. Jag får slå mig på att läsa och fundera ɔr Lillans skull. Det blir också något nytt. Huvud-ıken är, att var liten stjärna är lik vår egen, ara mycket ljusare. Och på var stjärna står en ıan i skinnmantel och fjäderkrona med sin först-ɔdda på armen. Och så nicka vi åt varann alli-ɔp och förstå varann, fast vi inte kunna se varann ch aldrig i evighet få träffas.

Adolf.

Teckenspråk mellan patriarkerna.

Kasimir.

Och så när Lillan blir stor! Att då få föra enne ut i den värld, där hon skall leva och bo kanske sjuttio eller åttio år och där det finns ı mycket att visa, så mycket, som jag då själv r se för första gången! Det blir ju att börja vet omigen.

Adolf.

Med vunnen erfarenhet?

Kasimir.

Nej, med en varmare känsla kring hjärt-akten. Vad är det för roligt att själv vara ung? å har man så mycket slit och släp och måste ır eftermiddag dunka i det arma huvudet med xboken. Ja, drag du på munnen. Läsa låg nu drig riktigt för mig. Men att leva upp i en

annans ungdom, det är att vara afton och morgon på en gång liksom midsommarnatten.

Adolf.

Du förblir dig lik, hur åren fara fram med dig. Och ändå har du haft det rätt ensamt här på din ö och inte tänkt på annat än att fylla ladorna.

Kasimir.

Är du alldeles... Har jag haft det ensamt? Det är åt Lillan jag fyller ladorna. De äro hennes. När skulle jag sedan få tid till annat? Jag fruktar nog, att nu, när aftnarna börja bli längre, kommer Marie-Louise att längta till staden igen, men i höst kan jag inte resa med. Jag trivs här dessutom förträffligt alla årstider. Och jämt har jag fullt upp att göra. Om morgnarna måste jag sköta mitt lantbruk. Och då kan jag få sitta i sadeln ett par tre timmar, innan jag hunnit rida omkring och ställa med allt. Ser du, det där gamla sättet att sköta lantbruk i smorläderssstövlar är något alldeles föråldrat. Jag har uppfunnit ett alldeles nytt sätt. Jag sköter alltihop till häst, ja, i blanklädersskor, om det skall vara.

Adolf.

Du är i alla fall ett original på ditt vis, kära svåger.

Kasimir.

Alltnog! När jag kommer hem från åkrarna, finns det alltid i trädgården eller inomhus en

mängd små leksysslor, som roa mig otroligt — och sista hälften av eftermiddagen är nu en gång för alla helgad åt Lillan.

Adolf.

Mankönet måste på något alldeles särskilt sätt lämpa sig för lantliv och ensamhet. Också voro ju de flesta eremiterna män. Men hur skola vi nu göra med fruarna och de mörka kvällarna?

Kasimir.

Jag hoppas att fruarna bli lugnare nu, sedan Flirtmeyrarna kommit på besök och gå fram över :rakten.

Adolf.

Flirtmeyrarna, säger du? Jag känner bara en ιv den familjen.

Kasimir.

Du menar själva urbilden för dem alla, min ;amle ungdomsvän, den eviga ungkarlen. Ja, han är nog få behålla öknamnet Flirtmeyer så länge ıan lever. Det var jag själv, som fann på det. ιr det inte lustigt?

Adolf.

Du är inte hälften så enfaldig, som Marie-.ouise påstår.

Kasimir.

Så ha vi Axel, Flirtmeyers yngre kamrat och ırling.

Adolf.

Alltså den andra eviga ungkarlen.

Kasimir.

När jag talar om dem båda på en gång, brukar jag säga Flirtmeyrarna för att visa, att de beträffande det ömsinta hjärtelaget båda två äro av samma kull. Är det inte illmarigt?

Adolf.

Vem kunde tro, att vår beskedlige lantjunkare var en sådan spyfluga! Min svägerska gör dig verkligen orätt.

Kasimir

belåtet.

Du förstår mig, därför att du har ett så sällsynt gott huvud. Det är hela hemligheten... Se nu här, hur snällt och stilla Lillan sover, bara man vaggar henne en smula... Du kan tro, jag var stolt att få dig hit ned i bygden som svåger. Det var något alldeles nytt, något halvt lite snillrikt och lärt, halvt lite tillknäppt och vasst.

Adolf.

Jag kan tänka, att här på socknen har aldrig funnits något halvt. Allt har varit jämnstruket platt över lag.

Kasimir.

Undra på om man i en sådan omgivning inte blir något ljus.

Adolf.

Det var i alla fall sällsamt att vi till sist blevo svågrar. Minns du den tid, då jag uppvaktade hos din Marie-Louise?

Kasimir.

Och jag hos din Sofie — fast med långt större framgång, om jag nu själv skall säga det. Jag vet bara inte, hur det gick till att slutligen hela spelet blev omflyttat.

Adolf.

Sådant är kvinnornas sak. Kärleken sorterar under deras välde och de utvälja, om också ibland efter några förväxlingar, den mest passande. Låt oss inte blanda oss i det, som är deras. Vi ha så mycket annat att sköta. Bäst därför som skedde... Du tycker om din Marie-Louise.

Kasimir.

Och du din Sofie.

Adolf.

Sofie var ju uppfödd i överflöd. Det sura levebröd, som en liten matematiker i en småstad har på tallriken, var ingen lämplig anrättning för henne. Jag begrundade därför också ganska mycket hennes val — men så dog svärfar, som du minns.

Kasimir

slår sig på bröstfickan.

En tät gubbe, du, en riktig kärnkarl... Jag tror jag håller av alla människor.

Adolf.

Och så blev det äntligen ett slut på den långa förlovningen. Och jag fick den äran att bli din svåger och årliga sommargäst.

Kasimir.

Och för båda delarna skall du ha tack av hjärtat, hedersbror. Hade jag inte dig, vet jag inte, hur det ginge.

Adolf.

Såå! Vet du vad? Vi få hålla samman på vårt vis, vi två, efter det tycks råda en sådan enighet på spinnsidan. Systrarna på Svaneborg tycka inte om att åka, om de inte själva få hålla tömmarna.

Kasimir.

Låt du dem trona på kuskbocken. Under tiden sitta vi helt gott mitt i själva kaleschen. I afton skola vi vara riktigt för oss. Fram med pipan och schackbrädet! Du tycker, att jag spelar illa, därför att jag alltid förlorar. Men det är för att jag spelar djärvt. Har du inte märkt, att jag ibland gör de besynnerligaste drag?

Kysser Lillan.

Hur mår hon nu, säg? Hör hur vackert klockspelet klingar om den stackars stackars kejsarn av Kina.

Adolf.

Jag tror vädret mulnar i solnedgången. Det är visst åska i luften.

Gäll telefonringning. Kasimir lägger Lillan i svågerns armar och störtar in i huset.

Vad? Skall jag...

Lillan börjar gråta och skriker slutligen överljutt.

För allt i världen, var nu stilla. Så var då tyst, kära barn!

Lägger henne från sig i länstolen och springer ned på gården.

Marie-Louise... Sofie... jungfru Kristin... Marta! Finns här då ingen, som kan vårda barnet! Jag tror, att hela huset är utdött.

Sätter händerna kring munnen och ropar inåt verandan.

Kasimir, Lillan skriker!

Kasimir kommer häftigt tillbaka och lyfter upp Lillan som genast blir stilla.

Kasimir.

Skriker Lillan?

Smickrad.

Matematik, det kan du, kära lektor, men sköta barn, det kan du inte. Därför blev du också barnlös. Och sköta fruntimmer kan du inte heller. Jag skall tala om för dig, att i min ungdom var jag den mest eftersökta dansmästarn på hela regementet.

Adolf.

Och så måste Don Juan i kloster och gå barfota och höra på fåglarna. Annars vore han väl inte någon riktig Don Juan.

Kasimir.

Det är väl så.

A d o l f.

Och nu har du börjat ditt klosterliv med att bli far?

Ny ihållande ringning.

K a s i m i r.

Här står jag och talar och glömmer helt och hållet ringningen.

Med L i l l a n på armen skyndar han återigen in i huset. Under tiden går A d o l f ett varv kring sandplanen, stannar, ser över sjön och plockar några körsbär, som han noga synar och torkar, innan han smakar på dem.

Efter en stund kommer K a s i m i r tillbaka utan L i l l a n och stryker sig med näsduken över pannan.

K a s i m i r.

Den olycksaliga ringinrättningen! Hela huset måste passa den som en sjuk. Är inte genast någon till hands, ringer patienten på nytt. Och sedan får man till på köpet en syrlig hälsning för sin försumlighet. Jag önskar, att jag vore den kvitt och finge odla min kål i ro.

A d o l f.

Och vad har hänt?

K a s i m i r.

Flirtmeyrarna!

A d o l f

ivrigt.

Komma Flirtmeyrarna hit?

Kasimir.

Förra veckan stodo de på andra sidan sjön och började ett slag österut. I lördags gjorde de stånd hos jägmästarns. Jag trodde inte, att de så snart skulle hinna hit. Velocipeden är en annan ny fara för hemfriden.

Adolf

med stigande oro.

Hur nära äro de?

Kasimir.

Nere vid kontoret. Men de visste inte, hur de skulle komma över hit.

Skrattar och tecknar med fingret en rundel i luften.

Ön är ju helt liten och rund, som du vet, och bron till land har just i dag blivit uppriven ett långt stycke för att lagas.

Adolf.

Gott. Vindbron är hissad. De få vända.

Kasimir.

Jag bad dem att taga bokhållarnas roddbåt. Också Axel är ju min och din vän sedan gammalt.

Adolf.

Är han egentligen så gammal — som vän betraktad?

Kasimir.

När jag blev gift och fick litet hygge här hemma, började han hälsa på.

Adolf.

Fientligt folk talade om de där påhälsningarna.

Kasimir.

Fientligt folk talar alltid. Marie-Louise var ung och han beundrade henne uppriktigt.

Adolf.

Men småningom blev hon lite... lite...

Kasimir.

Lite äldre. Säg ut du. Det är ju naturens gång. Man älskar väl inte bara det fagra ansiktet.

Adolf.

Och då flyttade han över sin beundran till min Sofie. Jag tackar. Den yngre tog honom i arv efter den äldre. Han blev systrarnas familjeklenodium.

Kasimir.

Du ser så hårt på allting, Adolf. Mot hans uppmärksamhet var ingenting att anmärka.

Adolf.

Jag vill i det längsta försöka att tro så. Men hans oklanderliga galanteri trasslade bort allting

här i vårt husliga liv, ditt och mitt. Axel, Axel! Kan du uttala det poetiska namnet med den rätta tonen? Ingen, ingen är som Axel — isynnerhet inte du eller jag. — Hör du, se efter hur många det är dukat för!

Kasimir.

Tre, fyra... För sex är det dukat. Nej, vad säger jag! För sju är det.

Adolf.

Men vi äro bara fem. Du och jag, det gör två. Och så Marie-Louise och Sofie och lilla ungsvägerskan Marta, det gör tre därtill. Det blir fem. Alltså voro de ärade herrarna väntade.

Kasimir.

Jag har väl någon födelsedag eller namnsdag.

Adolf.

Du! Nej, du har varken några födelsedagar eller namnsdagar. I ditt ställe skulle jag bli ond.

Kasimir.

Därtill värderar jag mina vänner alldeles för högt. Aldrig har jag heller varit mer fäst vid Marie-Louise än i sommar. Svaneborg skall snart bli den sjunde himmeln nedflyttad till jorden.

Adolf.

Låt mig nu få ett glas vatten, så att jag kan taga mitt vanliga pulver före maten.

Kasimir hämtar ett glas från bordet och fyller det.

Kasimir.

Din spanska klimatfeber spökar ännu i kroppen.

Adolf.

Det är som skulle mina tarmar vara torra hamprep. Oupphörligt måste jag mjuka upp dem. De här pulvren fick jag av en kvacksalvare nere i Barcelona, en riktigt hemsk giftblandare med ögonen på skaft.

Skjuter glasögonen upp i håret, gör sig ryslig och härmar giftblandaren.

Ett tredjedels pulver åt gången är mer än nog.

Blandar en nypa av pulvret i vattnet och dricker.

Kasimir.

Har du råd, så kan du gärna förära mig ett par pulver. En god husbonde på landet behöver en hel del undergörande medel i sitt medicinförråd, när gummorna komma och oja sig.

Adolf.

Där har du två stycken. Men glöm inte: bara en liten knivsudd i stöten! Ett helt pulver på en gång, det är som att sätta luntan till en kanon.

Grimaserar förskräckligt.

Under tiden stoppar Kasimir pulvret i västfickan. En tupp börjar gala.

Se på tuppen där nere, hur han flaxar kring och tror, att vart papper, som blåser över vägen, är en höna!

Härmar tuppen och gal.

Vilken präktig välkomstmusik för Flirtmeyrarna! Ser du, där äro de båda herrarna. Men skulle jag i afton gala andra resan, då är det något på färde. Var då kvick på foten, svåger Kasimir. Här komma salongstjuvar i huset.

En roddbåt lägger till vid bryggan. Under det att tuppen gal ursinnigt, stiga Flirtmeyer och Axel i land och vandra upp på gårdsplanen.

Flirtmeyer är sållad med silver i håret och bär en kolossal bukett av rosor. Fast gestalten är ståtlig, är dock ansiktet ganska avfallet. Han har vit väst och blankläderskor, hans gång är lätt, och vid vart steg kastar han fram tåspetsen med en dansande rörelse.

Axel, som är betydligt yngre, har fettvalk i nacken och monokel.

Kasimir.

Nej, nej! Rosor, och åter rosor! Och allt det för mig. Hur skall jag kunna tacka dig, bror, för en sådan hyllning på min namnsdag!

Adolf.

Jag visste inte, svåger Kasimir, att du heter Sjusovare. Det är Sjusovare i dag.

Flirtmeyer

vrider skägget i en spets.

Nu som alltid är buketten för värdinnan.

Herrarna skaka hand, varvid Flirtmeyer och Axel hela tiden ha ögonen riktade mot verandan.

Axel.

Damerna...

Kasimir.

Ja visst, damerna...

Axel.

Hur menar du?

Kasimir.

Det är inte så lätt att säga. I dag är jag riktigt i mitt allra galnaste humör. Jag skulle vilja dobbla, spela högt, sätta hela Svaneborg på krona och klave. Var försiktig, Axel!

Axel
likgiltigt.

Så många timmar, så många infall, snälla Kasimir.

Kasimir.

Jag hör, att du kan min hustrus ordstäv.

Axel
ännu likgiltigare.

Hon har förståndiga ordstäv, som du borde lägga på minnet ibland.

Kasimir.

Och så är hon fri från min oförbätterliga arvsynd att helst vilja sitta i stillhet om kvällarna.

F l i r t m e y e r
luktar strålande på sina rosor.

Enstöringen blir till sist den värsta egoisten av alla.

A d o l f.

Mjuka tjänare. Det där har jag hört förut av min Sofie. Herrarna måtte alldeles se oss med våra hustrurs ögon.

Sakta till K a s i m i r.

Är du ännu inte ond?

K a s i m i r.

Hur skulle jag kunna bli ond? Men jag är upprymd och vill ha batalj.

A d o l f.

Det är bra.

F l i r t m e y e r
alltjämt lika strålande.

Här råder en besynnerligt krigisk stämning. Och jag som trodde att vi voro välkomna.

K a s i m i r
räcker händerna.

Det äro ni också, så välkomna, så välkomna, riktigt som gamla bröder.

A d o l f.

Och aldrig kunde ni ha valt en bättre stund.

Flirtmeyer.

Hur så?

Adolf.

Ni höra ju båda till Flirtmeyrarnas frejdade ätt, som redan i grå forntiden vann sina sporrar och som för vart nytt århundrade får ett nytt blad i sin historia. I afton har historieskrivningens ande kommit över mig och Kasimir.

Flirtmeyer

muntert.

Det låter ju ståtligt. Författa då också ett riktigt lysande kapitel och glöm inte, att Flirtmeyrarnas sköldemärke...

Kasimir.

Är ett brinnande hjärta i grönt, omgivet av trollsländor och fjärilar.

Axel.

Damerna...

Adolf.

Ja, ja, ja. De komma nog genast. Tänk vad de skola bli överraskade! Om vi skulle gå och leta rätt på dem, Kasimir och jag?

Kasimir.

Farväl då för en stund, käre Flirtmeyer, men håll efter din väpnare!

Adolf för Kasimir med sig in över verandan, men hejdar sig ett ögonblick.

Adolf.

Kom ihåg, högst en knivsudd!

Kasimir

frånvarande.

Ja visst, minst ett pulver åt gången.

De försvinna.

Flirtmeyer begraver ansiktet i rosorna och inandas djupt och länge deras doft. Därefter vänder han buketten i olika belysningar och fäster den slutligen behagfullt i päronspaljén. Under allt detta rynkar han pannan en smula ansträngt martialiskt. Utan att längre ha röst genomströvar han de djupa bastonerna i en hymnartad sång till solen.

Flirtmeyer.

Jag skall spara buketten till dess vi sätta oss till bords.

Axel.

Goda tecken, när Flirtmeyer sjunger. Det betyder vackert väder.

Flirtmeyer.

Skämta inte med mig, Axel. Solen har gått ned i tunga moln.

Axel.

Då blir det bara en åskby, som snart går över. Om morgnarna behöver jag aldrig dra upp gardinen eller ens öppna ögonen för att få veta, vad himmeln lovar. Är det mulet, går du moltyst och kläder dig. Det är säkert, att du spår väder.

Flirtmeyer.

Känner jag, att det blir klar och torr luft, då måste jag sjunga, så snart jag kommit ur sängen. Det hjälper inte att försöka låta bli. Det är en vana från ungdomen och ett sätt att förgylla upp sin dag, så att man tror sig ung och stark på nytt. Skämta inte med sådant, Axel.

Tag mig här om handleden och känn, hur det darrar och knäpper. Jag är bara ryckande nerver och skröplighet, och det stackars hjärtat hoppar i bröstet av skrämsel. Lägg din hand här på ögonen. De hetta alltid, och jag tror, att jag snart blir blind. Jag föddes sjuk till denna besynnerliga stjärna. Och ändå kan jag aldrig upphöra att se på allting omkring mig som en ung gosse.

Axel.

Jag minns inte nu... Hur gammal är det du är? Men sanningen, Flirtmeyer, sanningen på år och dag!

Flirtmeyer.

Jag fyller femtiosju på själva julafton.

Axel.

Då blir det ett bindande av buketter över hela landet.

Flirtmeyer.

Gyckla inte med mig, Axel. Vet du varför jag nu kom i en sådan darrning, hur jag än försökte att gnola min stump och få mig till rätta

igen? Det var bara därför, att jag plågades av det underliga mottagandet.

Axel.

Det tog jag lugnt. Jag har min lyckliga likgiltighet.

Flirtmeyer

utan att höra.

Jag frågade mig själv: Är jag kanske ogrannlaga mot Kasimir? Kommer jag och smugglar in lek i ting, som för honom äro djupaste allvar?

Axel

gäspar.

Vi måste väl tänka litet på damerna också, nu när kvällarna blivit längre. De båda svågrarna ha småaktiga egendomsbegrepp i fråga om sina fruar.

Flirtmeyer.

Jag bekänner gärna, att min hyllning för Marie-Louise innebär något lite mer än blott och bart vänskap. Ändå är detta på samma gång nästan för mycket sagt. Åtminstone skulle jag aldrig någonsin tillåta mig att taga ett enda steg utanför vänskapens gräns. Sådan är jag nu en gång. Jag är nöjd, om jag ibland får se henne och sitta med henne. Helst när hon har sina vackra dagar.

Axel.

Hon har åldrats.

Flirtmeyer.

Sådant ser jag inte.

Axel.

Jag tröttnade fort nog på hennes nästan moderliga vishet. Nej, Sofie, det är något annat det! Och ingen kan väl taga det alltför djupt, om han skulle råka att sätta snigelhorn på en sådan kålmask som Adolf. Hur kan också en sådan löpa åstad och gifta sig? Han har intet begrepp om en ömsint och drömmande kvinna. Damerna...

Flirtmeyer.

Ja, damerna... Men där komma de ju äntligen!

Det skymmer och luften blir blodflammig.

Alla tre systrarna komma om husknuten arm i arm. Marie-Louise har redan matronans fryntliga värdighet, och kring halsen bär hon ett tungt pärlband i flera länkar. Sofie däremot är mycket blek, med röda läppar och lingult hår. Hon ser ut som en huldra. Lilla Marta, som ännu har hängande flätor och halvlånga kjolar, håller en portfölj och några böcker.

Systrarna släppa varann och skynda fram hälsande. Flirtmeyer kysser Marie-Louise på handen. Därefter går han omkring henne ett varv i cirkel, och när han kommit tillbaka, sätter han fram högra fotspetsen och kysser henne ännu en gång på handen.

Flirtmeyer.

Den röda kvällsdagern klär min nådiga storartat. Jag har aldrig sett Marie-Louises vackrare.

Kysser sirligt hennes hand för tredje gången.

Marie-Louise
moderligt.

Tack, tack, kära Flirtmeyer, nu är det nog. Handen blir alldeles öm till sist. Men vad ni ha dröjt! Vi gingo nedåt bron för att möta er — och så var den uppriven!

Axel
hälsar med kamratlika handskakningar.

Nå, vi togo bokhållarnas roddbåt... Är detta verkligen lilla Marta, som jag aldrig sett men hört så mycket talas om?
Betraktar henne från sidan och vänder sig sedan till Sofie.
Och hur ha ni det nu på Svaneborg?

Sofie.

Tråkigt, tråkigt.

Marie-Louise.

Det är för mycket sagt, så vackert som här är.

Sofie.

Tråkigt, tråkigt.

Marie-Louise.

Livet kan ju inte alltid förbli en vårdröm. Det är en lag, som man får böja sig för. Varför begära det omöjliga? Det är allt vad jag kan säga.

Flirtmeyer
soligt.

Kasimir har ju alltid sin breda godmodighet.

Marie-Louise.

Kasimir är naturligtvis förträfflig.

Sofie.

Helt enkelt oöverträfflig.

Marie-Louise.

Visst har Kasimir sina älskvärda sidor, när han vill. Bara han inte vore så orolig. Än skall han ut på ägorna. Än skall han upp på vinden och riva i gammalt skräp. Än skall han bära på Lillan. Och så har han en vana att gå och flytta alla möbler, så att vad som på morgonen står på nedra botten, det hittar jag om kvällen uppe i gavelrummet. Jag begriper inte varför inte en ful gammal soffa kan få stå, där den står.

Sofie.

Så kan då i stället Adolf åtminstone sitta. Hela timmar kan han sitta på samma stol och stirra på samma punkt. Och sätter jag mig så mitt emot och stirrar på samma punkt och försöker att tala — aldrig får jag ett knäpp till svar.

Axel.

Adolf borde aldrig ha gift sig.

Marie-Louise.

Och inte Kasimir heller. Han skulle ha stannat hos sina husarer. Han var ju den mest eftersökte dansmästaren på hela regementet, tror han själv.

Sofie.

Det är ju alltid en välsignad sak, att Adolf och Kasimir trivas så bra med varann. Går allt i kras, ser jag ingen annan råd än att de tu svågrarna flytta ihop på sitt håll och vi systrar på vårt. Det blir ju alltid en lösning.

Flirtmeyer.

Då ber jag att få komma och hälsa på.

Axel.

Och jag också.

Börjar ivrigt viska med Sofie och för henne åt sidan.

Flirtmeyer.

Låt oss nu bara vara glada.

Marta sätter sig på bänken under kastanjerna och bläddrar i portföljen.

Här kommer nya tider. Män och kvinnor ha tröttnat på varann. Det är hela saken. Jag försäkrar er, att redan om ett par år komma de inte att titta åt varann.

Flirtmeyer.

Lilla Marta, då hoppas jag, att gräset länge sedan växer högt och tätt på min grav.

Marta

drömmande.

Det kommer nya tider.

Flirtmeyer
sakta.

Det behagar mig inte riktigt att Sofie och Axel alltid skola viska med varann och smyga sig undan. Jag tycker om höjda röster och fria åskådarplatser för vem det lyster.

Marie-Louise.

Säg ingenting ont om syster Sofie. Hon är ju så svärmiskt anlagd. Och utan barn, utan man nära nog... Hade vi inte varann, hon och jag, skulle vi aldrig hålla ut.

Flirtmeyer bjuder med omständlig artighet Marie-Louise sin högra arm och räcker den andra efter Sofie.

Flirtmeyer.

Följ nu vackert med, Sofie. Tro mig, att om vi inte uppsöka herrarna, blir det spektakel. Här är oväder i luften både inomhus och utanför. Det säger mig mina nerver. Känn här, Marie-Louise, hur det knäpper ovanför handleden.

Axel.

Vad skall det tjäna till att gå in?

Marie-Louise.

För husfridens skull, Axel.

Flirtmeyer.

Och för Flirtmeyers skull. Han går alltid med en dam under vardera armen.

Axel

sakta.

Jag måste tala med dig, Sofie... litet senare, när det blir mörkt.

Han ser efter henne med en lång blick, som besvaras.

Marie-Louise.

Det mulnar över sjön, och det hänger eld ur skyarna.

Flirtmeyer konvojerar fruarna in i huset.

Axel slår sig ned på bänken hos Marta. Han sätter sig på vänstra benet och viftar med foten.

Axel.

Det är väl hemligheter i portföljen?

Marta.

Kolofruktansvärda hemligheter.

Axel.

Tänk om man finge bli invigd.

Marta.

Ja tänk, om, om, om!

Axel

knyter besvärat på halsduken.

Marta.

Nåå?

Axel.

Verkliga hemligheter alltså?

Marta.

Det har jag ju redan sagt.

Axel

knyter om hela halsduken.

Marta.

Nåå?

Axel.

Finns det ingen människa, som Marta vill anförtro de där hemligheterna åt?

Marta.

Jo, om jag får någon riktigt, riktigt god vän, som jag kan lita på.

Axel.

Litar inte Marta på mig?

Marta

drömmande.

Jag vet inte ännu.

Axel.

I en portfölj brukar det ligga något skrivet.

Marta.

Det kan också ligga något tryckt.

Axel.

Det kan det ju.

Marta.

Och i syster Sofies portfölj ligger en silkesstrumpa, som hon inte har hunnit stoppa på hela sommaren.

Axel.

Varför har hon inte hunnit då?

Marta.

Därför att hon har haft så tråkigt, tråkigt.

Axel.

Då kan det ligga mycket smått och gott i Martas portfölj. Får jag se?

Marta
med armen över portföljen.

Rör den inte! Där ligger verkligen något skrivet, en hel avhandling till och med. Men den är så allvarlig. Det är mina funderingar här under sommarmånaderna.

Axel.

Har lilla Marta satt ihop en hel avhandling! Och vad heter den?

Marta.

Den heter: Det kommer nya tider.

Axel.

Kanhända är det ett riktigt mästerstycke.

Marta.

Kanhända... fast jag vet inte. Det är bara ett halvt år sedan jag upptäckte mig själv.

Tystnad.

Axel.

Det börjar mörkna.

Ny tystnad.

Det blir regn.

Nästan outhärdlig tystnad; Axel viftar med foten.

Är detta verkligen lilla Marta?

Marta.

Då har jag större skäl att säga: är detta verkligen Axel?

Axel.

Hur så?

Marta.

Den Axel, som syster Sofie har skrivit så många och långa brev om och som skulle vara så olik alla andra, så outgrundlig!

Axel.

Nåå?

Marta.

Axel har ju pudelögon.

A x e l.

Är det kanske vackrare att ha kattögon som Flirtmeyer?

M a r t a.

Jag har inte sagt, att det var fult. Tvärtom.

A x e l.

Hör nu, Marta, om vi skulle gå ned i trädgården och äta krusbärskart?

M a r t a.

Det är omöjligt.

A x e l.

Är det omöjligt?

M a r t a.

Det är omöjligt, därför att det är skumt.

A x e l.

Än sen?

M a r t a.

Så fort det mörknar, försvinna alla krusbären och bara taggarna sitta kvar. Så underligt är det med krusbär.

A x e l.

Det var besynnerligt.

Tystnad.

M a r t a.

Axel har inte mycket att säga.

Axel.

Jag?

Marta.

Tänker och tycker Axel ingenting?

Axel.

Tycker?

Marta

skrattar skolflickaktigt.

Jag tror jag gör Axel förlägen.

Han gör en plötslig rörelse för att fatta henne om livet, men hon springer upp.

Sabla kanot!

Adolf

som under tiden obemärkt kommit ut på verandan och satt sig i länstolen.

Ah!

Axel

reser sig.

Bar jag mig dumt åt, Marta?

Hon står bortvänd och tiger.

Axel.

Är lilla Marta ledsen på mig?

Marta

räcker honom pekfingret bakom sin rygg.

Nej.

Adolf.

Ah!

Axel

griper hennes finger.

Lilla Marta.

Adolf

ropar inåt huset.

Jungfru Kristin! Raska på och tänd ljusen i stakarna. Det blir mörkt, och vi få tänka på bordssilvret.

Kristin

överårig tjänarinna.

Herre, du store, så han talar!

Hon tänder ljusen och begiver sig åter in i huset, missbelåtet knorrande.

Axel

som sprungit fram.

Du har ett sätt, Adolf! Först skymfar du mig för mitt förhållande till de båda fruarna, och när jag så står och talar med lilla Marta...

Adolf

alltjämt sittande.

Jag sitter och funderar på Euklides.

Axel.

Nå, vad säger då din Euklides?

Adolf.

Om två förhållanden äro lika med ett och samma förhållande, så äro de lika — säger Euklides.

Axel.

Du får då medgiva... Inte på en månad har jag varit här. Jag nöjer mig verkligen med att inmundiga min förmenta lycka i små rationer.

Adolf.

Varje förhållande kan förlängas eller förkortas, utan att rationen förändras — säger Euklides.

Marta.

Bry dig inte om honom, snälla Axel. Vill du inte i stället bära in portföljen och böckerna i mitt rum? Du vet, var det är.

Pekar mot fönstret nedom verandan. Sätter sig därefter med ryggen mot huset och hakan i händerna och drömmer.

Axel

bär in portföljen och böckerna och knyter i förbigående handen vid Adolfs öra.

Du har ett sätt, Adolf.

Sofie

snuddar förbi honom i dörren och ordnar på bordet.

Jag visste inte, att jag kom olägligt.

Adolf.

Det visste du, och du stod bakom gardinen i Martas rum.

Sofie.

Hur vågar du säga något sådant?

Adolf.

Därför att du är kvinna, och därför att du är min Sofie. Och därför, att du aldrig haft någon riktigt fast tro på Axel.

Sofie.

Kanhända. Förstår du bara, hur han kan finna något skönt i Marta?

Adolf.

Ser du lövkojorna där på bordet, Sofie? Minns du den kvällen, då bordet stod dukat på samma sätt och du räckte mig en av blommorna? Det var just här på samma veranda. Jag var densamma då som nu, och du var densamma. Du såg mig bara med andra ögon. Kan du aldrig mer se på mig med de ögonen igen?

Upprört.

Giv mig en av lövkojorna, Sofie. Tag den som sitter i servetten där till vänster. Det är ju din vanliga plats. Jag ber dig, Sofie, skänk mig den lövkojan. Jag skall gömma den.

Det kinesiska templets klockor spela för ett vinddrag.

Sofie.

Jag tror inte, att du gömde den, som du fick då.

Adolf.

Jag var rik då, Sofie. Men nu är jag fattig. När jag sitter över mina cirklar och punkter och ser, hur de leva och kretsa som ljusdropparna i

världsrymden, då känner jag mig själv som en död sten, som till och med naturlagarna övergivit, så att han bara faller och faller genom ett tomt intet utan att någonsin hinna botten. Alla andra här äro sådana konstnärer i kärlek och vänskap, som vore det otroligaste en lek. Jag avundas dem, och jag är förälskad, och jag är svartsjuk. Och ändå... Jag är inte en varelse utan en skugga. Det finns olyckliga, djupt olyckliga, som aldrig kunna göra sig älskade. Jag är så oskicklig i det stycket, så försagd. Jag ber dig, Sofie, giv mig en lövkoja.

Sofie.

Efter du vill.

Räcker honom blygt den önskade blomman och går tillbaka in i huset.

Adolf

ser efter henne och gömmer omsorgsfullt blomman i plånboken.

Hör hur sorgset klockspelet ringer om den stackars stackars kejsarn av Kina!

Tystnad.

Tuppen gal nere vid sjön. Kasimir kommer försiktigt.

Kasimir.

Jag hörde den överenskomna signalen. Men varför är du så tyst?

Adolf.

Det var den verkliga tuppen som gol.

Kasimir.

När hanen gal om kvällen, varslar det olycka.

Adolf.

Nåväl.

Brusar upp.

Yngsta syster har tagit familjeklenodiet i arv!

Kasimir.

Det är inte sant.

Adolf.

Tala inte så hårt. Jag råkade själv få tjänstgöra som vittne. Kan du nu bli ond?

Kasimir.

Ja, nu är jag ond.

Adolf.

Är då redan min Sofie för gammal för en sådan valp! Jag tror nästan, att det är det, som retar mig allra mest.

Kasimir.

För att inte tala om Marie-Louise. Ja, det kan verkligen reta mig. Gud tröste, här skall det både dundra och blixtra. Jag går efter min pistol.

Adolf.

Det skall du låta bli.

Kasimir.

Jag skjuter bara i luften.

Adolf.

Allt sådant där är just vad du inte bör göra. En vis regent skapar inga martyrer. Hör nu på vad jag säger. Låt oss handla klokt och med plan.

Kasimir.

Och fort.

Adolf.

Vi behöva en landvinning på spinnsidan, och näst Flirtmeyer är du den grannaste karlen här i gården.

Kasimir.

Det vill då inte säga mycket, förlåt.

Adolf.

Förr i tiden var du den mest eftersökta dansmästarn på regementet, men nu? Din egen hustru stänger dörren mitt för näsan på dig. Din ställning här i huset är löjlig, svåger Kasimir.

Kasimir.

Det är sant.

Adolf.

Du börjar att gå krokig och se rädd ut. Det kan inte fortsätta på det här viset.

Kasimir.

Det är också sant.

Adolf.

Gör dig nu en smula i ordning och stryk tillbaka håret. Gå så bort till ungsvägerskan där på bänken och visa mig, att du i en handvändning kan slå Axel ur brädet.

Kasimir
smickrad.

Nåja, om det så skulle lyckas?

Adolf.

Då är början gjord, en god början. Sedan får det övriga utveckla sig ur sina egna möjligheter. Men vänta litet. Du skall först svepa om dig din regnkappa. Den klär dig. Du får bara på inga villkor lämna slagfältet ett enda ögonblick. — Jungfru Kristin!

Kristin
kommer långsamt.

Skall jag ringa till maten?

Kasimir.

Inte ännu. Men hämta ut hit min regnkappa och så en kam och en borste.

Kristin.

Skall jag hämta ut kammen och borsten hit på verandatrappan?

Kasimir.

Du vet jag har mina infall.

Kristin

klappar honom på båda kinderna.

Ja, nog må jag veta det, jag som skötte och tvättade och kammade honom, när han var så liten som så. Men si maken till påhitt...

Kasimir.

Skynda sig, Kristin.

Adolf tar en bok från hyllan, och Kristin hämtar ut regnkappan och kam och borste.

Adolf

läser högt.

Tuktas skulle ungdomen med alla sina olater, odygder, sprättaktigheter och påfund och allt sitt spring och fläng efter kjortlar...

Kasimir

knäpper rocken och rättar ärmarna.

Så där. Kamma mig nu, Kristin, så att jag blir lika fin som om Kristin vore en spegel. Tag nu benan riktigt rak.

Adolf

läser.

Ve det land, som låter sådana fördärvade sprätthökar husera onäpsta...

Kristin.

Ja, den ungdomen, den ungdomen.

Kasimir.

Tycker Kristin jag ser så ung ut?

Adolf.

Ser jungfru Kristin, den här boken är tryckt anno sjuttonhundra sju och sextio. Det var Kristins farfar som var så där fördärvad.

Kristin.

Si det hade jag då rakt aldrig trott. Men då är det väl så, att det liksom sitter i.

Adolf.

Så är det.

Hon hjälper smeksamt Kasimir och hänger på honom regnkappan. Därefter återvänder hon inåt huset.

Kristin

i dörren.

Ja, si då är det väl så, att det liksom sitter i.

Kasimir.

Jag är osäker på mig själv.

Adolf.

Med rätta stunden kommer rätta ingivelsen.

Kasimir.

Men vad skall jag säga henne? Det är en annan ungdom nu än på min tid. Jag läser inga

böcker och har ingen reda på allt det där, som för ett sådant larm i hennes stackars lilla huvud.

Adolf.

Tror du då att Axel hade något att säga? Har du hört honom säga något?

Funderar.

Låt mig se. Jag medger, att kommer du alldeles av dig, är det fara att vi förlora hela slaget redan vid landstigningen. Jag tror, att hon anser dig skön men dum.

Kasimir.

Skäms du inte!

Adolf.

Visst skäms jag, jag som är din vän.

Kasimir.

Jag har aldrig hört på maken.

Adolf.

Hon tycker, att du är ledsam, småsint, föråldrat huslig. När du ibland råkar att yttra dig, ser hon på systrarna med en blick, som säger ungefär så här: Svåger Kasimir är en beskedlig åsna.

Kasimir.

Nu får du sluta.

Adolf.

På kiv kan hon få lust att sätta i gång alla sina små knipphammare och smida och vrida om din själ, så att den ser ut som en korkskruv, när du slipper lös. Det går inte an. Du får inte lämna henne tid att tala. Du måste förbrylla och blända. Det kan du, Kasimir, om du bara vill.

Kasimir.

Komme jag bara ihåg några av den lilla tokans vanligaste klangord.

Adolf

eftertänksamt.

Nu tror jag, att jag hittat lösningen. Bara Marta inte sitter och lyssnar. Du är så högljudd.

Kasimir

närmar sig henne forskande.

Hon har somnat. Hon småsnusar som ett snällt barn. Och det är hon också.

Adolf.

Bra.

Pekar mot fönstret nedom verandan.

Där är hennes rum, och där ligger på bordet hennes portfölj, som Axel nyss fick lyckan att bära dit. Varken du eller jag har någonsin utmärkts med ett sådant ynnestbevis. Alltnog, jag smyger mig över helgedomens tröskel, och vid dagens sista döende ljus kastar helgeränaren en blick i den hemliga portföljen. Ingen dödlig har någonsin fått

öppna den. Men på något oförklarligt sätt ha vi ju alla tämligen reda på, att den innehåller lilla Martas funderingar om barnuppfostran och att mästerverket heter: Det kommer en ny tid. Det snillrikaste står helt säkert i början och i slutet. Försiktigt gläntar helgeränaren på fönstret och uppläser viskande några av de mest lysande ställena. Den tappre Kasimir har bara att ibland närma sig och hämta några patroner för att på nytt kunna gå i elden. Kom ihåg: vid hennes ålder tänker man med ord, ord.

Kasimir.

Det är alldeles förträffligt. Nu skall det, sanna mig, både dundra och blixtra ända till dess jag rensat mitt hus.

Adolf beger sig in i huset och litet efteråt öppnas fönstret varsamt och ljudlöst.

Kasimir

med handen vid örat.

Har du allt i ordning?

Adolf

i fönstret, viskande.

Jag vet inte rätt.

Kasimir.

Tvekar du?

Adolf.

Jag är rädd, att jag förlorat hågen. Det har kommit en sådan ängslan över mig. Spelet är högt.

K a s i m i r.

Och nyss övertalade du mig.

A d o l f.

Så låt oss börja då. Är du färdig själv?

K a s i m i r.

I bästa kondition. Raska på!

A d o l f

läser.

Barnet är en människa, vilkens subjektiva intensitet...

K a s i m i r.

Bra, bra. Vänta lite.

Går fram till M a r t a och höjer rösten.

Marta!

Intet svar.

Vakna, Marta!

M a r t a

sträcker på armarna.

Å!

K a s i m i r.

Du är ett barn, Marta.

M a r t a

sitter bortvänd som förut.

Du är dum, Kasimir. Jag är en djupt olycklig människa.

Kasimir.

Är då inte också barnet en människa, vilkens ... vilkens subjektiva intensitet...

Adolf.

Gentemot virrvarret av livsföreteelsernas försumpning...

Kasimir.

Gentemot virrvarret av livsföreteelsernas försumpning... Inte sant, du förstår mig? Har jag inte rätt i sak? Fast, upprörd som jag är, lägger jag kanske mina ord... mina ord...

Adolf.

Livslidelsernas djup.

Kasimir.

Ja. Jag hämtar mina ord ur livslidelsernas djup.

Marta.

När började du att tänka, svåger Kasimir?

Kasimir.

I ensamheten, Marta, i skogen vid min bössa, när jag tittade för djupt i pluntan... jag menar lagom djupt... alldeles lagom. Men det värsta är att...

Avsides.

Vad är det värsta?

Adolf.

Altruism... förståelse... självsuggestion...

Kasimir.

Ja, det är det värsta, altruismen är det värsta ... Det är något alldeles rosenrasande, vad det nu kan vara. Och så förståelse... förståelse av... Ja, rent ut sagt, av altruismens självsuggestion. Det är kanske ändå det allra värsta. Red ut det, den som kan.

Marta.

Du har rätt.

Kasimir.

Har jag inte! Där ser du själv. Kan jag inte tänka?

Adolf.

Världsföryngring... obundenhet... frihetsförälskelse... Hahaha, lilla fröken, där gjorde hon visst en liten bock i krian!

Kasimir.

Hahaha, lilla fröken, där gjorde visst en liten bock i stian!

Adolf.

Vad pratar du? Hör upp bättre!

Kasimir

ivrigt.

Jag ville säga: där hoppade visst en liten bock

ur stian... ur sitt fängelse, bums ut i världsföryngringens obundenhet och frihetsförälskelse... Och den bocken, det var allt jag det.

Adolf.

Ypperligt, Kasimir, ett riktigt guldfynd.

Kasimir

avsides.

Ja, var det inte bra? Jag talar alltid bäst, när jag slipper tänka. Låt mig nu stånga på!

Högt.

Jag vill ut, Marta, ut på farlig is. Hur gick jag inte här hemma med lyktan liksom... Ja, vad heter han, greken, som alltid gick med lykta? Jag gick liksom han, som alltid gick med lykta, och jag sökte en människa, ett barn, som var en människa... Barn, kvinnor och vällukter ha alltid varit min glädje, sade profeten Melanchthon. Och då kom du, Marta. Och hur fann du mitt hus? Där var fullt med friare, alldeles som hos honom, greken, du vet... han, som alltid var på irrfärder... Och nu vill jag ut på irrfärder... Och du skall följa mig, Marta. Brott skall sättas mot brott.

Marta.

Vad är brott?

Kasimir.

Det må du fråga. Vad är brott — ett brott mot förbrytare? Har du trotsets mod, låt oss då också kasta oss huvudstupa rakt ned i brottet.

Adolf.

Han är storartad!

Kasimir.

Hur har jag inte förställt mig och spelat enfaldig och tom, bara för att få sitta och se på dig och tyst pejla djupet i mitt förfärliga inre. Men på brottets dag skall masken av. Så talar en man, som står redo och väntar dig.

Marta

springer upp, i strid med sig själv, och ser på honom.

Kasimir!

Kasimir.

Ja, Marta.

Marta.

Jag tror på dig.

Kasimir.

Själva stenarna skulle tro mig, om de kunde höra.

Marta.

Jag vill giva dig något, som jag ännu aldrig givit åt någon människa, det enda jag kan giva.

Kasimir

förbryllad.

Men så säg då ut, Marta!

Marta.

Jag vill giva dig en rättighet.

Adolf.

Ah!

Stänger sakta fönstret.

Marta.

Jag vill ge dig lov att läsa i min portfölj.

Kasimir.

Tack, tack, snälla Marta, men...

Marta.

Jag skall själv genast gå efter den.

Kasimir.

För all del inte nu!

Marta.

Och varför inte just nu, när hjärtat vill.

Kasimir.

Därför att jag är för upprörd nu. Nej, din portfölj skall för mig bli något att drömma om och längta till, länge, länge... ja, ju längre...

Marta.

Är det ditt allvar?

Kasimir.

Ja, i en lycklig framtid skall portföljen bli det, som du har att giva mig.

Marta

slår armarna om halsen på honom.

Och då skall du med förundran se, hur lika vi suttit och tänkt, vi två, på skilda håll.

Kasimir

kysser henne på båda kinderna.

Axel är ett fä.

Marta.

Han är uteslutande löjlig. Tala inte om honom. Du är den härligaste, den manligaste, som jag någonsin mött.

Kasimir.

Det är just vad jag ofta själv brukat säga. Nej, jag menar, vad jag aldrig vågat säga rent ut, men ofta misstänkt i smyg. Ibland tycker jag nästan, att jag känner mig en smula som ett ofött snille.

Marta.

Och vad skola vi nu taga oss till, Kasimir? Tiden går.

Kasimir.

Nu lyser kvällens första himmelsbloss på din äldsta svågers unga kärlek. Den kärleken är en

förbrytelse, Marta, en mänsklig och därför måhända ursäktlig förbrytelse, men den befinner sig mitt i en ring av oförlåtliga brott och endast genom ännu värre förbrytelser kan den straffa.

Marta.

Allting går runt för mig.

Kasimir.

Du skall få genomleva en hel förfärlig saga, Marta. Tro inte, att det på jorden alltid bara funnits sådant folk som här på socknen. Det har också levat våldsamma och starka kvinnor och män av ditt och mitt slag. Snyltgäster ha här sökt att förgifta mitt liv, men nu är det vår tur att förgiva snyltgästerna. Sedan skynda vi oss ned i båten och ro till havs, ut i vida världen, du och jag.

Marta
trycker sig intill honom.

Du gycklar väl inte, Kasimir? Du talar så väl, att jag aldrig tröttnar på att höra dig.

Kasimir
tar upp de två pulvren ur västfickan.

Här har du beviset på mitt allvar.

Marta.

Jag kan inte andas.

Kasimir.

De här pulvren äro tillverkade av en giftblandare nere i Barcelona, som hade ögon på långa skaft.

Gör sig ryslig och härmar giftblandaren.

Ett halvt pulver i vinet är lagom. Men ett helt, det är övernog. Det fyller sin bestämmelse på tolv eller kanske tio minuter. Adolf förde pulvren med sig hem för att med dem rentvå sin äktenskapliga ära. Men du kan förstå. När det väl kommer därhän, har en person som han inte mod. Det har däremot jag. Likväl anser jag, att en kvinnlig hand, helst en så liten och vacker som din, lättare och mer obemärkt än min kan komma åt glasen. Det är du, det är du, Marta, som nu i kväll vid gästabudet skall blanda det ena pulvret i Axels glas och det andra i Flirtmeyers.

Marta

knyter in pulvren i näsduken.

Det är förfärligt.

Kasimir

torkar hennes ögon och kysser henne på pannan.

Axel är en tölp.

Marta.

Och om kraften sviker mig?

Kasimir

bjuder henne armen.

Hur skulle du kunna vackla! Du har ju mig bredvid dig. Jag skall föra dig till bords. Vi skola

hela tiden sitta bredvid varann. Din ena hand skall alltid kunna hitta min under bordsduken, medan den andra sköter giftet.

Marta.

Det är mycket du vågar för en stackars flicka och hennes portfölj.

Kasimir.

Kristin, ring till maten!

Kristin kommer med klockan och går ringande ett varv kring gården.

Marie-Louise, Sofie, Flirtmeyer, Axel och Adolf.

Marie-Louise

sakta.

Snälla Sofie, det är ju Axels vanliga sätt.

Sofie.

Men du kan väl tänka, för mig!

Marie-Louise.

Nå, än jag då, än jag då, när jag blev glömd för din skull!

Sofie.

Du är hjärtlös.

Vänder sig till sin man.

Adolf, du för mig till bords.

Adolf.

Du gör mig så lycklig, Sofie.

Marie-Louise.

Din arm, käre Flirtmeyer.

Adolf.

Axel, du får ta Kristin.

Kristin.

Å bevare sig, jag har minsann annat att sköta.

Axel.

Adolf har ett sätt.

Kasimir.

Adolf har ett ädelt och behagfullt sätt. Och nu till bords!

Alla sätta sig. Gafflar och tallrikar klirra.

Marie-Louise.

Flirtmeyer i högsätet!

Kasimir.

Som en konung i kärlekens rike.

Marie-Louise

löser en slinga av medeola från ljusstaken och bekransar hans silverglittrande lockar.

Och krans skall han bära.

Kasimir.

Du ser ut som ett lejon, Flirtmeyer, men ett sjukt och gammalt och sönderrivet. Säg nu, hur många gånger i ditt liv har du varit förälskad?

Marie-Louise.

Intet siffertal räcker till.

Kasimir.

Och du, Axel?

Axel.

Det har jag verkligen inte gjort mig omaket att räkna.

Flirtmeyer.

Du har din lyckliga likgiltighet. Men nu tycker jag, att damerna börja se törstiga ut.

Kasimir.

På det mest utsökta sätt ha ni gjort Sjusovare till min namnsdag, därför att jag brukar försova mig till sju, när de andra bara sova till tio. Kristin, Paul Roger!

Flirtmeyer.

Så skall det låta.

Marta
spritter till.

Skall jag göra mig i ordning?

Kasimir.

Naturligtvis, men försiktigt! Axel ser på dig, så snart han inte ser på Sofie.

M a r t a

smusslar med näsduken, tar upp pulvren, öppnar dem och lägger dem på vardera sidan om tallriken under kanten.

Jag vet inte om jag har styrka.

Räcker honom handen under bordet.

Känn, fingrarna äro som is.

K a s i m i r.

Det passar utmärkt till Paul Roger.

M a r t a.

Men om jag reser mig och springer min väg och aldrig kommer tillbaka?

K a s i m i r.

Då måste jag tänka: hon var för svag, för barnslig, jag satte henne för högt.

Korken smäller, och K r i s t i n går omkring och häller upp.

F l i r t m e y e r.

Å, snälla jungfru Kristin, litet mer i mitt glas, om jag får be.

K a s i m i r.

Slå upp en flaska till, Kristin. Ställ den här med ens och gå sedan och sätt sig vid spinnrocken som vanligt och vila sig litet. Det är roligare för oss att själva få passa upp.

F l i r t m e y e r.

Kasimir är ju förtjusande. Men vad är det med Axel?

Sofie.

Han är överansträngd.

Marta.

Han tänker.

Marie-Louise.

På forna dagar?

Kasimir.

Nu ställa Flirtmeyer och Axel sina glas hos lilla Marta, så att hon får kredensa dem.

Flirtmeyer.

Bravo!

Flirtmeyrarna flytta sina glas.

Marta.

Mitt hjärta står stilla.

Kasimir.

Marta, i namn av vårt nyss knutna vänskapsförbund!

Medan de övriga ivrigt vända sig till varann, tömmer hon ett pulver i vardera glaset.

Marta.

Var har du dina fingrar, Kasimir?

Kasimir.

Här under duken. Du skall inte darra. Det kommer att gå fort. Om några minuter är allt

över och världen breder sig öppen för oss... så framt roddbåten ligger kvar.

Marta förmår inte räcka glasen, utan de båda herrarna böja sig efter dem.

Kasimir

fattar sitt glas.

Det förefaller mig, att jag har stretat i en tung backe, där vasst ris länge stungit mig genom strumporna, men att jag nu börjar skymta höjden...

Flirtmeyer.

Du får inte tala hela tiden, Kasimir. Nu måste jag hålla tal. Hela kvällen vill jag tala, bara tala.

Kasimir.

Konungen över jordens alla Flirtmeyrar har ordet.

Flirtmeyer

reser sig med kransen gungande i håret.

Jag borde kanske tala för denna högtidliga afton, där eld hänger ur skyarna och dagens safirblå och grönglittrande insekter söka sig ett gömsle i buskarna. Jag borde hyllande buga mig för de väna ansikten, på vilka ljusen kasta ett så oroligt sken.

Kysser Marie-Louise på handen.

Men en inre maning bjuder mig att denna gång tala för något helt annat. Jag ber er att tömma det ädla vinet för en tid, som länge sedan är en saga, för riddartiden, för den guldålder, då

smäktande kärlekssångare hövisk och på avstånd ägnade sitt hjärtas dam en vördnadsfull tillbedjan. Då ville jag ha levat med en cittra i månljuset. Då skulle kärleken ha sjungit i min hjärtkammare och sagt: Jag har inga klor att riva med, ingen ormtand att såra med. Nämn mig ett luftens barn. Nämn mig fjäril och trollslända såsom du nämner mina bevingade syskon, när de gömma sig under ovädret.

Kysser Marie-Louise på andra handen.

För kärlekens guldålder!

Alla tömma sina glas i botten. Han sätter sig. En blixt upplyser molnen och tordönet rullar. Marta utstöter ett anskri.

Marie-Louise.

Men Marta, behärska dig!

Marta

samlar sig.

Nu är det skett.

Axel

luktar i glaset.

En anmärkningsvärt söt champagne för att vara Paul Roger.

Flirtmeyer.

Kan det förundra dig, när så söta läppar kredensat den?

Adolf

som sitter på andra sidan om Marta, sakta.

Såg jag nyss i syne? Mina båda pulver?

Sofie.

Vad är det med dig? Drick litet vatten, Adolf.

Adolf.

Du har blivit så rar, Sofie.

Flirtmeyer.

Adolf ser rent satanisk ut.

Kasimir.

Så skrattade profeten Melanchthon vid Locustas taffel.

Flirtmeyer.

En präktig röding, min nådiga. Du måste smaka på rödingen, Kasimir, så skall jag sköta vinet.

Kasimir.

Servera er, mina herrar. Här är makaroni. Det smakar som tvättkläder. Här är kalvkyckling, en sällsam guldfågel från vårt hönseri. Eller tror ni det är småkonst att få en stut att kläcka kycklingar? Och här är fläskhare, ett sagodjur från Svaneborgs skogar. När ni komma hem till staden, mina herrar, och berätta för de sköna om era jaktäventyr, få ni inte glömma, att fläskharen alltid var ert säkraste byte. Men fisk, det är ett kallt och dödfött djur. Det finns egentligen bara en fisk, som riktigt intresserar mig, och det är spiggen, för hos spiggen är det manfolket, som får sköta hushållet och ungarna. Det kommer en ny tid, mina herrar, och vi få bli spiggar.

Adolf.

Han är bländande.

Sofie

rättande.

Adolf.

Kasimir

reser sig.

Innan Merkurius' åskor tystnat...

Adolf.

Jupiters.

Kasimir.

Nej, Merkurius', giftblandarnas gud.

Marta.

Du skrämmer mig ifrån dig, Kasimir. Du har så ohyggliga ögon.

Adolf

försöker kärvänligt lägga armen om Sofie.

Du måste verkligen höra på honom, Sofie.

Sofie.

Men Adolf!

Kasimir.

Jag behagar alltså yttra mig på följande sätt. Innan ännu Merkurius' åskor tystnat över de bortersta skogarna, må vi dricka för Flirtmeyer. Så stig upp på din stol, och mottag vår hyllning, du den siste förfallne, nej, jag menar, den sista

fördrivne och vandrande riddaren från kärlekens förvildade stater! Ännu bär du med dig en handfull guldstoft från det skövlade månskensriket. Guld är ditt hjärta och guld lyser det om dig från ena örat till det andra, bara du skrattar.

Flirtmeyer stiger upp på sin stol, hälsad med handklappning, och alla trängas för att klinga med honom. Han griper sig om pannan och sätter sig hastigt.

Marie-Louise

som går omkring och fyller glasen.

Det var verkligen ovanligt förståndigt av Kasimir att skicka ut Kristin. Här har blivit en sådan upprymd stämning i kväll. Blev du rörd, käre Flirtmeyer? Vem hade drömt att Kasimir var en sådan vältalare.

Sofie.

Kasimir borde ha blivit biskop.

Marta.

Mår du illa, Flirtmeyer?

Flirtmeyer.

Jag vet inte.

Marta.

Jag har blivit rädd för dig, Kasimir.

Axel

böjer sig till Flirtmeyer över stolen, som Marie-Louise lämnat.

Jag måste gå ut och hämta luft.

Flirtmeyer.

Låt mig gå först. Det är jag som inte mår väl.

Axel.

Nej, det är jag.

Flirtmeyer.

Snack.

Axel.

Mår du också illa? Alla de andra må ju utmärkt.

Flirtmeyer.

Det är detsamma, men sitt nu stilla. Vi kunna inte rusa upp båda på en gång.

Marta

sakta.

Giftet börjar verka. De äro redan alldeles bleka. Tror du, att de plågas?

Kasimir.

Jag tror, att de få en svår kamp ända till dess förlossningen kommer.

Adolf

strävt och vasst, utan att resa sig.

Silentium, mina ärade, silentium!

Sofie.

Skall Adolf tala?

Adolf.

Vi talade nyss om den guldålder, då smäktande kärlekssångare och höviska riddare suckade för sin dam. Dock glömde vi, synes mig, att cittrorna i Florens och Sevilla ibland tystnade vid ett nödrop, att det också fanns män, som klättrade på repstegen med det ännu blodiga svärdet under armen. Hur har inte blodet sedan dess blivit vatten. Hur är inte deras typ i nedgående. Låna dig en spegel, Axel.

Sofie.

Min man tål aldrig champagne. Jag tar bort hans glas.

Adolf

knäpper händerna över glaset.

Som kjortelhängare ser jag dig i vart hus, Axel, i vart hus, där det finns unga kvinnor. Men aldrig stiger du fram i månljuset och utmanar en värld. Alltid står du oåtkomlig i kakelugnsvrån. Där har du hela ditt livs grå saga.

Flirtmeyer.

Jag blir stött och stiger upp.

Axel.

Det är väl jag, som är stött.

Adolf.

Det är inte för dig jag nu ämnar tala, Axel, fast många visst tycka, att jag borde det. Din

skål blir i afton inte tömd. För något helt annat tänker jag höja mitt glas, och mitt tal blir långt. Jag vill dricka för Kasimir.

Marie-Louise

förnämt.

För Kasimir?

Adolf.

Och för mig själv.

Sofie.

De tu svågrarna äro ett.

Axel

sakta.

Nu går jag, som är förnärmad.

Flirtmeyer.

Nej, du sitter, så går jag.

Fattar honom i rocken.

Axel.

Någon av oss måste börja.

Flirtmeyer.

Jag är äldst.

Axel

torkar kallsvetten ur pannan.

Låt oss nu handla som förnuftiga varelser. Hellre än att vi båda skola sitta här i det oändliga, får den ena giva efter.

Griper Flirtmeyer i armen.

Flirtmeyer
utan att släppa sitt tag.

Det är just vad jag sagt hela tiden.

Marta
till Kasimir.

Jag vänder mig bort. Jag kan inte se dödsarbetet. Håll i min andra hand med, här under duken... Nej, släpp mig, Kasimir, nu är jag rädd också för dina händer.

Marie-Louise.

En sådan vänskap mellan Kasimir och lilla Marta.

Sofie.

Lilla Marta är mångsidig.

Marie-Louise.

Jag trodde, att det var Axel, som var dagens lejon.

Adolf.

Familjeklenodiet gick i arv till Kristin.

Sofie.

Och hon sade nej.

Flirtmeyer.

Hörde du, Axel?

Axel.

Din avrättning lär heller inte vara långt borta. Jag läser den i hela din löjliga skepnad. Du är vit som ett lärft. Alltihop har blivit mig likgiltigt.

Flirtmeyer.

Det är rätt, Axel. Bevara din vanliga likgiltighet och låt mig, som är svag, stiga upp.

Axel

håller honom kvar.

Man skrattar åt oss. Det var ett dumt pojkstreck att någonsin bege sig hit. Det var du, som övertalade mig. Du är en dålig kamrat. Det kommer att kosta vår vänskap.

Flirtmeyer.

Må den brista. Jag har kanske inte så långt igen. Jag är ett bräckligt käril, fast jag ännu försöker glädja mig åt luftens bevingade barn i mitt hjärta, åt fjärilarnas och trollsländornas lek. Förskjut mig du. Jag har inte mycket att leva för. En månad gåve jag, om jag vore på andra sidan sjön — och det för alltid.

Adolf.

Silentium, mina ärade, silentium! Ingalunda var det min avsikt att dricka för bara Kasimir och mig. Sådana storheter äro vi inte. Jag höjer mitt glas för alla äkta män, som just nu i kväll leva på hela jorden!

Axel.

Han tappar alla mått.

Flirtmeyer.

Tid och rum stå stilla.

Adolf.

Livsmålet främst och kärleken fem steg bakefter! Det är tänkespråket på mannens svärd. Han må heta Buddha eller Alexander, aldrig utför han sitt värv genom kärleken utan vid sidan om kärleken eller i strid mot kärleken. Sådan är hans natur, om han också har hundra kärleksäventyr. Men vad var det jag ville säga? Jo, mina ärade, nu har jag det. Kvinnans natur är kärleken. Det första, hon läser i en tidning, är förlovningsannonserna. Och vad har nu skett? Över hela världen är kärleken i uppror, och vi höra rösterna ända in i vår arbetsvrå, vår ro, vår borg. Det är kärlekens fackelbärerskor, det är kvinnorna, som komma och taga arbetsvrån ifrån oss. Ve oss, ve! Våra gamla skämtvisor vid cittran ha de lärt sig utantill och sjunga på fullt allvar. Vad vi byggt med kallt förstånd, slå de sönder och ropa, att vi måste bli kvinnor liksom de och göra kärleken till livsmål. Nu är det vi, som värna elden på den husliga härden.

Flirtmeyer.

Hela Svaneborg har blivit ett dårhus.

Adolf.

På var gård häromkring, så långt jag hittar, sitta hemkära män och hemtrötta kvinnor, som sucka över de mörka kvällarna och bränna nattljus om nätterna.

Flirtmeyer.

Har jordelivet intet slut!

Adolf.

Nåväl ni kvinnor! Låt upproret gå löst och hugg sönder vår arbetsvrå. Förvandla en råtta till en elefant och omskapa kärleken efter hans inre väsen och lag. Gör honom djup och rik. Ännu har kvinnans ord inte blivit sagt till människorna, och det kan bara vara ett. Det kan bara vara kärlekens. Men så länge ni inte ha annat att bjuda oss än då och då några Flirtmeyrar att dricka champagne med, så länge säger jag till alla äkta män som just nu i kväll leva på hela jorden: ögat på bordssilvret!

Tömmer ensam sitt glas.

FLIRTMEYER reser sig beslutsamt, och följd av AXEL, skyndar han ned på gården och trevar i päronspaljén.

Marta.

Nu dör han.

Flirtmeyer

avsides till Axel.

Spiken är tom!

Axel.

Detta är en sammansvärjning.

Flirtmeyer.

Ett år av mitt liv för ett råd!

Axel.

Roddbåten.

Flirtmeyer.

Ja, roddbåten. Men vänta, här har jag fast i något.

Axel

högt.

Där är ju buketten.

Marie-Louise.

Buketten?

Flirtmeyer.

Ännu en olycka.

Han skyndar sig upp till MARIE-LOUISE och sätter blommorna mitt i hennes famn. Alla ha rest sig.

Marie-Louise

försöker att hålla honom kvar.

Och de rosorna har du sparat till sist! Jag måste tacka dig, jag måste tacka dig.

FLIRTMEYER och AXEL springa hals över huvud utför trädgårdsgången. De kasta sig i roddbåten, gripa var sin åra och ro för brinnande livet bort över sjön.

Marta.

Kasimir, roddbåten!